İBENCİL

JERZY STEFAN STAWIŃSKI

BENCİL

TÜRKÇESİ :
SEZER DURU

□

BİRİNCİ BASILIŞ
ARALIK 1972

□

KİTAP NO: 18
ROMAN DİZİSİ : 6

□

DİZGİ — BASKI — KAPAK :
SÜMER MATBAASI

□

CİLT : LÂLE CİLTEVİ

□

KAPAK DÜZENİ
ERKAL YAVİ

□

COPYRIGHT :
Sinan Yayınları 1972

□

YÖNETEN :
HAYATİ ASILYAZICI

□

ANKARA CADDESİ
GÜNCER HAN 45/15
P. K. 740 — İSTANBUL
TELEFON : 27 40 60

JERZY STEFAN STAWİNSKİ

BENCİL

TÜRKÇESİ
SEZER DURU

Jerzy Stefan Stawinski

BENCİL

ROMAN

Kırk dört yaşında, doğma büyüme Varşovalıyım. Daha üç hafta önce herşeyi yerinde, enerjik, genç bir adamdım. Benim yaşımda insan meslek hayatında ya başarı kazanmıştır ya da kendinden bekleneni yapamamış bir beceriksizdir. Üç hafta önce -savaş ve savaş sonrası dönemi nedeniyle ortaya çıkan gecikmeye rağmen- toplumda önemli bir yer kazanmayı başarmış biri olduğumu, amirlerimin önüme yığdıkları bir yığın başarı ve beğeni belgelerinin beni güçlendirdiğine ve kendime olan güvenimi sağlamlaştırdığına yemin edebilirim. Önemli bir mevkideydim, mesleki ve toplumsal çalışmalarımın çapı durmadan genişliyor, hep yeni kurumlara, komisyonlara, toplantılara, birliklere seçiliyordum; günlük programım baştan aşağıya doluydu. Günler, haftalar, aylar hızla geçiyordu, durmadan devinim içindeydim, hep canlıydım, kendimi son derece olgun, kaçınılmaz ve çok üretici buluyordum. Düşüncelerim hızla sorundan temele, taslaktan projeye, analizden senteze geçerdi; çok çabuk karar

verir, herhangi bir şeyin özünü bir anda kavrar, istiyerek enerjimi harcar, sonra hiç yorulmadan kendimi gene toparlardım. Geceleri hemen derin uykuya dalar, bu uykudan ancak çalar saatin sesiyle uyanırdım. Kırk dört yaşında olduğum halde kendimi çok genç duyuyordum, derin düşünceler ve felsefi sorunlara ayıracak zamanım yoktu. Darbe beklenmedik bir anda ve düşünsem aklıma gelmiyecek olan bir yönden geldi.

O gün, Cuma'ydı 11. Kasım 1966, her zamanki gibi saat yedide uyandım. Gri bir gün ağarıyordu, ama programım aklıma gelince neşeyle yatağımdan fırladım. Aslında sabahları bu kalkış benim için varoluşun değeri ya da değersizliği için hep mihenk taşı olmuştur. Eskiden yaşamımın karanlık dönemlerinde, toplama kampında ya da daha sonraları, önemsiz ya da çok can sıkıcı bir işim olduğu zaman canım hiç yataktan çıkmak istemezdi -ne diye kalkmalıydım? Bu durum yıllardan beri değişmemişti-, yataktan çabuk ve hızla kalktım, son dakikasına kadar ilginç işlerle dolu bir gün beni bekliyordu. Radyoyu açıp traş olmaya gittim. Yeni yapılma bir binanın üç odalı bir dairesinde oturuyorduk; kızım Eva'nın yavaş hareketlerini duydum, Eva onbirinci sınıf öğrencisiydi, karım Zosia mutfakta havagazı ocağını yakıyordu. Bunlar herzamanki gürültülerdi, artık duymuyordum bile onları. Traş olup o günkü plânımı hazırladıktan sonra banyodan çıktım. Eva banyoya girdi. Yanından geçerken sırtına vurdum, uykulu uykulu homurdandı ve banyonun kapısını hızlı örttü. Mutfağa girdim. Karım orada uğraşmaktaydı: Karım otuzunun ortalarında, dış ticaretin

sorumlu ve saygı gören bir üyesiydi. «Merhaba, ihtiyar», dedim, böylece gençlik dolu bir hava yarattım. Bu tip ayrıntıları daha sonra, şimdiye kadar sürdürdüğüm yaşamımın son gününü bütün akışıyla daha derin incelediğimde anladım. «Günaydın canım» diye cevap verdi Zosia isteksiz bir sesle. Bugün kaçta geliyorsun?»

«Geç.»

«Şehirde mi yiyeceksin?»

«Tabii, bugün cuma toplantıya gitmek zorunda olduğumu biliyorsun.»

«Öyleyse akşama görüşürüz» diye iç çekti.

«Ne yazık ki öyle ihtiyar,» dedim yapmacıklı bir sesle, hızla çayımı içip giderken onu öptüm. Bu lanet öpüş içimde vicdan azabı uyandırdı, ama kapıdan çıkar çıkmaz bu duygu hemen yok oldu. Vicdanım rahat ve zamana uygundu. Giderken Zosia yüzüme bakmadı. Başını çay bardağına doğru eğmiş üzgün ve düşünceliydi. Bu durumun beni alıkoymasına engel oldum, yalnız bir an, onun sevgiden ne kadar yoksun olduğunu düşündüm. İki yıl önce, evliliğimizin onbeşinci yılında son bir umutsuz deneye girişmişti.

Bir öğlen onu bürosundan almıştım, çok seyrek olurdu bu, çünkü çalışma saatlerimiz birbirine uymuyordu Mayıs başıydı. Hiç beklenmedik bir biçimde, bir günden ötekine ağaçlarda yapraklar görülüyordu. Bu sihirli değişimin, Zosia'yı aya tapanları dolunayın duygulandırdığı gibi duygulandırmadığından haberim yoktu. Her zamanki nesnel düşüncelerimle ilgiliydim, emin ve hızlı bir biçimde arabayı sürüyordum, çünkü hemen öğ-

le yemeğinin ardından bir «danışma» işi beni bekliyordu, yani olgunluğun sırrına ermeği bütün ruhuyla isteyen genç bir adamla randevum vardı. O zamanlar Mokotow'da Stepinska caddesinde iki küçücük odada oturuyorduk yeni bina henüz bitmemişti. Yolda Zosia hep bir konuşma olanağı yaratmaya çalıştı, ama ben ilgimi yola verip mekanik cevaplar verdim. Böylece Belvedere'den geçtik, yana sapıp Chelska caddesinin köşesine vardık, oradan sola dönmem gerkiyordu, Zosia birden elini elimin üzerine koydu. «Lütfen doğru gidelim, olur mu?» dedi alçak bir sesle. Ona şaşkınlıkla baktım. Doğru gidildiğinde bu yol Wilanow'a varıyordu, yeni araba kullanmaya başlıyanlar gezmeleri için orayı seçerlerdi. Anlayışsızlıkla «ne var?» diye sordum.

«Ne olursun Krzisio» diye gülümsedi, «birazcık.»

Aceleciliğimi frenleyip, bir otobüsün kırmızı burnunun hemen önünden sıyırıp gaza bastım. Kısa süre sonra bir sıra kavak ağacının arasından geçiyorduk.

«Daha yavaş Krizisio», dedi Zosia.

Sesinde birdenbire yumuşak pembe bir ton duyuldu.

«Bak, ağaçlarda yapraklar var!»

Arabanın hızını yavaşlatarak «Bunda şaşacak ne var?» diye cevap verdim.

«Mayıs ayındayız!»

«Ama daha dün yapraklar yoktu» dedi hayranlıkla.

Alayla «inanılmaz bir şey» dedim.

Günün akışı içinden beni çekip, yapraklar üzerine çene çalıyordu. Uzun süreden beri konuşmalarımız yalnız nesnel şeyler etrafında dönüyordu. Gene de ben bu

şiirsel hayranlığı içinde, beni ne yöne çekeceğinden habersizdim.

«Öğle yemeğinden sonra hemen gitmem gerek.»

Bu sözler onun düşüncelerini akıllıca yollara sokmak için söylenmişti.

«Bazen geç kalmayı göze almak değer, Krzisio,» dedi ve elini kolumun altına soktu. Aslında matrak bir durumdu —Zosia her zaman Greenwich saati gibi davranırdı— Susarak açık yeşil, dimdik uzayan kavak ağaçlarını seyrettik. Sonra kavramaya başladım. Zosia onunla aramda oluşan soğukluğu yıkmaya çalışıyordu. Durum bana acı görünüyordu, ama sabretmem gerekliydi. Randevuma geç kalsaydım da genç adama herzaman telefon edebilirdim. Tren yolundan Powsin doğrultusuna saptım.

«Buradan ileriye gidebilir misin?» diye sordu Zosia bir süre sonra ve taşlı çalılıklarla çevrili bir yolu gösterdi. Taş gibi durmama rağmen o, bu deneyi sonuna kadar götürmeye kararlıydı. Erkeklerde duygu yaratmayı umutsuzca deneyen kadınlara hep acımışımdır. Oysa ondan çoktan kopmuştum. Bunu herkes ilk bakışta anlıyordu, yalnız o anlamak istemiyordu, mazoistçe bir düşkünlükle kendi çöküşüne doğru atılıyordu. Arabayı çalılıklara doğru sürüp durdum. Zosia çekingence beni kendine doğru çekip öpmeğe başladı. Öpücüklerine karşılık verdim, ama içimde hiçbir istek doğmadı. Onun seçtiği bu yer bende evlilik duygularını alevlendirmeye uygun değildi. Arabalı biri bu yeri kaçamak gezintileri için kullansa da hiçbir zaman bu işi karısıyla yapmayı düşünmezdi. Ben de bir süre önce buraya gelmiştim.

Zosia gittikçe daha ateşli öpüyordu, ben de sağ kolumla onu tutuyordum, tıpkı zayıf bir boksörün tehlikeli vuruşları önlemek için kuvvetiyle yapıştığı gibi. Zosia'nın başının üstünden Powsin'in ilk ufak evlerini ve birbirlerine taş atan iki afacan çocuğu görüyordum. Bir tanesi açık sarı kazak giymişti. Birden Zosia'nın ağzını yanağıma dayamış durumda nasıl donup kaldığını hissettim. Gözlerime baktı. Bakışlarımı afacanlardan hemen uzaklaştırdım. Zosia'nın gözleri son derece hüzünlü idi. Gösterdiği bütün sevgi çabasının boşuna olduğunu, bu işin bittiğini ve ateşi ile beni hiçbir zaman heyecanlandıramıyacağını anlamıştı. Planı başarısız olmuştu. Benden ayrılarak doğru dürüst oturdu.

«Geri dönelim, Krzisio!» dedi. Döndüm. Zosia doğru karşıya bakıyordu. Gözümün ucuyla onun yanağından aşağıya gözyaşlarının aktığını gördüm. Silmedi onları. Bütün bunlar beni üzmüştü, ama sonra günlük işler bizi gene sarmış ve bu çöküntüyü hemen unutturmuştu. Dıştan bakıldığında ilişkimizde hiç bir şey değişmemişti; Zosia'dan ayrılmak istemiyordum, çünkü kızımız vardı, Zosia kötü bir kadın değildi, isteklerinde kanaatkârdı, kıskanç değildi. Ancak başıma gelen felaket ogün geçen bu olayın sandığım gibi önemsiz olmadığını bana hatırlattı. Şimdi 11. Kasım 1966'nın olaylarına dönelim.

Mutfaktan çıktığımda Eva hızla banyodan fırladı. Giyinmek ve kahvaltı etmek için beş dakikası kalıyordu. Dalgın dalgın bana baktı. Gençliğin verdiği tembellik onu erken kalkmaktan bıktırıyordu. Giderken «Sakın sıfır alayım deme», diye seslendim ona. «Sen alayım deme!»

diye karşılık verdi hafif öfkelenerek. Her sabah olduğu gibi gene onunla konuşmaya karar verdim, ama bu kesin karar günün akışı içinde unutuluyordu, akşam yemeğinde görüştüğümüzde, ki bu sık sık olmuyordu, ben hep ertesi günün işlerini düşündüğümden, konuşmayı ileri tarihe atacak birçok bahane buluyordum. Eva bu bahaneleri bulmama destek oluyordu. Lise bitirmelerine hazırlanışı ve oldukça yoğun gençlik yaşayışı evden bir an önce kurtulmak istemesini haklı gösteriyordu. Evde olmadığım zamanlarda ara sıra Zosia ile konuştuğunu biliyorum, ben gelir gelmez sustukları bile oluyordu. Böyle cephe almaları beni hiç de tedirgin etmiyordu, tam tersine ikisinden de kurtulduğuma memnundum. Şimdi, herşeye başka türlü baktığım şu sırada, huzursuzluğumu daha açıkça kavrıyabiliyorum. Onaltı yaşındaki kızımın kadın olmaya başladığı gerçeğini bir türlü kabullenememiştim. Kendimi çok genç ve akıllı görüyor, kolayca orta yaşlı kuşağa geçmeği kabul etmiyordum; Eva'dan bir iki yaş büyük kızlarla güçlü bir namzet gözüyle bakıyordum. Kendi kendime itiraf etmiyordum ama, gözümün önünde genç bir kadın olmaya doğru gelişen kızımın bu durumu beni öfkelendiriyor, hasta ediyordu. Bu yüzden Eva'nın gelişmekte olan kadınlığını ve güzelliğini görmemezlikten geliyor, ona çocuk muamelesi yapıyor ve onunla yalnız yapmaması gereken şeyleri konuşuyordum. Bu davranışım onu kızdırıyor ve karşı gelmesine sebep oluyordu, bu durum da daha fazla yabancılaşmamızı sağlıyordu. Şimdi bu gülünç ve uygunsuzca uzatılmış «gençliğimi» düşündüğümde, nedenlerinin yalnız sağlığımın ve cinsiyetimin

en iyi noktasında oluşunda ve bu yüzden hızla akan zamana karşı koyuşumda değil, kişiliğimin birçok yönünde buluyorum, bizim kuşağa has bir durum olduğuna inanıyorum. 1939 dan 1945 e kadar süren savaş yıllarında, yaptığı etkilerle on yıl kadar süren bu zamanda, henüz yirmi yaşında bile değilken doğru dürüst gençliğimi yaşıyamamış, bunun yerine savaşmak ve hayatta kalmak için uğraşmak zorunda kalmıştım; savaş sonrası, 1940 yıllarının sonunda ve 1950 lerin başında iyi bir meslek sahibi olabilmek için kaybettiğim zamanları kazanmak zorundaydım ve hayatımı yaşamayı düşünemezdim. Böylece bastırdığım gençlik yaşantılarını ve doğuştan olağan olan çok kadınla ilişki kurma erkekçe isteğini ancak, başkalarının aile kurup yaşadıkları bir yaşta tatmin edebiliyordum, oysa ben yaştakiler rahatça oturup yağlanmaya başlarlardı bu yaşlarda. Ancak son birkaç hafta içinde bu atılımlarımın ne kadar gülünç ve sahte göründüğünü anlıyorum, durmadan laubalilikler yapan bir baba, saçları dökülmüş bir büro şefi ve aynı zamanda Playboy, cebinde bir şişe vişne likörü taşıyan biri; ayrıca şimdi, bir ay önce düşünsem dünyada aklıma gelmiyecek birçok şeyi anlıyorum, ama bunları daha sonra anlatacağım.

Evin kapısını kapar kapamaz Eva'yı aklımdan çıkardım, tıpkı mutfaktan çıkarken Zosia'yı kafamdan sildiğim gibi. Arabamı çalıştırırken, önümdeki saatleri düşünüyordum. Bürom şehrin merkezinde, 1950 yıllarında yapılan ve şehrin merkezini meydana getiren taş gökdelenlerin birindeydi. Saat tam sekizde odama girmiştim,

işe zamanında gelmeye dikkat eder, diğerlerinden de aynı şeyi isterdim. Anlaşılır nedenlerden ötürü organizasyonum ve büromun çalışma alanı hakkında daha fazla bilgi veremiyeceğim; yalnız çok büyük ve son derece özgür çalışan bir yer olduğunu söyliyeceğim; büroyu yıllar önce kurmuştum ve yönetiyordum, daha büyük bir kuruluşun genel müdürünün hizmetindeydim, o bana her konuda sonsuz güveni olan bir kişiydi. Mal değil, insan aklının kâğıda geçirilmiş ürünlerini ihraç ediyorduk, plân ve projeleri. Bunun hazır ürün satmaktan daha kolay olduğunu itiraf etmeliyim, çünkü biz zengin fikirleri olan, ama bunları zor gerçekleştiren bir ulusuz. Fikirlerin satışı devlete gerekli dövizi, fikri bulanlara da uluslararası bir itibar sağlıyordu. Taslak büromuz ve proje bölümümüz vardı; çalışmamız canlılık ve inisiyatif gerektiriyordu.

Şimdi bana acı veren bir soruna değiniyorum, kendi kendime açıklayabildiğimden çok daha fazla davranışımı yönleyen bir soruna. 1946 dan 1952 ye kadar mühendislik okumuştum, ama bilgilerimin son derece sathi ve eksik olduğu ortaya çıktı. Ordudan ayrıldığım zaman yirmibeş yaşındaydım, evlendim. Eva doğdu, para kazanmak zorundaydım, normal bir öğrenci gibi öğrenimi as iş olarak alamadığım için, arda kalan zamanımı ayırabiliyordum ancak, iş adamı, koca ve baba olarak arda kalan zamanımı. Boş hiçbir pazarım yoktu, sınavları zorla veriyordum, aceleyle edindiğim bilgiler boşunaydı, sonunda diplomayı aldığımda kafamdada acıklı bir boşluk vardı. Buna benzer durumlarda birçok arkadaşım vardı, onları savaş yıllarında tanıyordum, bir çoğu öğrenimine

son vermişti, bu durum bana teselli veriyordu. Ama kısa süre sonra içinde bulunduğumuz kötü öğrenim şartlarının kimseyi ırgalamadığını gördük. Yalnız bilgi önemliydi ve savaş sırasında edinilen başarılar sayılmıyordu. Onlara ara sıra baktığımda, tarihin beni aldattığı duygusuna kapılıyordum. Okul arkadaşım Jozek Robaczynski ağaç gibi bir adamdı, bütün savaş yılları boyunca yer altına inmişti, bu işlere karışmayacağını söyleyip mekanik okudu, önce gizli kurslarda sonra de Alman'ların yeniden açtıkları Teknik Üniversitede. O zamanlar ona korkak ve hain gözüyle bakıyorduk. Şimdi çok ünlü bir bilim adamı, bir yığın uluslararası kurumun üyesi, sekreteri kanalıyla onunla görüşebilmek için uzun süre sabredip beklemem gerkiyor, buna karşılık benimle hep tepeden bakıp bir aptalla konuşulduğu gibi konuşuyor. Şunu eklemeliyim ki, okuldayken, doğa bilimleri derslerinde ondan çok daha iyi bir öğrenciydim. Bu durumda kim haklıydı peki, o mu ben mi? Bu soruya açık bir cevap veremiyorum. Gene de bütün çaba ve çalışmalarıma rağmen, bilimsel ve mesleki bilgimin eksik olduğu duygusundan hiç kurtulamadım. Yıllar geçtikçe bu tedirgin edici duygu çoğaldı, oysa eylemlerimi çoğaltarak oldukça etkili biçimde bu duyguyu saklamaya çalışıyordum. *Kendi proje çalışmalarımla uğraşacağım yerde, zamanla başkalarının çalışmalarının organizatörü durumuna geldim, tabii kendi projemle uğraşmak mutlaka başarısızlıkla sonuçlanırdı.* Ama kendimi, günün birinde bu organizasyon işlerini bir tarafa atıp, yaşamımın en büyük projesini yaratacağım aldatıcı duygusundan bir türlü kurtaramıyordum: yapacağım proje dünyayı sarsacaktı.

O Cuma günü, 11. Kasım'da her zamanki gibi başlamadım işe, çünkü yeni bir görevi halletmem gerekiyordu: İşe yeni bir sekreter almak zorundaydım. Bilindiği gibi denizde kum, bizde sekreter, ama iyi bir sekreter bulmak havyar bulmak kadar zor. Hanımların nepsi ilk günlerde en iyi işi çıkarıyor, ama hemen ardından hareketleri yavaşlayıp tembelliğe dönüşüyor. Bu meslekte çalışma hırsı hemen geçiveriyor, geriye yalnız maaşı düşünmek kalıyor, bu da üretici bir iş için oldukça iyi bir teşvik sayılır. Bu yüzden ben genel olarak başka bir çareye baş vurdum: Sekreterlerimin bana aşık olmalarını sağlardım (evli, ya da çocuklu hanımları hiç işe almazdım). Aşık olan ve iyi idare edilen bir sekreter herşeyi daha iyi yapar, insanın isteklerini gözünden okur, alnında meydana gelen herhangi bir kırışıklığı büyük bir felaket olarak nitelendirir. Böylece bir süre onunla iyi anlaşılır, tabii umutlarını beslemeyi ihmal etmemek koşuluyla (Yeni bluzümü farketti, üç kere gülümsedi ve bana yumuşak bir bakış attı, elini sırtıma koydu, mutlaka daha ileriye gidecek ve bu lanet karıdan boşanacaktır»), ama günün birinde bu iş kaçınılmaz bir biçimde son bulur. Amacına ulaşamıyan sekreter yavaş yavaş çöker ve hiç bir şeye aldırmamaya başlar, doğanın da boşluklara tahammülü olmadığına göre ortaya adamın biri çıkıverir. Son sekreterim Julita ile durum böyle oldu. Hesap makinesi gibi çalışıyor, iç çekiyor, bacaklarını donu görünene kadar açıyordu, günün birinde bana bir çalışmasını açıklamaya gelen desinatör ortaya çıkıncaya kadar. Bir toplantıya gitmek zorunda olduğum için, sekreterimin odasında bekledi. Üç haf-

ta sonra Julita ile bu herif Yugoslavya'ya nişanlılık yolculuğuna çıktılar, ne olur ne olmaz diye iki kişilik döviz çıkartmış yanında taşıyordu. Şurası mutlak ki başka yollar seçmek mümkündü: çirkin, en iyisi yaşlı bir kız sekreter işe almak örneğin, bunlar sessizce uzun yıllar insana hayranlık beslerlerdi, ama yaşam bilgeliğinin bu sınırına henüz ulaşamamıştım. Güzel kadınlarla çevrili olmanın etkili kuramına inanıyordum: böyle olunca çevrenin ilgisini çekmek ve işleri kolaylaştırmak mümkündü. «Bana sekreterini göster, sana kim olduğunu söyliyim.» Sekreterlikte baş vurmaya gelen iki kişi bekliyordu. Açık kapının aralığından bir an için son derece çekici bir siluet gördüm, ama odaya önce bana herhangi bir yerden tanıdığımı sandığım biri girdi. Başvurma kâğıdına baktım, tamam, üç yıl önce bir araba kazasında ölen üniversiteden arkadaşım Borzecki'nin karısıydı. Öğrencilik zamanlarımızda bana titizlikle yaptığı eskizleri ödünç verirdi, cenaze törenini gazetede çıkan bir ilanla öğrenmiştim. Hoperlörle verilen matem marşının sesi arasında onu halk mezarlığına gömmüşlerdi. Ölen, büyük bir elektromekanik firmasında görevliydi; müdür kısa bir yas nutku attı, birkaç çelenk konuldu, orada toplanmış olanlar dula üzüntülerini bildirdiler, bütün bir merasim topu topu oniki dakika sürdü. Gömme töreni de ölen gibiydi. Sessiz ve kanaatkâr. Hemen arabalarımıza doğru gittik, mezarlıkta yalnız ince uzun, hareketsiz görünümüyle dul kaldı. Kocasının mesai arkadaşları tarafından eve götürülmeyi reddetmişti, tek başına bir süre daha orada kalmak istiyordu. Onu çok az tanırdım. Borzecki ile olan arkadaşlığım, onların evliliklerinden önceye

düşüyordu; şimdi uzak geçmişin ansınması gibi odamda beliriyordu. Otuz beş yaşından fazla değildi, ama gömme töreninde olduğundan çok daha kötü durumdaydı. Biri bana onun hastalandığını anlatmıştı. Çok kötü durumda olduğu farkediliyordu. Bir zamanlar beyaz ve pembe olan yüzü şimdi gri ve çökmüş görünüyordu; her zaman zayıftı, ama şimdi iyice sıskalamıştı. Ona doğru gidip elini öptüm ve koltuğu göstererek oturmasını rica ettim. Hasta, çekici olmayan ve herhalde beceriksiz olması gereken bir kişiyi işe almayı düşünmüyordum sırf eski bir okul arkadaşımın karısı diye, burada akraba kayırma üzerine söylenen bütün parolaları sayabilirim. Bu tedirgin edici ziyareti diplomatça atlatmaktan başka çare yoktu. «Nasılsınız?» diye sordum. «Nasıl geçiniyorsunuz?»

Hüzünle gülümsedi. Bu gülümseyişte eski güzelliğinden bir parça bir an için parladı. Ama ben baş vuran öteki kadını görmüştüm daha önce.

«Elimden geleni yapıyorum,» dedi. «Bu yüzden size geldim...»

«Size nasıl yardım edebilirim?» diye bir dostun dul karısına borçlu olduğum biçimde sordum.

«Burada bir sekretere ihtiyaç olduğu bana söylendi,» dedi korkakça.

«Ah ne kadar yazık!» diye bağırdım. «Keşke daha önce duysaydım bunu.»

«Aldınız mı birini işe,»

«Maalesef. »

Bana kontrol eder gibi baktı. Bakışlarından kaçtım.

«Bizim iş çok yorucu ve sinir bozucudur,» dedim

aceleyle. «Kesin iş saatleri de söz konusu değil, çoğu kez gece yarısına kadar çalışırım. Maaş da pek iyi değil. Yani bu işi kaybettiğinize üzülmeniz yersiz.»

«Beni korkutmak mı istiyorsunuz?» diye sordu gülümsiyerek. «Çaresi yok, çalışmak zorundayım.»

«Ne öğrenimi gördünüz?»

«İki yıl iktisat okudum. Ama Janek'in ölümünden sonra bırakmak zorunda kaldım.»

«Anlıyorum. Daha önce bir yerde çalıştınız mı?»

«Evet, iktisatçı olarak. Ama ne iş olursa olsun yapmaya hazırım...»

«Çocuğunuz yok, değil mi?»

«Hayır,» dedi kısaca.

Konuşma takılıp kalmıştı, ama bayan Borzecka gitmek için hiç bir davranışta bulunmuyordu. Dikkati çekmeyen, hiç kimse tarafından aranmıyan bu kadının yaşamına, ancak bir iş belli bir anlam verebilirdi.

«Lütfen adresinizi burada bırakın,» dedim. «Bir şey çıkarsa...»

«Artık tahammülüm kalmadı,» dedi yavaşça.

«Şu anda size yardımım dokunursa...» Elimi pantolonumun cebine attım.

«Benim aradığım iş», diye karşılık verdi ve kalktı. Her türlü şeyi söylemiştim, gene de bakışlarıyla karşılaşmaktan kaçınıyordum. Onu işe alamayacağımı hemen anlamıştı; herhalde ilk kez değildi reddedilişi. Eli bana sıcak geldi.

«Hasta mısınız?» diye sordum.

«Yoo!» diye canlı bir biçimde cevap verdi. «Çok

iyi bir sekreter olabilirim, inanın, belki yarın gene uğrasam?»

«Evet, uğrayın» dedim, inad etmesinden biraz alınmıştım.

«Öteki baş vuran gelmezse... Ama gene de şans az. Gene de sizi düşüneceğim...»

Kuşkuyla gülümsedi ve gitti. Onu iyileştirip, iyice yedirip zevkli elbiselerle giydirilirse hoş bir kadın olabilirdi. Ama bu duygusallıklara kapılacak vaktim yoktu. «Bozena Waclawek», ikincinin adıydı bu. Bozena Waclawek yirmi yaşındaydı. Odada birden ışıklar parladı. Kendinden emin bir biçimde içeriye girdi, uzun bacakları vardı, modaya uygun desenli çoraplardan giymişti, oldukça kısa kırmızı bir elbise vardı üzerinde ve çok şeyler söz verir biçimde gülümsüyordu. Saçlarını sarıya boyatmıştı, makyaj malzemelerinden pek tasarruf yapmadığı görülüyordu, çok güzel ve canlı olan gözlerini oldukça fazla boyamıştı. Genç ve çekiciydi, yalnız biraz görgüsüz gibiydi, ama iyi bir erkek elinde ölçü, davranış ve zevk sahibi olabilir, mevsimin kraliçesi seçilebilirdi Her durumda iyi bir ham madde idi, böyle bir şey her zaman pazar bulur. «Oturun». Ona sandalyeyi gösterdim. Oturdu. Kısa elbisesi baldırına kadar çıktı. Bacaklarına hiç diyecek yoktu. «Öğreniminiz?» diye alayla gülümsiyerek sordum. Genç ve güzel kızlara karşı hafif alaylı-olgun sesi kullanırdım. Seks manyaklarının yaptığı gibi hemen belli edilen beğeni ve bacaklarının çok güzel olduğunu söyleme, herşeyi bozar; kızlar hemen şımarır ve insanın başına çıkarlar.

«Dokuzdan ayrıldım» diye cevap verdi kendinden emin. «Ama deneyim var.»

Bildiklerini göstermeye hazır, gayretle gözlerimin içine baktı. Telefona sarıldım.

«Lütfen bana genel müdürü bağlayın,» dedim kayıtsızca. Önemli kişilerle yapılan telefon konuşmaları en iyi buluşlardan sayılmasa da, her iki cinsin aptallarını etkilemek için gene de en iyi metotlardan biriydi.

«Liseyi neden bitirmediniz?» diye sordum, sesime sert bir baba tonu vererek.

«Aşık oldum,» dedi, «ama o serseri sevgime layık değildi.»

«Peki sonra?»

«Sonra bir barda çalıştım, ama kadınlar beni oradan attırdı,» dedi.

«Sonra da bir büroya girdim...»

«Nerede?»

«Plaster üreticileri sendikasında sekreterlik yaptm,» dedi neşesiz.

«Ama şefimin karısı beni sevmiyordu. Yalnız olan biri için kolay değil...»

«Ve de güzel olan bir kız için,» diye alayla ekledim. Bu tip bir kızı işe almak muhakkak ki bir zayıflıktı, bu kız büroya yalnız karışıklık ve dedikodu getirirdi, sekreterlikte herşey altüst olurdu.

Bozena kuşku edişimi, gözlerini iyice açıp, yalvarırcasına baktı. Telefon çaldı. Ahizeyi kaldırdım.

«Günaydın genel müdür bey,» dedim samimi ama gene de saygılı bir sesle.

«Bugün Filloni geliyor Milano'dan. Tabi onu hava-

alanında karşılıyacağım, tabii, ama gene de konuşmalara ağırlık vermek için bana... Diyelimki yarın.. Olmaz mı? Öyleyse cumartesi? Mükemmel, onu Büyük Otele öğle yemeğine davet ederiz... Teşekkür ederim.»

Böylece telefonu kapadım. İtalya'nı ve otel'deki yemeği duymak kızı gerektiği gibi etkiledi, bir an daha yalvaran bakışlara karşı koydum. Bütün aptalca kurnazlığıyla onu elimden geçirmiştim.

«Daktilo yazmasını biliyor musunuz?» diye sordum, aynı anda karnımda müthiş bir sancı duydum. Sancı geçsin diye bir an bekledim, sonra ayağa kalktım

«Herşeyi daktiloya çekebilirim» dedi.

«Sizi denemek için işe alıyorum,» dedim. «Ama baştan söyliyeyim ki çok iş isterim. Kadro bölümüne gidin, orada gerekli işlemi yaparlar. Başarılar!»

Bu sözler tepeden inme ve soğuktu, ona karşı duyduklarımı anlamasına imkân yoktu. Ayrıca ona o anda gereksinmem de yoktu, bir süre erişilemezliğimle sarhoş olup acı çekmeliydi. Onu uzun süreli, çok yönlü, derin bir plan içinde rotama sokacaktım. Gülümsiyerek «pişman olmıyacaksınız,» dedi.

«Şüphem yok», dedim güvenerek. Bu cins kızların çoğu gibi kendini iyi satmasını bilmiyordu. Varşova pazarı oldukça fakir, güzel bir kızın eş bulması oldukça zor olmasına rağmen, gene de müzik yarışmaları, filim ya da dans gurupları ya da moda evlerini deneyebilirdi; çirkin ama etkili bir hayran da bulabilirdi kendine. Sanatçı çevrelerinde ufak bir yıldız gibi parlar, sonra bir koca seçer ya da acıklı bir sonla sahnelerden çekilebilirdi,

çünkü aklı başında bir işe yaraması olanaksız görünüyordu.

«Yabancı dil biliyor musunuz?» diye sordum, birden.

«Biraz fransızca anlarım,» dedi «Kuzey denizi sahilinde bir fransız tanımıştım, oldukça iyi konuşuyorduk.»

Bu konuşma resim gibi gözümün önünde belirdi.

«Hava alanına siz de geliyorsunuz,» dedim birden.

İtalyan bizim için çok önemliydi. Yanımda bu güzel kızın oluşu resmî konuşmaların gri tek düzeliğini biraz aydınlatır ve bir derece kolaylaştırırdı.

Kapı hızla açıldı. Proje bölümü müdürü ve yardımcım mühendis Obukovski içeri girdi. Yıllar önce dikkatimi çekmişti; projeci olarak pek işe yarmazdı, ama çalışkandı, titizdi, güvenilir ve sabırlıydı. Büronun yönetimi için böyle bir adama ihtiyacım vardı, bu nedenle bu görevi ona verdim ve iki kez avans almasını sağladım. Yükselmesini bana borçlu olan birini istiyordum, gerçekten de bana karşı çok saygılıydı ve makine gibi çalışırdı. Çok zeki değildi, buna karşılık çok gayretli olmayan insanların yanında başarıya götüren o bitmez tükenmez güce sahipti. Ona tank derdim. Büronun kurucusu ve yöneticisi olarak kendimi uzun süre yeri doldurulamaz olarak gördüm, ama yavaş yavaş kuşku ve korku bu iyimser güvenimi karaltmıştı. Ben, başkalarının işinin organizasyonunu yapan biriydim yalnız, bu alanda da kimse yeri doldurulamaz değildir. Neler yapabileceğimi kanıtlasaydım, müthiş bir şey yaratabilsey-

dim: Hayatımın en usta yapıtını - o zaman işler değişik olurdu!

Yavaş yavaş ne kadar yanıldığımı acı bir şekilde anlamaya başlamıştım. Ama bunu da son derece hareketli bir çalışma hazırlayarak atlatmıştım, gene de kuşkuluydum. Gittikçe Obukovski'yi başka gözlerle görüyordum. Tankın şimdiye kadar elde ettiği şeylerle yetinmeyerek, harekete geçip beni ezerek yerime geçmesi düşünülemez bir şey miydi? Böyle bir felaket görmüştüm bir kez, her şeyini şefine borçlu olan bir adam onun bir boşluğundan faydalanarak gaddarca yerine geçmişti. Obukovski'nin bazı davranışları, sözleri ve açıklamaları son zamanlarda bana tedirgin edici bir biçimde çift anlamlı gelmeye başlamıştı, dikkatle sadık bakışlarında suçlayıcı bir parıltı arıyordum. Allah bilir işdeki durumumu kontrol ediyor, birçoklarının düşüncelerini araştırıyor, benim ilişkilerimi, dayanaklarımı denetliyor, uygun bir sırada bana vurmak için yeterli araç topluyordu. Birden kendimi sihirbaz gibi gördüm: Artık tutamayacağım bir gücü harekete geçirmiştim. Obukovski'den kurtulmak söz konusu olamazdı, buraya çınar ağacı gibi kök salmıştı. Tabii ki genel müdür benden memnundu ve koltuğumu kapmak o kadar kolay olamazdı, ama Obukovski o demir çalışkanlığı ve inadı ile bu işi başarırdı, Chopin anıtını bile kaidesinden kaldırırdı bu adam. İç rahatlığımı sağlamak için, gerekli karşı tedbirleri alıyordum. Obukovski'ye karşı yanımda yer alacak birini arıyordum.

Bozenan'nın yanından geçerken dikkatle ona baktı.

«Yeni sekreterim,» diye açıkladım oturduğu sırada.

«Tebrik ederim,» derken iyi niyetle gülümsedi. Gözleri sevgili şefinin zayıflıklarına duyduğu anlayışla parladı, ama bu bakışlar aynı zamanda herşey hakkında bilgim var anlamına da gelebilirdi. Devlet hesabına bir kızı özel zevklerin için kullanmaya kalkıyorsun. Yeri geldiğinde bu durumu senin aleyhine kullanabilirim.

«Geldiğinize iyi ettiniz, sayın meslektaşım,» dedim. (Obukovski sık sık benimle daha iyi anlaşabilmek, benden yağ çekmek için beni içki içmeye davet etmişti, ama bu davetleri hep reddetmişimdir.)

Bugün şu İtalyan Filloni geliyor. Evrakları hazır mı?»

Obukovski önüme bir liste koydu. İtalyan'ın ilgilenmediği konuyla ilgili yarışmaların listesiydi, on kişinin projesi, onu da bizde çalışan ya da sözleşmede bize bağlı olan kişilerdi. Obukovski'nin projesini ilk sıralarda gördüm. Hiç şansı olmadığını biliyordum, satamazdı, ne yazık ki bu çalışkan işçi yaratıcı olamıyordu, başkalarının fikirlerini az çok toparlayıp bir araya getiriyordu. Bir zamanlar ciddi bir çalışma yapacağıma, yeteneklerimi harcamış olmanın acısını çekerken, yüksek mühendis Obukovski Üniversitede öğretilen bütün bilgileri sistematik bir biçimde elde ettiği halde başarısızlığını entrikalara ve kıskançlıklara borçluydu, bunlar onun hızla yükselmesini engelliyordu. Onunla tartışmak niyetinde değildim, tam tersine, onun projelerini her yerde hep ben önermişimdir, arkamdan söz edilmesin diye bir, bir

de onların bir işe yaramadıklarını kanıtlamak için. Listeyi dikkatle gözden geçirdim.

«Radnievski'yi göremiyorum,» dedim, «onun çalışmaları çok iyidir.»

Obukovski'nin gözlerinde hırs belirdi. İşte yakalamıştım onu.

«Mutlaka iyi yanları var, ama yetersiz bir biçimde genişletilmiş diye karşılık verdi. «Radnievski ve dahiyane planlarından o kadar emin ki, her şeyi sol eliyle tamamlıyor.»

«Ama son derece yetenekli», diye cevap verdim. «Bu tutumunu ben de beğenmiyorum, ama onu liste dışı tutamayız. Planı yetersiz bulunursa İtalyan satın almaz. Teklif etmek görevimizdir.»

«Ama bu büyük düşüncesizlik!» diye bağırdı Obukovski. Yüzlerce uykusuz gece geçirerek projesi üzerine çalıştığı muhakkaktı.

«Bu düzensizliği ve baştansavmacılığı desteklemek olur. Daha yirmidokuz yaşında o. Bir süre beklese hiç de fena olmaz. Hızlı ve kolay elde edilen başarılarla onu yalnız şımartacağız!»

Acımayla gülümsedim. Yirmidokuz yaşında zorla diplomasını alan kızgın tank, yetenekli gence duyduğu nefreti ve kıskançlığı saklıyamıyor ve onu her ne pahasına olursa olsun yarışmaya katmak istemiyordu. Sıcak, kalpten bir sesle «sevgili Obukovski», dedim, «ben sizden yalnız bir yaş büyüğüm, ama bir şeyi çok iyi biliyorum, genç yeteneklere kapıları kapamamak gerekir, onları engellemek kolaydır. Bu bizi ancak gülünç bir duruma sokar ve küçültür. Kendi bulunduğunuz

mevkie geldikten sonra ebediyete kadar orada kalmak istiyor ve gençlere meydan açmağa yanaşmıyorsunuz.»

«Ama daha on yıl oldu ben çalışmaya başlıyalı!» diye bağırdı Obukovski.

«Bu tip gençlere yer açmak için neden göremiyorum.»

«Ama bunlar sırada», diye güldüm, «Bütün çağların en büyük savaşında vatan uğruna savaştığımız için geç kalmış olmamız sizi ilgilendirmiyor ki..»

Obukovski tedirgince sandalyede kıpırdadı. Yaralı bir noktaya değinmiştim; Obukovski'nin bir muhtarın çırağı olarak savaş yıllarını köyde geçirdiğini ve Almanları ya da partizanları görür görmez kilisenin mahzenine kaçtığını herkes biliyordu. Korkunç düşmanlarından biri bu olayı yerinde tahkik etmiş ve yayılmasını sağlamıştı.

«Gençlere karşı kötü bir niyetim yok, ama Radnevski utanmazın biri... Besili bir patron! Ona fırsat verdiğimiz ilk anda hepimizi koltuğundan indirip kapı dışarı atar. Bu sözlerimi düşüneceksiniz günün birinde, diye dostça fısıldadı.

Bu huzursuzluğu yaratmam önemliydi. Zile bastım. Bozena'nın hoş görünümü kapıda belirdi. İşine hemen sahip çıkmıştı. Babaca gülümsedim. «Lütfen mühendis Radnievski'yi çağırın bana.»

Bozena bana doğru kapalı bir bakış attı ve kayboldu. Obukovski öfke krizinden sonra rahat bir anlam vermeye çalışıyordu yüzüne, biraz önceki aptalca konuşmasını nasıl sileceğini düşünüyordu.

«Biliyor musunuz, müdür bey, ben genel olarak demek istemiyorum... Nihayet biz birlikte çalışarak genç arkadaşların gelişme koşullarını hazırladık... Ama siz de kabul edersiniz ki Radnievski...»

«En iyisi orta dereceli yetenekleri destekliyelim ki, bizim için tehlikeli olmasınlar, değil mi?» Haince gülümsedim. «Ama ortaya bir de olağanüstü bir yetenek çıktı mı...»

Sözümü kestim, çünkü Radnievski odadan içeri girmişti, sarışın, uzun boylu bir gençti, yakışıklı ve kendine güveni olan biriydi. Tanka karşı yürüttüğüm savaşta bu adam benim ittifak kurduğum kişiydi. Obukovski beklendiği gibi davrandı. Radnievski de kendinde olmayan yeteneği ve kendisininkinden hiç de aşağı olmayan hırsı gördüğü için arkasında duran bu görüntüden tedirgin oluyordu. Figürleri yerleştirmiş davranışlarını gülümsiyerek seyrediyordum. Gene duruma hakim olmuştum. Radnievski yavaşça koltuğa oturdu ve umutla gözlerime bakmaya başladı, görevini yapmaktan son derece memnun bir kişi gibi.

«Obukovski'yi projenizi İtalyan'a göstermemiz konusunda inandırdım,» dedim gülümsiyerek. «Bir iki önemli ayrıntısı eksik ama, fikir olarak çok cesur ve iyi tetkik edilmesi gerekiyor. Lütfen yarınki tartışmaya hazırlanın..»

«Teşekkür ederim, müdür bey!» dedi Radnievski açıkça ve gözleri heyecanla parladı. Öyle sanıyorum ki o an beni sevmişti. En sonunda ona cennetin kapılarını açmıştım. Böylece bana karşı minnettarlık, Obukovski'ye karşı da öfke duygusu uyandırmıştım onda.

Obukovski'nin bu kararıma karşı yapacak bir şeyi olmadığına göre dikkatini benden çekecek ve bir kaç gece, Radnievski'nin yetenekli kızına nasıl tekme indireceğini düşünecekti. Aynı anda sanki durumu taçlandırmak istermişcesine genel müdür Trzos telefon etti. Yüksek düzeyde bir konuşma için bir kaç bilgi istedi.

«Ha bir şey daha var genel müdür bey», dedim sonunda. «Genç ve kendinden çok şey beklediğimiz arkadaşımız mühendis Radnievski... evet Radnievski, son derece ilginç ve düşünce dolu bir proje hazırladı. İtalya'nın bunu satın alacağına bahse girerim Evet, evet, genç yetenekler fışkırıyor yerden...»

Radnievski'nin yüzü üzerine taze eritilmiş yağ dökülmüş gibi parlıyordu, sevinçten kızardı. Obukovski'nin gözleri kinle koyulaştı. Ona hemen hal ve gidişten iki verdim, gülümsiyerek kaybedemediği için. Maskesi bu kadar kolaylıkla düşürülen bu adam beni daha fazla tedirgin edemezdi.

Radnievski bana durmadan teşekkür ediyor, ben ona anlayışla göz kırpıyordum, güçlü düşmanımın ve müttefikimin gitmelerine izin verdim, sonra ziyaretçileri kabul ettim. İş için baş vuran diğer iki kadını da çabucak atlatarak plan ve projelerini anlatmaya, gelenlerin girmelerine izin verdim, fikirlerini belirten bu kişilere kahve ısmarladım. Zaman çabucak geçti, ziyaretçilerim saygı göstererek, kimisi de beni pohpohlıyarak gittiler. Bu durumda insanın kendi kendisiyle alay etmesi yeterli olmuyordu, zaman zaman bu sun'i pohpohlanma içinde kendimi iyi duyuyordum. Bu methiyeleri ne kişisel yeteneklerime ne de bilgime borçluy-

dum, yalnız ve yalnız, onsuz bir hiç olacağım güçlü mevkiime. Ama tekrar ediyorum — koltuğumda sağlam oturduğuma inanıyordum. Saatler hızla geçti, arada bir kapıda görülen Bozena'nın hoşluğu rahatlığımı arttırıyordu. Tam hava alanına gitmek üzere paltomu giyiyordum ki, muhasebeci Davidoviç çalışma odamda belirdi. Gri saçlı, çökmüş, emekli olma yaşına gelmiş bir adamdı. Bir gün önce çocuksuz bir dul olan kayınbiraderi ölmüştü, Davidoviç de cenaze işleriyle uğraşıyordu. Şimdi bana bir rapor getirmişti, imzalamamdan sonra, «Bana bugün ve yarın izin vermenizi rica ediyorum, iyi bir tabut aramam gerekiyor,» dedi.

«O da ne demek?» diye sordum şaşırarak.

«Belediye Cenaze Kurumunun yalnız kaba tahtalardan yapılma tabutları var, tanesi üçyüz Zloti», dedi ve hüzünle gülümsedi. «Öteki tabutlar bütün Varşova'da karaborsa. Karım, kardeşini bu kaba tahtalardan yapılmış tabutlardan birinde toprağa vermemize karşı çıkıyor, mateme gelenlerin yüzlerine bakamam diyor.»

«Anlıyorum», dedim. «Başka bir tabut bulmanız şansı var mı?»

«Belki rüşvet verip bir tane bulma olanağım olur, yoksa bir taksi tutup Varşova çevresinde yolculuk yapmam gerekecek.»

«Yeni bir tabut yaptırılabilir», dedim.

«Evet, ama uzun sürüyor. Ceset o kadar beklemez.»

«Bir saniye», telefona sarıldım ve Bozena'ya «Lütfen bana Cenaze Kurumunu bağlayın», dedim. Yanım-

da çalışanlar için seve seve bir şeyler yapardım: Onlara yardım edip minnettarlıklarını kazanmak istemem son derece samimiydi, aynı zamanda ilişkilerimin ne kadar geniş olduğunu göstererek onları etkilemek beni neşelendiriyordu.

«Günaydın, müdür bey», dedim telefonda. «Yanımda çalışanlardan biri ailesinden birini, tabutlar kaba tahtadan olduğu için gömemiyor. Böyle bir tabutu da istemiyor. Tabutların böyle olduğu doğru mu?» «Maalesef öyle», dedi öteki tarafdaki yıkılarak. «Belli nesnel zorluklar ortaya çıktı, bunlardan biri de ham madde eksikliği, marangozların azlığı ve herşeyden çok yıl sonuna yaklaşırken planlanandan daha fazla ölüm olayı olması.»

«Neden planlanandan, müdür bey?» diye azarlarcasına sordum.

«Geçen yıl ki ortalamaya göre daha fazla», dedi, açık verdiğini anlıyarak. «Bunun nedenini hava basıncının durmadan değişmesine bağlıyorlar. Bu gibi bir durumun bir kez daha ortaya çıkmaması için gerekli tedbirleri aldık.»

«Peki yardımcım ne yapsın şimdi, müdür bey? diye bağırdım.

«Gelecek haftanın sonunda, en fazla ondan sonraki haftanın başında..»

«Ceset on gün sıcak odanın içinde bekliyemez kil» diye bağırdım.

«Özel bir fonunuz yok mu?»

Müdür üzülerek «Yarın ben ölürsem, karım da aynı sıkıntıları çekmek zorunda kalacak», diye açıkladı.

«Tanrı korusun», dedim öfkeyle ve telefonu kapattım. Davidoviç üzüntüyle gülümsedi.

«Teşekkür ederim, müdür bey», dedi. «Bir de kendim araştırayım.»

«Başarılar», diye iç çektim. Bu tabut işinden artık mümkün olduğu kadar çabuk kurtulmak istiyordum. Yüzüme duruma uygun bir görünüm vererek onun elini sıktım ve aynı anda karnımda yeniden bir sancı duydum. Daha çok acı veren bir atıştı bu, içerden bir futbol vuruşu gibi. Durup dururken ortaya çıkan bu sancının geçmesini kapıda bekledim. Bir dakika sonra karnım gerçekten rahatlamıştı, artık hava alanına gidebilirdim.

Tatsız tabut işini hemen unuttum. Son derece rahat araba kullanıyordum, öteki taşıtların arasından ustaca sıyrılıyor ve santimi santimine fren yapıyordum. Bozena'yı etkilemek, kendime olan güvenimi de arttırmak istiyordum. Kızı elde edebilmek için yalnız kolumu ona doğru uzatmamın yeteceği düşüncesi beni neşelendiriyordu, keyif duyuyordum. Yaşam bana heyecan verici bölümlerle dolu görünüyordu, parlayan bir kolyenin bölümleri gibi örülmüş, kolye kendi içinde kayboluyordu, heyecan verici uzaklık vardı aramızda. Birbirimizle bir söz bile konuşmadan? —hâlâ araya uzaklık koymakta direniyordum—, Okecie'ye vardık; meydanın çevresinde ustaca dönüp parketmek için kuyruğa girmiş olan arabaların arkasında durdum. Arabadan tam indiğim sırada sancı yeniden saniyelerce barsaklarımda dolaştı. Bu sancıyı yediğim kötü bir yemeğe verip üstünde fazla düşünmedim. Şimdiye kadar

organizmamı dinlemek zorunda hiç kalmamıştım. Bozena'yla birlikte dış hatlar bekleme salonuna doğru gittim; içeriye girdiğimizde bir yığın arzulu bakış Bozena'ya çevrildi —bana da kıskançlıkla bakıyorlardı.— Bu durum beni havalarda uçurmaya ve keyiflendirmeye yetti.

Bozena «Bu İtalyan önemli bir kişi mi?» diye sordu, onun için yabancı olan bu durumdan biraz heyecanlanmıştı.

«Çok önemli. Büyük, zengin bir firmanın temsilcisi.»

«Nasıl davranayım?»

«Hanım gibi, birazcık kıvrak, ama hep kibar. Bugün sınavdan geçiyorsunuz.»

«Korkuyorum,» diye iç çekti. Gerçekten çok çekingendi.

«Ben korkmuyorum. Akıllı olduğunuzu sanıyorum.»

«Hanım gibi hiç davranmadım. Gerekirse ayağıma basın.»

«Olur», dedim, «ya da sizi geçirmem.»

«Tamamile elinizdeyim», diye fısıldadı uysalca.

«İyi birine rastladın, yavrum», dedim, ona güvenimi belirterek.

Oyunla dolu olan bu konuşma tamamen şemaya uygun olarak yapıldı: Kız rolüne sadık davrandı. Şimdi bu ufak flörtten vazgeçmenin sırası gelmişti, aslında böyle bir ön niyetim de yoktu. Biraz sonra Roma'dan gelen uçağın alana indiğini anons ettiler. Bekleme salonunda üç adam kapalı bir konuşmaya başladı.

Onlardan biri olan gri saçlısı ünlü bir romancıydı. İkincisi, zayıf ve sinirli olanı, beni gördü ve gülümsedi. Eğilerek ve gülümsiyerek karşılık verdim. Eski sınıf arkadaşım Janek Suvalski'ydi, şimdi duygulu ya da daha doğrusu — hermetik bir şairdi. Şiir kitapları hakkında çok iyi eleştiriler okumuştum, edebiyatımızda onun iyi bir yeri olduğuna inanıyordum. Son zamanlarda çok seyrek görüşüyorduk, aslında birbirimize söyliyecek pek bir şeyimiz yoktu. İkimiz başka dünyaların insanıydık, ben somut dünyada yaşıyordum, ticaret ve işletmecilikle uğraşıyordum o ise duygu, gözlem ve yaratıcı yalnızlığın içindeydi.

Bozena'dan özür diliyerek ona doğru yürüdüm.

«Merhaba Janek!» dedim ve büyük bir içtenlikle elini sıktım.

«Gene çok iyi eleştiriler okudum hakkında.»

«Bazı dostlarla karşılıklı övgü sahtekârlığı için anlaşma yaptım», dedi yalancı bir dürüstlükle. «Seni de boyna güzel kadınlarla görüyoruz.»

Bozena'ya baktı. Kız diş macunu reklâmlarındaki gibi güldü.

«Haklı bir karşılaştırma», dedim üzülmüş gibi. «Ben yalnız memurum.» «Benim mesleği de sana salık vermem», dedi. «Sen daha iyi bir yol seçtin. Çalışıyor ve normal bir kişi gibi yaşıyorsun.»

«Peki başarılar ve ün ne oluyor?» dedim gülümsiyerek.

«Bu yalnız gösteriş», diye cevap verdi, bir şey daha söylemek istiyordu ama gümrükten ilk yolcular çıkmaya başlamışlardı, aralarında herhalde bir şair de

vardı — uzun beyaz saçlarından belli oluyordu. Suvalski ve yanındakiler ona doğru yürümeğe başladılar. Bazı sanatçıların pozları her zaman hiç hoşuma gitmemiştir, hele normal bir yaşamı özlermiş gibi tavır takınmaları, saat sekizden dörde kadar çalışma ritmi içine girmek istemeleri, trafiğin en tıkanık olduğu saatlerde tramvaylara koşturmaya heveslenmeleri, bu kırgın nevrastenileri doğru dürüst bir işin başında göreyim bakıyım ne yaparlar. Bunun dışında onunla eskiden kalma bir hesaplaşmamız vardı. Birbirimizi sevmezdik, bu kısa konuşma da, içinde üstü örtülü sivri uçlar saklıyordu, ama bunu daha sonra anlatırım. Bizim İtalyan nihayet atılgan adımlarla gümrükten çıkarak geldi. Bozena'yı kolundan tuttum. İtalyan oldukça gençti, canlı ve yakışıklıydı, babası da ona hemen önemli bir iş vermişti, kapitalizm ona yarıyordu, dertsiz ve halkının kaderinden tamamen sorumsuzdu. Milano'da lüks bir apartman katında oturuyordu, beyaz bir Ferrari'si vardı. Bir iş yolculuğunda bir kez onu ziyaret etmiştim, bana kendi tarzında ikramda bulunmuştu, bizim anlayışımıza göre kral ağırlar gibi ağırlamıştı. Beni görünce gülümsemeye başladı, bavulu yere atıp, elimi tutup hayranlık çığlıkları atarak onu sıkmaya başladı. Tabii bunu Bozena'yı görünceye kadar yaptı. Onu takdim ettim. Gözleri açıldı, birden eridi. Sallanan elleri havada kaldı, dondurulmuş film sahnesi gibi: Konuğum tutulmuştu. Bozena'nın güzelliğinde, bir güneylinin rüyasını gördüğü herşeyi bulduğunu biliyordum. Kızın elini tutup öptü ve yeniden hayranlıktan dona kaldı. Vücudunu bir sarsıntı sardı, zorla ken-

dini toparlıyarak bana döndü. Bir hamal belirdi ve yola koyulduk. Durum elimin altından kaymaya başlamıştı. Etkili bir arka plan olarak hizmet göreceğine, Bozena bu karşılaşmanın baş kahramanı olmuştu. İtalyanı yanıma, Bozena'yı da arkaya oturttum ve hızla yola koyuldum. İngilizce konuşuyorduk, ama Filloni durmadan arkaya dönüyor ve kıza cennetin kapısındaki kurban gibi gülümsiyordu. Aynadan Bozena'nın da sevinçten uçtuğunu gördüm. Zvirka ve Vigura caddesine saptığımızda karnımdaki sancı kendini gene belli etti. Dik durdum ve direksiyona yapıştım, yol hep düz gittiğinden durmak zorunda kalmadım. Artık tedirgin olmaya başlamıştım, ama Vavel caddesine geldiğimizde ağrı durdu, bundan sonra olaysız gittik. Otelde Obukovski bekliyecek, İtalyan'ı yerleştirip büroya getirecekti. Bozena'ya ters ters baktı, çünkü İtalyan'a kıl çekmesine engel olacaktı. Kıza «Obukovski'ye yardım edersiniz» dedim ve arabaya binip doğru genel müdüre koştum.

Uzun yıllardır âmirim olan genel müdür Trzos'u iyi tanırdım. Birbirimizden ne beklediğimizi bilirdik. Altmışının başında bir adamdı, akıllı ve sevimliydi, insanlara güvenirdi, açık düşünceliydi, öteki tilkiler arasında sık sık rastlananlar gibi inatçı değildi. Yenilmiş ve yaralı olan gemisini bir yığın dönemin, zamanların, değişikliklerin tehlikeli engellerinden geçirdikten sonra, muhakkak ki sakin suların olduğu yere varacaktı. Ama tam o sırada yaşamının en büyük hatasını işledi: İki yetişkin çocuğun annesi olan karısını toprağa verdikten sonra, ilginç, zarif, uzun bacaklı, kendisinden otuz

yaş küçük olan sekreteriyle evlendi. O zamandan beri kalın meşe kökleri üzerinde sallanan Jaguar marka bir otomobil gibi oradan oraya itiliyor. Uysal, akıllı, saygılı sekreter birden güçlü bir canavar haline geldi, sınırlı düşünme gücünün rüyalara döktüğü bütün isteklerin yerine gelmesini istemeğe başladı, Helena Rubinstein kremleri, Fransız elbiseleri, araba, dış yolculuklar. Genel müdürün bu isteklerin hepsini yerine getirmesine olanak yoktu. Bakışlarından panik içinde olduğu belli oluyordu. Ne yazık ki, kadını son büyük sevgisiyle seviyordu ve bu yüzden ondan ayrılmayı başaracak değildi. Ben en kötü şeyi bekliyordum, bir kalp krizini bile. Özel yaşamıyla ilgili olarak bunlar yeter.

Beni hüzünlü, bilgili bir gülümsemeyle karşıladı. İster istemez ben de, Obukovski'yle Radnievski'nin bana karşı kullandıkları emre amade ses tonunu kullandım. Genel müdürle her gün görüşmem gereken bazı şeyler olurdu. Bu kişisel ilişki benim için çok önemliydi, çalışma odasına girer girmez, çalışkan bir öğrenci gibi gözlerinde her zamanki memnuniyeti bulup bulamıyacağımı araştırmaya başladım. Gözlerinin parlaması, durumda hiç bir değişiklik olmadığını bana gösterdi, eskiden olduğu gibi beğenildiğimi ve görünmez bir raslantının varoluşumu tehdit etmediğini kanıtladı. Böyle bir şeye belki kul olma denilebilir, ama benim için daha da önemliydi.

Genel müdürün iyi niyetli bakışları benim için kahvaltı kadar hayatî önem taşıyordu: Bir iş yolculuğu ya da işlerin fazlalığı bu günlük görüşmeleri engellediğinde, ya da deniz kenarında ya da dağda olduğumda,

olaylardan doğrudan doğruya sıyrıldığımda, sinirli bir tedirginlik duyardım, bu tedirginlik her an artardı. Döndükten sonra doğru genel müdüre koşar, iyi niyetli, sempatik bakışını bulur, böylece susuzluğumu giderir ve özlemimi tatmin ederdim. Onu sevdiğim söylenebilir ya da onda kişileşmiş olan soyut sıcaklık düşüncesini sevdiğimi söyliyebilirim. Yukarıdan gelen sıcaklık dalgasıydı o, bütün işimi güdüyordu, tıpkı güneş ışınlarının dünyada canlılığı yaratması gibi. Bu konuyu şöyle düşünüyordum: Yaşamakta olan enerjimin kaybından duyulacak korku, yani soğuk ve karanlık önündeki korku, ki bu beni işsizliğe ve böylece yavaş ölüme sürüklerdi, içinde kölelik duyguları ve oportünizm taşımıyordu: Bu derece hayatî önemi olan sorunların bu sınıflandırılmalara sokulmaları yanlıştı. İşlerine lâkaydıyla bakan, bir işten ötekisine hiç üzülmeden geçen ve orada unutulmuş bir biçimde yaşamaya devam eden, hırsız kişilerin paralolarıyla hiç bir zaman davranamazdım. Benim ışıkta iş yapma olanağım kısıtlansa, işimden alınıp karanlığa sokulsam, yaşamım sona erer —canlı ölüm— İşte o 11 Kasım Cuma günü, saat 15. de genel müdürün odasına girip bütün bu durumları bilinç altımda bu şekilde düşünüyordum, onun yaşam saçan gülüşünü yüzünde gördüğümde.

«Sizi gördüğüme memnunum, sayın meslektaşım», dedi. «Konu Meksika'daki bir kongre. Ne yazık ki ben gidemiyorum, onun için sizi teklif ettim...» Maya bana hep, olağan üstü şansım olduğunu söylerdi: Gerçekten de genel müdürün sıkıntılı aşk ihtirasları benim lehime çalışıyordu. Karısını bir gece olsun gö-

zünün önünden ayırmamak için bir yığın iş yolculuklarını reddediyordu, tabii bu durum yel değirmenleriyle yapılan savaşa benziyordu. Kongre dünya çapındaydı: Meksika, iş yolculukları borsasında en iyi yeri alan ülkelerden biriydi; böylece genel müdüre büyük bir et parçası gösterilen bir köpeğin bakışlarıyla baktım.»

«Gidememeniz ne kadar üzücü», dedim, «Orada temsil edilişimize sizin gitmeniz daha büyük bir ağırlık verirdi.»

«Gidemem», dedi genel müdür üzüntüyle. «Davetiye ve program burda. Lütfen katılacak heyeti siz tesbit edin.»

Neşeyle bürodan dışarı fırladım. Bununla Obukovski'ye karşı keskin bir silah edinmiştim. Onu listeye koyarsam bundan böyle hep bana sadık olmaya devam edecek; tank için böyle bir yolculuktan yer almak büyük bir şeref olacaktı. İşin gereği Radnievski'yi de götürürüm, projeleri hakkında konuşma yapar. Bu konuşma belki de kongrenin en önemli olayı olur ve Obukovski'nin bütün neşesini kaçırır. Yabancısı olduğum Meksika ülkesini düşünerek merdivenlere doğru koştum, on yedi yaşında bir genç gibi trabzondan aşağıya doğru koşmaya hazırdım ki, birden yeni bir sancı bütün karnımı kapladı. Eğilmiş bir durumda kaldım ve bekledim. Bu sefer sancı beni yendi, demir parmaklıklara yapıştım kaldım. Bu kez öyle uygunsuz ve zamansız geldi ki, beni korkutmaktan çok, üzdü. Sancı biraz hafifleyince ağır ağır merdivenleri inmeye başladım, aptal gibi orada duruşumla memurlar arasında heyecan yaratmıyayım diye, çünkü onlar beni her zaman zafer

kazanmış tavırla odadan çıkıp merdivenleri inerken görmüşlerdir. Arabaya bindiğimde sancı geçmişti. Bir doktora gidip gitmemeyi düşündüm, ne de olsa önümde bir dünya yolculuğu vardı. Sonra doktora gitme fikrinden cayarak hemen geceye dönüşen Kasım akşamı içinde arabamı kullanmaya başladım. Öğleden sonra saat dörttü, caddelerdeki trafik en yoğun durumundaydı— ama arabamı son derece mekanik bir biçimde sürdüm ve yaşamın çiçek açan güzelliği üzerine düşündüm, bana geç nasip olmuştu, buna karşılık bu derece parlak parıltılar içindeydi. Bütün çizgisiyle bana başarı sağlıyordu. Canlı Marszalkovska caddesinde park edip doğru Vilcza caddesine kıvrıldım. Arabamı Maya'nın evinin önünde park etmemeye her zaman dikkat ederdim. Bir adımda iki basamak çıktım, her zamankinden daha hızlı yukarıya geldim, vucüdumun durumunu kontrol etmek istiyordum. İkinci katdaki kapının önünde durdum. Ne nefes nefese kalmıştım, ne de her hangi bir yerimde bir acı duyuyordum. Bu deneyden memnun olarak kapıyı iki kere uzun, bir kere kısa çaldım. Maya hemen açtı kapıyı. Çok güzel yirmisekiz yaşında bir kadındı; iki yıldır onunla yaşıyordum, birkaç başka çapkınlık yaptıktan sonra hep ona geri dönerdim. Yalnızdı ve hayatını kazanıyordu, burada bir oda tutmuştu. Bir kooperatifde çalışıyordu, benden hiçbir zaman bir şey istemezdi, yeni tarzda en ideal sevgiliydi: masrafsız, sorumluluk vermeyen, insana bir takım görevler yüklemiyen, soru sormayan, salt eğlence olan bir sevgili. Kadınların eşit haklar uğruna verdikleri savaşta bu durum erkeklerin büyük bir zaferi

olarak sonuçlanmıştı. İlerlemeye karşı gelmeyi hiç bir zaman düşünmedim, bir ticari firmanın elli yaşındaki müdürünü tanıyordum, sevgilisine savaş öncesi metodları uyguluyordu. Firmanın paralarından ona bir ev düzmüştü, bir yığın hediyeye boğmuştu kadını, şimdi erkeklik ilgileri nedeniyle ihanetten dört yıldır hapiste yatıyor. Daha da uzun yıllar yatar, sevgilisi ise onun evinde tamamen bildiği gibi erkek ziyaretçileri kabul ediyor.

Maya bana duyduklarını saklamaz, ama kendini tutmayı da bilirdi, bana karşı duyduğu hayranlıktan son derece memnun olduğum halde, bağlayıcı, söz verici hiç bir vaadte bulunmazdım. Maya'nın işi saat üçte bitiyordu, şimdi evinde sabahlıkla, altından göğsü görünüyordu, özlemle ziyaretime hazırlanmış kapıda duruyordu.

«Nihayet sevgilim», diye seslendi. İçeriye girip onu öptüm. Öpücüğüme ihtirasla karşılık verdi. Her zaman olduğu gibi masayı iki kişilik kurmuştu, üstü peynirli ve salamlı ekmekler ve bir şişe votka vardı. İlerde gece lâmbasının altında her zamanki gibi resmim duruyordu. Resme baktıkça uzun ve yalnız geceleri daha kolay geçirdiğini söylüyordu.

«Ne var ne yok sevgilim?» diye sordu votka ikram ederken. «Beni birazcık olsun düşündün mü?»

«Tabii, dedim ve gözüm göğsüne doğru kaydı. «Biliyor musun, bir kongreye katılmak için Meksikaya gidiyorum. Benim için büyük bir şeref bu.»

«Fevkalade», diye yüzü parladı. «Hakkın da za-

ten. Sen hepsinin akıllısısın. Bunu kabul etmek zorundalar.»

Gerçek bir sevinç gösteriyordu. Kendini düşünmemesine hayran kaldım. Bir başkası olsa hemen: Sen gidiyorsun, peki ben ne olacağım, derdi. Ama Maya benim başarılarıma hep pek çok sevinirdi. Bu güzel kadın beni çok ve ihtirasla seviyordu. Evlenmeği düşünmeden, aile kurmak için bütün olanakları reddediyordu, sırf benimle haftada bir gün birlikte olabilmek için. Bu büyük fedakârlığı düşünmek, bu kadının bunu yapabildiğini bilmek, ondan hiç bir şey istemediğimden benim için daha da hoştu. Gene de yemin ederim ki bana sadıktı. Zorlamadan yapılan bu sessiz sadakat bencilliğime karşı kullandığı en büyük lûtufdu. «Büyütüyorsun», dedim. «Radnievski'yi al örneğin... Son derece yetenekli biri. Beni kısa sürede geçecek.»

«Aman anlattığın şeye bak Krzsiol» Güldü. «Şu oğlancık mı? İdarecilik işleriyle bu kadar çok uğraşmasan, nelere yeteneğin olduğunu gösterirdin onlara. Daha ne kadar gençsin, her şey senin elinde.»

Sessizce haklı olabileceğini düşündüm ve bilmiyorum kaçıncı kez, genel müdürden bir ay izin alıp bir proje yapmağa karar verdim, öyle bir proje ki, ötekilerin bütün başarılarını gölgeliyecekti, Radnievski'ninkini bile. Maya her kez bana kırılmış güvenimi kazandırırdı, ben de seve seve ona inanırdım.

«Beni sevdiğin için böyle konuşuyorsun», dedim.

«Hayır», diye fısıldadı, «Seni herkesten daha iyi tanıyorum, Krzio. Sana inanıyorum. Büyüksün.»

İstekle bana sarıldı. İki elimle sabahlığını çıkarı-

verdim, omuzlarından aşağıya doğru kaydı sabahlık. Beni çıplak göğüslerine bastırdı. Bu nefis vücut beni mıknatıs gibi kendine çekiyordu. Maya'nın yumuşak, gergin cildi, sıcak bir kılıf gibi tenime yapıştı. Ondan uzakta olduğum anlarda, susamış birinin suyu düşündüğü gibi ben de onu düşünürdüm. Bir an için Meksika'yı ve bütün gün beni düşündüren herşeyi unuttum. Sonra yanına uzandım, ona dokunmadan. O sırada bana sarılınmaması gerektiğini biliyordu Muhakkak ki başını omuzuma koymayı isterdi, omuzlarımdan ayaklarıma kadar bana sarılmayı; bir sigara için tavana baktım, ama masum ve aşık bakışını üzerimde duyuyordum. Ötekiler gibi konuşmadığı istekde bulunmadığı için ona müteşekkirdim. Ötekiler: Boşan ve benimle kal, derlerdi. Sigarayı söndürünce saate baktım. Vaktim gelmişti. Şimdi geri çekilmem gerekiyordu. Bir kaç dakika sonra kapıyı kapattığımda, Maya düşüncelerimden çıkıp puslu bir köşeye itilecek, bir hafta sonra gene Cuma günü gün ışığına çıkacaktı, yeniden aşk ateşiyle yanacaktı. Düşüncelerim başka tarafa kaymıştı bile, mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaşmak istiyordum. Olgun ve akıllı olan Maya durumu kolaylaştırdı. «Şimdi gitmen gerek sevgilim», dedi. «Yoksa geç kalacaksın.»

Teşekkür ederek ona bir öpücük kondurdum ve hızla giyindim. Maya bir tereyağlı ekmek daha uzattı, hemen gövdeye indirdim. Düşüncelerimin başka tarafa kayıp gittiğini biliyordu, vedalaşmayı uzatmadı, oysa akşamın diğer saatlerinde yalnız kalacaktı.

«Büroda ne var ne yok?» diye sordum. Sesimdeki

sahtelik tanınmıyacak haldeydi. Maya benimle çalışmayı çok istiyordu, onu kolaylıkla işe alabilirdim, ama bu durum önceden tahmin edilemiyecek zorluklar doğurabilir ve bu kadar iyi korunan ilişkimizi tehlikeye sokabilirdi. «İyilik» diye cevap verdi.

«Borecki seni rahat bırakıyor mu?» diye sordum. Şefiydi bu adam. Onun emrinde çalışan bu kadının güzel vucüduna yaklaşmaması gerektiği gerçeğini bir türlü kabul edemiyordu. Durmadan yaptığı teklifleri Maya şakayla karışık reddediyordu, bu arada onu kızdırıp kırmamaya hep dikkat ediyordu, maaşı iyi olan işini kaybetmemek için, ama ateşli şef onu sıkıştırıp duruyordu.

«Karısından ayrılıp benimle evlenmek istiyor.»

«Sen ne dedin?» diye sordum aynanın önünde saçımı tararken.

«Kasayı soyup benimle Güney Amerika'ya kaçmasını istedim. Ama şakalarıma hep aksi cevaplar veriyor. Bir başka bölüme tayinimi istemek zorunda kalacağım galiba.»

«Bu konuda sana yardım ederim», dedim ısrarla. Bunu yapmaya gerçekten hazırdım, ama o benden böyle bir şey hiç istemiyordu. İyi bir elemandı, ama yalnız yaşıyan güzel bir kadın olduğundan hiç bir büroda rahat edemiyordu, eninde sonunda kendinden daha yüksek mevkideki bir kazanovayla çatışıyordu. Artık gidebilirdim. Geriye bir tek vedalaşma töreni kalıyordu.

«Bu konuyu düşünme Krzsio», dedi onu kollarımın arasına aldığımda, «tek başıma bu işi başarırım Senin kafanda daha önemli sorunlar var.» Bir an ken-

dimi rezil, alçak biri olarak gördüm, ama zaman kalmamıştı. Aceleyle Maya'yı öptüm, gece masasının üzerindeki gülümseyen resmime küçük görücü bir bakış atıp dışarıya fırladım. Maya soğuğa rağmen eşikte durdu. Hep böyle olurdu, ancak ben apartmanın kapısını kapadığımda oradan kaybolurdu. Bir kaç merdiven indikten sonra gene korkunç bir sancı başladı karnımda. Durmak istedim, ama Maya yüzünden kendime hakim oldum, yalnız biraz daha yavaş indim. Maya adımlarımın değişen ritmini fark eder etmez tırabzondan aşağıya baktı. Acıyla dolu yüzümü değiştirerek gülümseyip bir kez daha el salladım. Karnımı dikkatlice önümde taşıyarak dışarıya çıktım. Ağrı beni tedirgin etmeğe başlamıştı. Daha, halledilmesi gereken bir çok işim vardı: İtalyan'la bir konuşma, Bilimler Akademisi üyelerinden biriyle randevu, sonra hemen eve koşup, elbise değiştirip Zosia ile benim için çok önemli olan bir kokteyle gitmek zorundaydım. Bu kadar yoğun bir programın içinde acılara yer yoktu. Dikkatle arabaya binerek, acıları duymamazlıktan gelmeye karar verdim. Birkaç dakika sonra gerçekten durdular.

Yediden biraz önce evin önünde durdum. Bu kez asansöre bindim, oysa birinci kata kadar merdivenleri hep bir solukta çıkardım. Karnıma herhalde merdivenler iyi gelmiyordu. Zosia beni bekliyordu. Siyah gece elbisesini giymiş, bakır kızılı saçlarını at kuyruğu yapmıştı eskiden sevdiğim biçimde, güzel boynu açıktı, tepeden tırnağa bakımlı ve şıktı, öylece oturuyor ve bekliyordu. İster istemez son zamanlarda güzelleştiğini farkettim. Kimse onun onaltı yaşında bir kızın anası

olduğuna inanmazdı. Onu yirmisekizinden daha yaşlı bulan çıkmıyordu. Ne yazık ki bu durum beni hiç etkilemiyordu. İçeri girdiğimde açık olarak elinde tuttuğu lügatı bir kenara koydu. Her çıkan ansiklopedi fasikülünü hemen incelemesi beni sinirlendiriyordu. Belki bir çok kadın gibi saatlerce fal bakmaktan başka daya iyi idi yaptığı, ötekiler saatlerce kâğıt açıp erkeği nasıl kendilerine bağlıyabileceklerini düşünürlerdi. Zosia olağanüstü bir hafızaya sahipti. Yıllarca önce söylediğim sözleri tekrarlıyabilirdi, verdiğim kararı değiştirdiğimi bana ispat etmek için. Böyle yaptığında beni çileden çıkarırdı. Kafasının —baş ağrıları tehditi altında— durmadan yeni tarihlere ihtiyacı vardı, binlerce işe yaramaz bilgiyi de depo ederdi. Son zamanlarda teknikle ilgileniyordu, gülümseyerek «Geldin mi sevgilim», dedi. «Geç kalmadık mı?»

«Beş dakikada hazır olurum», dedim ve hızla banyoya girdim. Bir şeyin farkında olup olmadığını anlamak konusunda onu iyi tanıyordum. Akıllı evli kadınların yaptığı gibi benim Maya ve diğer kadınlardan bıkarak yaşamımızın sonuna kadar ona bağlanacağım günü beklemeye kararlıydı, ama 11 Kasım Cuma günü geç kalmış olduğu halde saçtığım yaşam enerjisinin sonuna vardığının farkında bile değildim. Karımın bu akıllıca taktiği beni bıktırıyordu, —beni aldatarak ya da boşanmayı istiyerek bana ahlâk dersi vermesini tercih ederdim, ama onu suçlıyabileceğim hiç bir şey yoktu ortada. Hep beni bekliyor ve yalanlarıma göz kırparak göz yumuyordu; vicdanımın rahat etmesi için hiç bir şey yapmaya niyetli değildi. Allahtan bu vicdan, daha

önce de belirttiğim gibi, bazen uyanıyordu ve ben duygularımı hemen bastırabiliyordum. Evet, ben hiç bir şey yapmadan, kadınların böylesine bana asılmaları benim suçum muydu? Hemen elbise değiştirmiştim, yola koyulduk.

Taksiye bindiğimizde «Aralıkta herhalde Meksika'ya gidiyorum,» dedim. Zosia açık kaplilikle «Seni kıskanıyorum», dedi. «Bu ülke hakkında birkaç şey biliyorum.»

«Ansiklipedinin son fasikülünden mi öğrendin?» diye sordum gülümsiyerek.

«Yalnız ordan değil», dedi. «Tenochtitlan da mı kalacaksın?»

«Nerde?!»

«Astekler Meksiko şehrine bu adı vermişlerdi», diye açıkladı.

«Orada sıkılmıyacaksın, melez kadınlar çok güzelmiş.»

«Ama mutlaka dolar meraklısıdırlar», diye şaka ettim.

«Onları seyretmekle yetineceğim.»

«Asteklerin dini beni hep etkiledi», dedi Zosia kendi kendine.

«Ölüm ve yok olma düşüncesi onlara hep acı verdi. Dünya varoluşuna devam etsin ve güneş parlasın diye canlı bir insan kalbi çıkarıp Tanrı'ya kurban etmek zorunda kalıyorlardı. Bu işi yapmadan önce, kurban ettikleri kadın kalbiyse, insancıl düşüncelerle önce kadının kafasını kesiyorlardı.»

Ona yandan baktım. Gülümsiyordu. Bu konu ho-

şuma gitmemişti, gizli bazı benzetmeler seziyordum. Ölümden korku yüzünden, kadınları kurban etmek.. Zosia'nın açık mı konuştuğunu yoksa söylediklerinin altında hep başka bir anlam mı olup olmadığını hiç bilemiyordum.

Bu yüzden nesnel konuları yeğ görüyordum.

«Yalnız mı gidiyorsun?» diye sordu.

«Bir delegasyonla», diye cevap verdim. «Guruba seçilenler hiçte doğru dürüst kimseler değil.»

«Ne kadar kalacaksın?»

«İki hafta.»

Sustuk. Herhalde güzel, genç bir kadının da gurupta olup olmadığını düşünüyordu... Onunla hiç bir konuda konuşmazdım, her konu tehlikeli oluyordu. Belirli tedirgin edici şeylere değinmemek için birbirini uzaktan tanıyan iki insan gibi nezaket çizgisinden ayrılmayarak konuşuyorduk. Yeni bir konuşma konusu arıyordum.

Birden aklıma «Eva nerde?» d'ye sormak geldi.

«Sinemada.»

«Lise son sınıfta bu kadar çok gezmeye gitmese daha iyi eder», dedim.

«Onunla konuşmalıyım.»

«İyi olur», dedi Zosia.

Üniversiteye giriş sınavında başarılı olmazsa bir yıl süreyle başımıza kalır. Bu kız her şeyi kolay yanından alıyor.»

«Kime çekmiş acaba?» dedi Zosia alay etmeden. Konuşma gittikçe güçleşiyordu. Bütün bunların üzerine bir de eski Varşova civarında araba iyice titremeye

başladı, at arabasında gibi gidiyorduk. Zorunlu olarak iki kişinin yanyana oturması durumu da çekilmez olmuştu. Susuyorduk. Bir dönemeçte ister istemez Zosia üzerime doğru geldi, işte o an iki yıl önceki deneyi tekrarlamasından ürktüm. Ama yanıldım neyse, taksi gene doğru yola gelince Zosia da eski yerine gitti. En sonunda vardık, hemen bu kafesten dışarı fırladım.

Profesörün karısı bayan Zabielski'nin ad günü şerefine verilen partiye yirmi kişi kadar davet edilmişti, iki büyük salonu dolduruyorlardı. Birinci salonda pencere yanına itilmiş masanın üzerinde soğuk yemekler duruyordu. Füme et, jambon ve et salataları süslü bir biçimde tabaklara konmuştu. Günün en önemli yemeği olan füme yılan balığı hemen göze çarpıyordu. Etraftaki koltuk ve kanepelerde rahatsız bir biçimde on kişi yiyip içiyordu. Yandaki odada hafif ışıkta bir kaç çift dans ediyordu. Topluluk hemen ikiye ayrılmıştı: Çene çalan yaşlılar ve dans eden gençler. Gecenin en genç ve en hoş kadınını hemen fark ettim: Cesaretli adımlar atarak başarı kazanan güzel Elzbietka, balerindi, bir kaç eğlence programında güzel bacaklarını havaya fırlatmıştı. Gecenin birinde ona raslamıştım, güzel vücudun anısı kalmıştı kafamda. Şimdilerde biriyle geziyordu, daha doğrusu cildi güneş yanığı genç bir adam tarafından arabayla dolaştırılıyordu, adam mavi 220 SE Mercedes'iyle herkesin kıskançlığını uyandırıyordu, belirsiz bir meslek sahibi ve bilinmez bilgilere sahip olan bu adam, Polonya ekonomik mucizesi sayesinde bu duruma gelmişti. Aslında kaçınılmaz tutuklanması çoktan gerçekleşmeliydi. Atraksiyonu seven bayan profesör'ün

evinde böyle sürprizlerle karşılaşılırdı hep. Zosia ve ben gecikmemizin acısını çıkartmak için hemen büfeye doğru gittik. Füme yılan balığının son parçasını yakalayıp bir kaç bardak içtikten sonra hemen kendimi eğlenceye vermeye hazırladım. Zosia gidip arkadaşı jinekolog Marta'nın yanına koltuğun kenarına oturdu. İkisi Alkolizmle Mücadele Derneğinin toplantılarında arkadaş olmuşlardı. Karımın son ilgilendiği şey buydu. Marta bence kendinden emin ve çok hür bir kadındı, bu yüzden ondan hoşlanmama imkân yoktu; isteksizce selamlaşırdık. Kötü bakışlarında hakkımda ne düşündüğünü görüyordum: Serseri, sarhoş, egoist, inci gibi bir kadını mahvediyor, oysa onun eline su bile dökemez, hain köpek. Küçümsiyerek Marta'ya gülümsedim. Hemen profesör Zabielski'ye döndüm. Sırf bu gece söz edebilmek için aliminyum köprüler üzerine yazdığı kitabı okumuştum, şimdi işte bu kitabı övüyordum, hayat bana böyle davranmayı öğretmişti. Sonradan «Bir kongre için Meksika'ya gidiyorum», dedim. «Kitabınızın ingilizce baskısını verirseniz, dünyanın ilgisini çekmek için orada uğraşırım, sayın profesör.»

İyi söylenmişti bu sözler, profesörün hemen gözleri parladı. Tabii kitabın özeti ingilizce olarak mevcuttu ve bana verebilirdi, ama büyük rekabet karşısında başarı kazanacağını ummuyordu. Ateşli ateşli karşı çıktım, çünkü benim yenilmem son derece az bir olasılıktı. Gerekirse zorla birinin eline sıkıştırırdım kitabı ve profesör de aylarca umut için de yaşardı, bizim projeleri tasdik eden bir komisyonun üyesi olduğu için bana karşı iyi niyetler beslerdi, günün birinde kendi projemi komisyo-

na yolladığımda... Kitabının dünya çapındaki başarısı şerefine kadeh kaldırdık, gerekli olan iş bitmişti ve ben kendimi eğlenceye vermek, flört ve dans etmek üzereydim ki, arkası bana dönük, Marta'nın yanında diz çökmüş, yarı karanlık köşedeki adamı farkettim, şimdi kalkıp masaya doğru gidiyordu. Elimde bardak dona kaldım. Kader Andrzey Bielecki'i bir kez daha karşıma çıkarmıştı. Muhakkak ki herkesin bilincinin uzak köşelerinden birinde sakladığı herhangi bir ihanetin tanığı olan kimseler vardır. Bazen, çok seyrek olmakla birlikte yalnız ve düşünceli olduğu zamanlarda, çoğunlukla geceleri, kahve ya da çay yüzünden insanın uykusunun kaçtığı zamanlarda, bu kişiler karanlıktan çıkıp insanın önüne gözdağı veren anılar olarak dikilirler. Biz yorganlara daha sıkı sarılsak da gözümüzü elimizle örtsek de, şakaklarımızı acıyıncaya kadar ovuşturşak da hepsi boşuna, o önümüzde durmakta, yüzüncü kez ihanetimizin ve korkaklığımızın sahnesini tekrarlamakta, alay ve küçümsemeyle bize bakmaktadır, yüzümüz kızarır, bağırmamak için kendimizi zor tutarız, çığlık ağzımızdan çıkmak istemektedir, yataktan fırlamak, kaçıp gitmek, unutmak isteriz, güzel şeyler düşünmeye çalışırız, açık renkli dekorlar kurarız, hayatta kazandığımız başarıları çıkarıp bir gelecek yaratmaya çalışırız madalyalar ve güneş parlaklığıyla. Ama olmaz. Ölümümüze kadar zayıflığımızın damgasını taşıyacağız. Tanıklar bir süre sonra yeniden ortaya çıkmak için kaybolacaklar ve yüzüncü kez oyunlarını tekrarlıyacaklar, bizi azarlayıp tokatlıyacaklardır. Dünya yüzünde cezalandırılmaktan kaçamıyacağız, ölümden sonra cehennem ve

işkence var olsaydı bile, bu yaşam süresinde verilen ve çekilen cezanın ancak gereksiz bir devamı olurdu. Ölümden sonra ortaya çıkan adalete duyulan inanç, ölümden sonraki mahkemeye, cezaya ve ödüle, cennet ve cehennem mitlerine duyulan inanç, günlük işlerimize Tanrı'nın ya da şeytanın karışmasını isteme, bütün bunlar içimizdeki çatışmanın yansımasıdır: Cennet ve cehennemi içimizde taşıyor ve kendimizi cezalandırıyor ya da ödüllendiriyoruz. Andrzey olayını daha iyi aydınlatabilmek için genel anlamda bazı açıklamalar yapmağa cesaret ettim. Bir ad gününün kaba görüntüsü ortasında, birdenbire ortaya çıkan, füme yılan balığı, jambon ve votka dolu büfenin önünde, moda bir dansın ritmine uyarak dans eden çiftlerin arka planı meydana getirdiği yerde, bacaklarını son modaya uyarak bonkerce açan kadınların ortasında - Meksika yolculuğunu ve işlerini düşünmemi keserek, cinsel duygularımı karartarak ortaya çıkan Andrzey. Burada ne yazık ki, bir an için işgal günlerinin karanlığına ya da daha çok kahramanlık günlerimizin aydınlığına geri dönmek zorundayım. Ne yazık ki diyorum, çünkü son savaşın günleri yıllardan beri, içinden bir çok yazarın istediği gibi yaratıcılığını sürdürdüğü sihirli bir çuvala döndü, çoğu kez iç gereksinmelerinden değil, rahatlığı yeğ gördükleri ve kötü kaliteli olduklarından, cıcığı çıkmış klişelerden sanatsal yapılar kurmaya çalışarak, üstün körü, kılı kırk yaran ahlaki çelişkilerini kurşunların, gaddarlığın ve ölümün etkili suyuna batırıyorlar. Film ve televizyondaki sadık görevinde lime lime olan Nazi üniforması Noel oyunlarındaki şeytanın gömleğini ve kovboy filmlerindeki haydut-

ların siyah elbisesinin yerine geçti, böylece çağımızın siyah karakterini sembolize ediyor, herkes de bunu kayıtsız şartsız kabulleniyor. Gene böylece bir yapıtın alçak ya da yüksek seviyedeki satışı tehlikesiz bir formalite durumuna geldi. Savaşa girişim kısa ve açıktır, spekülasyondan çok kişisel yaşantılara dayanır.

Andrzey'i liseden tanıyorum. Liseyi benden iki yıl önce, savaş başlamadan kısa süre önce bitirmişti. O zaman dostluğumuz yoktu; çünkü benden iki yaş büyüktü ve bana ufak oğlan gözüyle bakıyordu, bense ona uzaktan hayranlık besliyordum, çünkü çok iyi futbol oynuyordu. Dobra caddesindeki meyhanede bira içiyor ve kızlara sarılıyordu. Visla semtindeki ufak bir evde annesi, kızkardeşi ve kendisinden küçük bir erkek kardeşi ile birlikte oturuyordu, bizim evden birkaç dakika ötedeydiler. Tren memuru olan babası 1920 lerde Paris-Negoreloje arasında işleyen trenden bir dönemeçte atlamak isterken rayların altında kalmıştı, oysa her zaman atlıyordu trenden evinin yolunu kısaltmak için. Andrzey öğrenim yapabilmek için parası olmadığından tanklı birlikler subay okuluna başvurdu, orada bedava yemek, yatacak yer ve cep harçlığı veriliyordu. Mucize kabili kabul edildi okula. Oradayken birden savaş çıkarak onu şaşırttı. 5.Eylül'de, diğer mürettebatın yanıp kül olduğu bir tanktan atlıyarak kurtuldu. Bu olaydan birkaç gün sonra Polonya Tank Birliği diye bir şey kalmamıştı. Öteki çarpışmalara piyade olarak katıldı. Annesi ve kardeşlerine bakmak zorunda kaldığı için Fransa'ya kaçması mümkün olmadı. Daha sonbahar aylarında onu çeşitli zamanlarda elinde bir bavulcukla Ludna caddesinden

geçerken görüyordum. Lublin çevresinden getirttiği tütünü satıyordu: Bir demir yolu mensubunun oğlu olarak o zamanlar normal ölümlülere verilmeyen bazı imtiyazlara sahipti. Yolcu trenleri pek olmadığı için yük treni ya da lokomotiflerle gidiyordu. Ailesi o zamanlar görülmemiş bir refaha kavuştu: Yedikleri domuz yağı ve sosisler hesapsızdı. 1940 sonbaharında en yakın arkadaşım Yanek Trusik bana yeraltı hareketine katılmayı teklif etti. Yemini Andrzey ettirdi. Son derece resmi ve nesneldi. Kısa süre sonra tütün işinin çok daha önemli bir işi örtbas etmek için kullanılan bir taktik olduğunu öğrendim. Andrzey ormanlarda bir suvari birliği tarafından yere gömülmüş olan silahları kaçırıyordu. Ben hep zamanında gidiyor, dürüst davranıyordum, o zamana kadar da korkumu saklamayı bilmiştim. Kuşkuyla karekterimi denemeye kalktı ve bir gün beni de götürdü. Hepimizin elinde bir torba tütün, bir iki tane kazıdan çıkarılmış (Vis marka) silah vardı. O zamanlar Fransa'nın ele geçirilmesine yanıyorduk, İngiltere ise fırtınalı bir denizde batan filika gibi kendini hesaba katmıyordu, bizim eylemimiz ise bazen bana bütünü ile anlamsız görünüyordu. Ama Polonya'lıların şerefini kurtarmak söz konusuydu, hiçbir yerde en ufak bir umut ışığı görülmeyen bu en güç zamanlarda bile. Deblin'de jandarmalar treni sardılar. Genç erkeklerden hoşlanmıyorlardı, tuzağa düşme tehlikesi büyüktü, gerilim gittikçe arttı. Tabancaları göğüs cebinde taşıyorduk. Bu nedenle öldürücü bir vuruşma ortaya çıkabilirdi, hayatta kalarak savaşmamıza imkân yoktu. Benim için bu durum herşeyden çok korkuyla savaştı, daha açıkcası

iki çeşit korkuyla savaştı: Jandarmaların makinalı ateşinden korku, soğukkanlılıkla karınlarımıza ateş etmeğe hazırdılar, ikincisi ise Andrzey'in önünde rezil olmaktan duyulan korku. Sırtımda bir ürperme duyup ter dökmeye başladım, ama ikinci korku ötekini alt etti: Bu korku bana daha yakın ve daha insancıldı. Böylece ıslıkla bir şarkı çalarak, palavra bir almanca dergiden Frank'ın nutkunu okumaya başladım, fakat can sıkıcı cümleler gözümün önünde dans etmeğe başlamıştı. İandarmalar iki taraftan yaklaşmaya başladılar. Andrzey kaçakçı pozuyla «un çuvalının» üzerinde elini gezdirdi, göz kenarıyla da beni gözetliyordu, bütün bunlar onun hiç ırgalamıyormuş gibi davranıyordu· Görünüm son derece kabaydı, ama o zamanki kabul edilme sınavımız böyleydi. En sonunda jandarmalar ateş püskürerek bizim kompartıman girdiler, köylü kadınların etekliklerinin altından domuz yağı, salam ve etleri çıkarttılar, sonra sıra bize geldi, tütünün kokusunu almışlardı, şimdi sorun bizi karakollarına götürüp götürmiyecekleriydi. Çarpışma olacak mıydı, yoksa olmıyacak mıydı? Elimi tabancanın tetiğinin oldukça yakınında tutuyordum. İşbulma Kurumundan edinilmiş bazı kâğıtları gösterdik, bunları utanmazca ve acemilikle jilet ve mürekkep kullanarak sahteleştirmiştik. O zamanlar sahte evrak yapan bir merkezimiz yoktu, herkes bu işi kendi yapıyordu. Bu işten kurtulabileceğimize asla inanmıyordum, çünkü evrakların sahteliği hemen göze batıyordu. Gerilim arttı, durum çekilmez oldu, aslında bu duruma yalnız kurşunlar son verebilirdi, o sırada jandarmalardan biri Andrzey'in kimlik kartını aldı, içinde bir beşyüzlüğün durdu-

ğunu hemen gördüm. Jandarmanın yüzü aydınlandı, bize anlayışlı bakışlar attı. Kahramanlık rüşvete dönüştü. Gerilim yıkıldı. 1940 da büyük bir yenilikti. bu. O zamana kadar rüşvet alan jandarmalar olduğunu hiç bilmiyordum. Alman parayı aldı, Andrzey bana gülümsedi, tehlikesizce yola devam ettik. Hemen tuvalete koştum. Soğukkanlılık sınavı başarılmıştı. Andrzey bu olaydan sonra beni sık sık yanında götürmüştü. Damlardan kaçarak geçiyorduk, tıpkı Buster Keaton ve kumpanyası gibi, gittikçe aramızdaki yakınlık artıyordu. O sıralarda ilk kez bir kızla çıkıyordum, Visla'da elektrik santralında öpüşüyorduk. 21. Mayıs. 1941 de de aynı şey oluyordu. Kız o gün bir dikiş kursuna yazılmıştı, bu kursda büyük bir gizlilik içinde Polonyaca ve Polonya tarihi öğretiliyordu. Tamka caddesi köşesinde rıhtımda öpüşüyorduk, orada nöbet tutan jandarmanın önünde. Sonra Radna caddesine saptım ve orada arkadaşım Trusik'i yabancı bazı adamların eşliğinde gördüm. Onunla hep konuşacak bir şeyim olurdu. Karaborsacılardan silah satın alıyordu. Onu geçmek için adımlarımı sıklaştırdım. Saat sekizden önce hava kararmıyordu. Almanlar yaz saati uyguluyorlardı. Yaya kaldırımın eşiğinde önüne çıktım; Trusik beni gördü, ama gözleri cam gibiydi, tanıma işareti yoktu gözlerinde, bakışları yana kaydı. Saniyenin yarımda biri kadar durakaldım, sonra herşeyi anlamıştım. Bu adamlar Trusik'i göze çarpmayan bir otomobile götürdüler, insanları aldatmak için arabanın plakası resmi arabaların normal numarasını taşıyordu. Sırtımdan aşağıya soğuk terler döktüm, saklandım. Gestapolar bu kadar uygun bir raslantıyı he-

saba katmamış olmalılar ki, bir şey farketmediler. Trusik arabaya sokuldu ve gittiler. Dizlerim titriyerek ordan uzaklaştım. İlk kez gurubumuzdan biri yakalanıyordu. Teorik olarak bunu hesaba katmıştım, ama pratik beni dondurmuştu. Trusik'in hareketsiz yüzünü karşımda gördüm, onda silah buldukları kesindi. Yaşayan bir ceset olduğunu biliyordu, ölmek için işkence cehenneminden geçmesi gerekiyordu: İç organların tahribi, mafsalların ezilmesi ve diğer korkunç işkenceler. Dünya yüzünde dehşet sonsuza kadar sürmediği halde, günahkârların değil, suçsuzların başına geliyordu. Vücudun dayanıklılığına bağlıydı bu, bir başka korkunç unsura daha sahipti ki, Kudüs'lü kilise babaları Tertullian ve Kyrill'in, inançlılara laneti açıkça anlatmaya çalıştıklarında, akıllarına geldiğini sanmıyorum bunun. Canlı olarak cehenneme atılan, ateş ve kükürtte yanan, zavallı bir suçlu olmuyordu; işkenceyi her an durdurabilirdi, tabii arkadaşlarını ele vererek, yani: kendi kendini reddedip, yaşamının anlamını karartırsa işkence son bulurdu. Vucudunu cehennem azabından ve ölümden kurtarırken, ruhunu işkence ve lanete veriyordu; başkalarının ona hazırladığı cehennemden kendini kurtarırken, içinde yeni bir cehennem yaratıyordu. Ama işkenceye dayanıp, irade gücüyle vucudunu aştığı zaman, övgü olarak ona ölümden önce bir tek son düşünce kalıyordu, bu düşünce de yoldaşlarının sözleriydi: «Kimseyi ele vermedi» diyeceklerdi yalnızca. Kısa ömrünün tek bedeli bu olacaktı. Vucudun karşı koyma yeteneğine dayanan bu dayanıklılık deneyine yalnız çok az kimse bilinçli olarak kendini veriyordu. Birçokları gizli bir

yerinde zehirli hap taşıyor, bununla ruhları için şeref sözlerinin söylenmesi olanağını yaratıyor ve artık işe yaramaz hale gelen vucutlarını acele eden cehennem zangoçlarına bırakıyorlardı.

O zamanlar henüz zehirimiz yoktu. Çok şey de bilmiyorduk. Ele verecek büyük sırlarımız yoktu. İster istemez geriye dönüp eve doğru gittiğimde, Trusik'in kimseyi ele vermiyeceğine, ihanet etmiyeceğine, sessizce öleceğine, onu ölüme getiren cellatların yüzlerine her zaman düşündüğümüz gibi küçümsiyen bakışlarla bakacağına kendimi inandırmıştım. Arkadaşımın ölümüne boyun eğmiştim, doğaldı bu ölüm. Bize zorla kabul ettirilen oyunun kurallarından biriydi bu ölüm; geçicilik ve benzeri düşünceler bu arada hiç aklıma gelmiyordu. Trusik ölmek zorundaydı, hem de susarak. Ta çocukluğumuzdan beri arkadaştık. Çocukken birlikte oyunlar oynar, cam kırar, okuldan kaçardık, sonraları birlikte büyük bir şevkle işgalcilere karşı savaştık, beni düşmana ölse teslim etmezdi. Bu kanıtlamayı özellikle, benim için hafifletici, Andrzey'in kaderi içinse korkunç bir durum yarattığı için iyice belirtiyorum. Aşağı yukarı saat sekize çeyrek kala evimin önüne gelmiştim. Şimdi aklıma, Andrzey'i bir an önce durumdan haberdar etmemin görevim olduğu gelmişti, çünkü Trusik onun adresini kesinlikle biliyordu. Andrzey bir iki adım ötede oturuyordu, onu sokağa çıkma yasağından önce bulup saat sekizi bir iki dakika geçe eve dönmüş olabilirdim, bu kadar gecikme ise zararlı değildi. Ama evimde örgütün çeşitli evrak ve talimatları dışında gurubumuza ait iki silah da vardı. Trusik'in dürüstlüğünden hiç şüphe

etmediğim halde bu kritik gecede evde silah bulundurma düşüncesi beni korkutuyordu. Onları hemen başka yere götürmem gerekiyordu. Bu kararda kendimle ilgili korku kadar silahları kurtarma düşüncesi de yer alıyordu. Trusik bunları zorla elde etmişti. Bu yüzden ölecekti. Bizim borsada bir silahın değeri bir canlının hayatından daha ucuz değildi: Hatta insan elde etmek silah elde etmekten daha kolaydı. Anamla birlikte oturduğum üçüncü kata fırladım (babam sabotaj şüphesiyle elektrik idaresinden alınmış ve epey ay önce Auschwitz'e götürülmüştü), döşeklerin altından kâğıtları çıkarıp demir sobaya attım, bacadan yağlı bezlerle sarılı olan silahları çıkarttım, yağını silip ceketime koydum. Babamın tutuklanmasından bu yana yarı bilinçli bir biçimde öylece sürüklenen annem yalnız yardım etmeyi, rüşvet vermeyi ve paketçikleri yollamayı düşünüyordu. Bana ilgisizce baktı, ne yaptığımı anlamadığı kesindi. Ona yalnız; «Trusik'i tutukladılar, silahları kaçırmayalım» dedim, ve dışardaki karanlığın içine fırladım. Caddeler ıssızlaşmıştı, bir iki gecikmiş yaya evlerin duvarları dibinden koşuşturuyordu, boşluğun egemenliği, karanlık ve çarpıcı vuruşlar başladı. Tabancalar için en güvenilir yer teyzemin ufak odasıydı. Yaşlı bir kızdı teyzem, sevgilisini düşünerek yaşıyordu, oysa sevgilisinden bir tek fotoğraf kalmıştı - yirmi yıl önce şekerleme almak üzere evden çıkmış ve itfaiyenin tekerlekleri altında can vermişti. Tabancaların tetiklerini tutarak, duvar diplerinden koşarak ilerliyordum. Her köşe başında kalbim hızla çarpıyordu. Böylece Andrzey'in oturduğu caddeye geldim, beyazlaşmış yüzümü köşe-

den uzattım, tam yirmi metre ötede bir yığın kamyon duruyordu, içlerinden jandarmalar atlıyordu. Saate baktım. Sekizi biraz geçiyordu. Böyle bir caddeye girmek yakalanmak demekti, silahlı çatışma, ölüm ve tabancaların kaybı demekti. Jandarmalar hızla gülüyor, çirkin çirkin haykırıyor, ve rahatça devriyeye çıkıyorlardı. Tabancaları kurtarma görevime küfredip, Trusik'in asla ötmiyeceğine kendimi kesinlikle inandırdım, sırf korkakça isteriye kapılıp sokağa fırlamıştım. Tabancaları kurtaracaksam, Andrzey'e haber vermekten caymalıydım; bu elli jandarmanın yakınında geçen her saniye tehlikeyi çoğaltıyordu. Düşüncelerimin ne kadarının korkaklığım tarafından yönetildiğini artık kestiremiyordum. Sonradan kendi kendime, Andrzey'i haberdar etmenin olanaksız olduğunu, jandarmaların onun evi önünde gece devriyesini bölüştüklerini, aralarından farenin bile geçemiyeceğini söyledim. Bütün bu olanların nedeni, kötü bir raslantıydı, ben değildim. Ancak bir çılgın bu üniformalı ve silah dolu caddeye girmeye cesaret ederdi - üstelik de ben de iki Valter silahı vardı (7,65 lik) Trusik'in tutuklanmasından sonra, gurubun elinde kalan tek silahlardı bunlar. Jandarmalar çene çalıyorlardı, yürüyüşe geçmek üzereydiler, geri çekildim, ceddeyi geçip yeşil sahaya ulaştım, çalılıkların arasında süründükten bir süre sonra teyzemin kapısını çaldım. Çalılıklarda bir ya da iki saat bekliyebileceğim daha sonra aklıma geldi. Jandarmaların çekilmesini bekleyip Andrzey'in evine doğru koşabilirdim. Ama Trusik'in susacağından emindim.

,Trusik saat sekize çeyrek kala tutuklanmıştı, saat

dokuzdan beri sorguya çekiliyordu, saat onbuçukta konuşmaya başlamıştı, saat onbirbuçukta gestapo benim eve gelmiş, mobilyaları kırmış, döşekleri kesmiş ve unu yere dökmüştü. Hiç bir şey bulamayınca, şaşırmış olan annemi Mercedes'e tıkıp götürmüşler, ama bir kaç gün sonra gene salıvermişlerdi, çünkü onu deli sanmışlardı. Aynı saatlerde Andrzey'e grubun lideri olduğu için saygılı davranmışlardı: Evi her bir yanından sarmışlar, dama makinalı tüfekler yerleştirmişler, silahlı çatışma olacağını düşündükleri için içeriye bir yıldırım gurubu yollamışlardı, bu gurup ev çatışmalarında ateşli el bombası kullanırdı. Hepsi boşuna çabaydı, çünkü kapıcı hafifce kapıyı tıklatıp bir mektupdan söz ettiğinde, Andrzey'in kardeşi kapıyı açmış, içeriye dalan gestapolar Andrzey, annesi ve kardeşini yataklarında bulmuşlardı. Sayısız sorgu ve kamplara, Andrzey vücudunca en güçlü olduğu için karşı koymuştu. Ben eve dönemediğim için, ormanlara daldım, kötü bir partizan da olmadım, ama o geceden sonra hafifletici durumlara rağmen vicdan azabı çekmekten kurtulamadım: Tutuklanmaktan kaçtığım, hele Andrzey ve ailesinin yakalanmasına sebeb olduğum için kendimi affedemiyordum. Bir süre korkakça Andrzey'in raslantıyla Trusik'e ve gestapolara rastladığımı bilemiyeceği düşüncesiyle kendimi avuttum, savaş bittikten sonra, Trusik kamptan çıktığında, üçüncü kişiler kanalıyla savunmasında beni tanık gösterdiğini duydum. Trusik, onun tutuklanmasından haberdar olduğumu ve Andrzey'e haber vermenin görevim olduğunu söylemişti. Saat on buçukta konuşup Andrzey ve benim adresimi söylediğinde gestapoların

evlerimizi bomboş bulacaklarından eminmiş. Şehrin öteki ucunda oturan bir yoldaşın adresini vermemişti, çünkü ona zamanında haber ulaştırabileceğimden kuşkuluydu. Savunma mantıksız değildi. Görünüşteki ufak ihanet çok iyi düşünülmüş bir taktiği ortaya koyuyordu, suçlu bendim. Andrzey'e kendimi savunma olanağım olmamıştı. 1946 da sokakta rastladım ona; kamptaki tutukluluk yüzünden sağlığı bozulmuştu - topluluk içinde olduğumuz için, yalnızca selamlaştık ve birbirimizin adresini aldık. Bakışlarında güvensizlik ve küçümseme gördüm. Bu yüzden ziyaretimi hep erteledim. İki hafta sonra Andrzey'in WIN örgütünde çalışan eski komutanının evinde tutuklandığını duydum. Devlet gizli polisi evi gözlemişti. içeriye giren herkes bu örgüttendi. Andrzey'in gerçekten yeni düzene karşı savaşıp savaşmadığını bilmiyorum, ancak 1952 de serbest bırakılmıştı, herşeye yeniden başlaması oldukça güçtü, otuzbir yaşındaydı ve mesleği yoktu. O sıralarda ona yeniden rastladım. İşten çıktıktan sonra tramvaya binmiştim, acele Teknik Okula gitmem gerekiyordu. Bu saatlerde hep olduğu gibi korkunç bir kalabalık vardı, itilip kakılıyordum, birden karşımda Andrzey'i buldum. Bu karşılaşmadan kaçamazdım. Birbirimize doğru itiliyorduk, bir sonraki duraktan önce de bu durum değişmedi; yolumuza devam etmek zorundaydık, yüz yüze bakarak, bir zamanların savaş arkadaşları, gece ve gündüz gibi birbirlerinden ayrılmışlardı. Kan beynime çıktı. Hapisten çıktığını bilmiyordum. O zamanların havası yeraltı çalışmalarımızı ansımaya uygun değildi, ne kadar şerefli olurlarsa olsunlar durum değişmiyordu. daha başka bir-

çok kişi gibi ben de eski savaş arkadaşlarımla ilişkiyi kesmiştim, Andrzey zamanından tanıdıklarımla da, Varşova ayaklanmasında partizan hareketinden tanıdıklarımla da. Gerçek, geçmişle ve uğruna savaştığımız parolalarla ilişkimizi kesmemizi gerektiriyordu. Boyun eğmek en büyük meziyet olmuştu. Mutlaka Andrzey de serbest bırakıldıktan sonra, ailesi olmaksızın, siyasi kararın yükü sırtında ilk adımlarını attığında ve her yerde güvensizlik ve korku yarattığında bunu anlamıştır. Sonradan öğrendiğime göre, bir yapı ortaklığı müdürü Andrzey'e karışık yaşamına aldırmadan iş vermiş, önce inşaatta işçi olarak, sonra da büroda çalıştırmış. Müdür onu hiç tanımıyormuş aslında Andrzey'in ondan yardım beklemesi boşuna. Şimdi ise göz göze karşılıklı duruyorduk, vaktinden önce buruşan yüzünü görüyordum, çirkin elbisesini, eğilmiş sırtını ve şakaklarındaki kır saçları. Beni korkunç dolu olan, iş ve öğrenime ayırdığım yaşamımdan çekip çıkardı, gencecik Zosia ve iki yaşındaki Eva sırtımda, aile babası ve gecikmiş bir öğrenci, gene de meteliksiz, boşa geçen yılları kapatmak için durmadan didinen beni çekip çıkardı ve üzerimden silkip attığım şeylere beni geri döndürdü, korkaklık gecesini düşünmeye, acı çektiği yolun başladığı yere, yolu çevreliyen yakınlarının cesetlerine. Ona yapışıp kaldım, nefesi cehennem ateşi gibi yanıyordu, bakışlarını gördüm. Gözlerinde küçük görme yok muydu? O zamanların her türlü doğal heyecanını durdurmayı ve söylenen sözü altın terazisinde tartmayı gerektiren havası beni o kadar ilgilendirmiyordu, beni ilgilendiren kendimi haklı çıkarmam, savunmamı yapmam, o gecenin nasıl

geçtiğini ona anlatmamdı: Kamyonları, evinin önündeki jandarmaları, silâhları emin bir yere götürüp saklama görevini artık hiç kimseyi ırgalamayan ve hiç bir şeyi bağışlamayan ayrıntıları. Onun düşüncelerinde üstün gelen şeyin ne olduğunu bilemiyordum. O geceki korkaklığımın onda yarattığı güvensizlik mi, yoksa yeni olan, bizden bağımsızca gelişen, dışardan zorlanan yeni güvensizlik mi? Tramvayda birbirimize iyice yapışmış giderken hep bu düşünceler geçiyordu kafamdan. Bir kez daha gözlerimin içine baktı, bense gene bir kelime bile söyliyemedim ve bakışlarımı başka yöne çevirdim. Birbirimizin sıcaklığını duyarak sessizce dikiliyorduk, birbirimize bakmadan, yabancı gibi. Bu azap işkenceden daha da beterdi. Tramvay Marszalkovska'daki inşaattan geçerek gitti, vızır vızır çalışıyordu orda (meydanın halka açılmasından birkaç hafta önceydi) sonra durakta durdu tramvay. İnsanlar kapıya hücum ettiler, kargaşalık bir an durdu, Andrzey'in inmek niyetinde olmadığını gördüm. Onu anladım. Bu meydan okuma ve aynı zamanda lânetlemeydi. Benim payıma düşen küfürdü. Teknik Üniversiteye varmaya daha üç durak vardı, ama artık dayanamıyordum, son anda tramvaya binenler kapıyı doldurmuşlardı ki kendimi dışarı attım. Öfkeli bir çabayla inenleri itekleyerek ve ayaklarına basarak dışarıya ulaştım, arkamdan küfürleri duyuyordum, Piekne caddesine vardım ve oldukça çabuk, bir yığın işle dolu güne daldım. Böylece Andrzey'e ikinci kez ihanet etmiş oldum. Akşam heyecanımı gizliyemedim, Zosia bir takım şeyleri zarzor bir araya getirip hazırladığı akşam yemeğinde bir derdim olduğunu hemen anlamış-

tı. Üç yıllık evliydik, alnımdaki en ufak bir kırışıklığı Zosia kişisel felâket olarak alıyordu.

«Neyin var Krzsio?» diye sordu.

«Sıfır mı aldın?»

«Hayır», dedim çekinerek. «Hiç hoş olmayan bir karşılaşma oldu.»

«Kiminle?»

«Wisla mahallesinden bir tanıdığa rastladım. Andrzey Bielecki. Yeraltı hareketinde birlikte çalışmıştık. Almanlar onu yakaladılardı o zaman, dört yıl toplama kampında kaldı.»

«Ondan hoşlanmıyor musun?»

«Öyle değil... Bana karşı birşeyi var.»

«Neden?»

«Ben de tutuklanmadığım için beni küçük görüyor.»

«Böyle şey olmaz.»

«Ona haber vermem gerektiğini düşünüyordu.»

«Haber verebilir miydin?»

Tamamile doğal olan bu soru hücumu altında, yavaş yavaş tedirgin olmaya başlamıştım. Bana karşı duyduğu sevgi yüzünden Zosia benimle ilgili herşeyi sormaya başlamıştı, gizli polisten daha çok didik didik ediyordu.

«İşin içine bir sakatlık girdiğini ancak sokağa çıkma yasağının başlamasından biraz önce öğrenmiştim, onun oturduğu caddeye koşarak geldiğimde, orada nöbete geçen jandarmalarla karşılaştım.»

«Ve ordan kaçıp uzaklaştın,»

«Hayır,» diye bağırdım, «çalılıkların arasından kim-

seye görünmeden onun kapısına yaklaşmak istiyordum ama ortalık henüz aydınlıktı, çalılıklarda hareket oluyordu, biri «Durl» diye bağırdı. Yanımda iki silah vardı, ne yapmalıydım? Ateş ettim, iki adam yere yığıldı, diğerleri durumu çakıp izlemeğe başlayıncaya kadar köşeyi dönmüştüm, hızla parktan geçip Wislaufer'e saptım. Beni yakalıyamadılar.»

«Peki bu durumda senden ne isteyebilir?» diye bağırdı Zosia bana şaşkın şaşkın bakıyordu. «Onun evinin önünde delik deşik edilmediğin için sana kızamaz ki?»

«Hayır,» diye cevap verdim. «Ona bunları anlatacak hiç fırsat olmadı. »

«Öyleyse şimdi anlat.»

«Şimdi zor,» dedim yavaşça.

Zosia oportunist değildi, ama çocuğunun babasını tehlikeye sokacak herşeyden ürküyordu.

«Üzülme sevgilim,» diye fısıldadı ve bana sarıldı. «Bütün bunlar geçmişte kaldı, vicdanın rahat olduktan sonra, mesele yok.»

Ben de onu öptüm, başka bir şey söyleyemezdim ki, hemen çalışmamın başına geçtim, zamanım hep sıkışık ve azdı; Zosia ufağa yemek yedirdi, köşede oynuyordu çocuk, ahlaki zorluklardan habersizdi. Gece yarılarına kadar rakkamların başında oturdum hiç bir şey anlamadım. Ama zaman her şeyi kapattı. Ondan sonra geçen yedi yıl içinde Andrzey'i görmedim. 1959 da Azizler Yortusunda, Povalski Askeri Kabristanında isyancıların mezarları başında dolaşan kalabalığın içinde onu tekrar gördüm. Birbirinin aynı olan mezar sıraları ara-

sındaki ufak yollarda insanlar yavaşça ilerliyorlardı. Ufak lambalar ve mumlar yanıyordu, izciler şeref nöbeti tutuyorlardı. Bu mezarlık ulusun şöhret ve kahramanlığının kavramıydı. Burada yalnız şehitlerin akrabaları ve bir zamanki silah arkadaşları bir araya gelmezdi, buraya tanınmayana saygıda bulunmak için de gelinirdi. Ve yalnız saygıda bulunmak için değil, kendi yaşamını da günahlardan temizlemek için gelinirdi. Bir kaç saat için insan gündelik yaşamdan ve didinmeden sıyrılıp mesleğini ve zorluklarını, entrika ve rüşvetleri, yıpratıcı koşuşturmaları ve ufak domuzlukları bir tarafa bırakırdı. Aynı tip mezarlara gömülü olan ölüler, çoğu çocuk, kısa süren yaşamlarında yalnız kahraman olabilmişlerdi günlük yaşamdan uzaklaşmış, hiç bir uzlaşmanın yumuşatmadığı kişilerdi. Yorulmuş ciğerler için oksijendiler, her gözü yaşla dolduruyorlardı, kurumuş ve kötü olan gözleri bile. O gün insanlar daha iyi oluyorlardı, çünkü kahramanları anıyorlardı.

Andrzey'in saçları daha da beyazlaşmış, ama yüzü içinin gençliğini dışa vuruyordu. Yavaşça mezarların arasında dolaşıyordu, otuz yaşlarında kalkık burunlu bir kadın koluna girmişti. İlişkimizi sağlıyan Basia'yı hemen tanıdım, o zamanlar onbeş yaşında bir kızdı.

«İşte Andrzey o,» diye fısıldadım Zosia'nın kulağına.

Zosia merakla ona baktı. Onları geçmemek için adımlarımı yavaşlattım. Tramvayda ona rastladığımdan bu yana yaşamımda bir çok şey değişmişti. Şimdi sorumluluk taşıyan bir mevkideydim, mesleğimde bir çok başarı kazanmıştım, dış ülkelere bir yolculuk vardı ö-

nümde. Tek düze evlilik yaşamından bıkmış, başka kadınlara bakmaya başlamış, onları da tamamen hazır bulmuştum. En sonunda doğru bir yola girmiştim. Savaş geçmişi de artık oldukça kapanmıştı, meslek hayatında önleyici ya da bozucu bir rol oynamıyordu. Artık beni tehdit eden hiç bir şey olmadığı vegittikçe gelişen başarılarım sayesinde kendi kendime ukalaca bir güven geliştirdiğim halde, Andrzey'i görünce ister istemez adım atışım değişti. Hiçbir değişiklik aramızdaki gerçeği silemezdi, bunu biliyordum, beni tedirgin eden de buydu zaten. Şimdiki duygularım kendimi bütün günahlardan sıyırmaya ve her şeyi anormal ve insanlık dışı zamanlara yormaya elveriyordu. Büyük bir gecikme ile gerçekten yaşamaya başladığımda, yeni bir görüşe sahip olmuştum. Yaşamakta olan Andrzey o zamanlardan birden ortaya çıkarak bu durumu bozuyordu. Suçluluk duygusu öfke ve giderek nefrete dönüşüyordu. Böylece mezarların önünden geçiyor ve taşlarına bakıyorduk. Bunların kimisi bazı yüz ve kişileri sisli anıların içinden çıkarıp ansıtıyordu, çoğu kez de ne durumda öldüklerini. Bu arada gözümün ucuyla hep Andrzey'in uzaklaştığını görüyor, adımlarımı onunkine göre ayarlıyordum. İkisi yolun sonuna varmışlardı, yan tarafa sapacaklarına geri döndüler. Karşılaşma kaçınılmazdı. Andrzey'in beni farkettiğini biliyordum. Yıllardır görmediğim Basia onun kulağına bir şeyler fısıldadı, herhalde adımı söylüyordu. Başını salladı. Zosia Andrzey'e baka kalmıştı ve bu yüzden onu bakışlarını da kendi üzerine çekmişti. Durakladım. Ama sonra şapkamı çıkarıp selam verdim. Andr-

zey eğilerek selamıma karşılık verdi, ama hep Zosia'ya bakıyordu. Birbirimizin yanından, eğer Basia birden atılıp konuşmaya başlamasaydı öylece geçmiş olacaktık. Basia aramızın açık olduğunu bilmiyordu. Durdu ve «Merhaba Krzysztof!» diye bağırdı. «Ne yapıyorsun?»

Durmak zorunda kaldık. Elini sıktım ve Zosia'yla tanıştırdım. «Karım,» dedim. Andrzey'in de elini sıkmak zorunda kaldım. Bir an duraladım, çünkü bana elini vermeyebilir diye düşünmüştüm. Ama böyle bir şey olmadı, el sıkışı hafif ve samimi değildi, gülüşü nezaketliydi, sanki beni ilk kez görüyordu.

«Ne yapıyorsun Krzysztof?» diye tekrarladı Basia.

«Eh iyiyim,» dedim, sesime gizli bir gurur vererek. «Ya sen ne yapıyorsun Basia?»

«Bir oğlum var, kocama yaptığı çevirilerde yardım ediyorum» dedi.

Yaşamından memnun görünüyordu. Andrzey hâlâ gülümsüyordu. Kendimi zorlanmış duydum, «Peki sen Andrzey?» diye sordum, «nasılsın?»

Sesimin tonu küçük görücüydü, lütfen sormuş gibiydim. Ücret listelerini yazan ufak bir memur olarak görüyordum onu. Yırtılmış paltosu, buruşuk şapkası ve geniş, modası geçmiş pantolonu bunu gösteriyordu. Onu açıkça küçük düşürmek, kırmak hayatının kaydığını söylemeye zorlamak istiyordum, uzun hapis ve toplama kamplarındaki hayattan sonra kaçınılmazdı bu.

«Yuvarlanıp gidiyorum,» diye cevap verdi.

«Evlendin mi?»

«Hayır.»

«Nerde çalışıyorsun?» diye zorladım.

«İnşaat işlerinde,» diye cevap verdi kısaca ve şapkasını çıkardı.

«Özür dilerim ama gitmem gerekiyor.» Veda etti. El sıkışı gene nezaketli ve sıradandı.

«Bana telefon et Krzysztof» diye seslendi Basia, «eski anıları hatırlarız.»

«Dışarı gidiyorum!» diye seslendim. «Döner dönmez ararım.»

Zosia hafifçe eğilerek uzaklaşan Andrzey'in arkasından baktı.

«Niye açıklamadın ona?» diye sordu.

«Hiçbir açıklama beklemediğini gördün,» diye köpürdüm. «Kendini beğenmiş herif!»

«Neden ondan hoşlanmıyorsun?» diye sordu.

«Deli misin? Ondan hoşlanacak mışım? Gülünç buluyorum onu.»

«Anlamıyorum bu işi,» diye kesin kararını verdi.

«Anlaman da gerekmez! Seni hiç de ilgilendiren bir şey değil!»

Kırılarak sustu. Onu kırmak zorundayım bir kez daha bu yaramı deşmemesi için. Son zamanlarda böyle uzun susuşlar kışkırtmış, can sıkıntısıyla onları beslemiştim. Yanılmaz bir seziyle Zosia bu durumlarımın maskesini düşürüyordu zaman zaman, bu davranışlarından ötürü onu bağışlıyamıyordum.

Bu rastlantıdan sonra gene yıllarca Andrzey'i görmemiş, hakkında da bir şey duymamıştım. Basia'ya da telefon etmemiştim, yaşamımın hızlı akışı telefon etmeyi unutturacak bir nedendi. Olayı bilincimden ge-

ne silmiştim, hiç bir şey kendime olan güvenimi sarsmıyordu, ta ki, birden yedi yıl sonra, o kritik Cuma günü, 11. Kasım 1966 da profesörün hanımının ad gününde, Andrzey canlı bir canavar gibi karanlık köşeden ortaya çıkıncaya kadar. Tanınmayacak kadar değişmişti, hareketleri enerjik ve hayat doluydu, yeni elbisesi üzerine iyi oturmuştu, kravatı ipektendi. Elimde bardak, şaşkın orada duruyordum, o ise tabağına jambon ve salata koyuyordu. Göz ucuyla Zosia'nın bize baktığını gördüm. Böyle tek başına ayakta durmak budalacaydı, ama ilk olarak ben oradan uzaklaşmış olmak istemiyordum, artık korkmak için bir nedenim yoktu. Votkamı içtim ve ona doğru döndüm. Bir şey söylemem gerekiyordu, hem de zorlanmadan.

«Profesör'ü tanıdığınızı bilmiyordum,» dedim. Son derece şık bir salonda kapıcıya rastlamış biri gibi şaşırmış pozu takındım.

«Onun hayatını kurtardım, o da teşekkür olsun diye beni davet etti,» dedi Andrzey bakışlarını büfeden ayırmadan. Açıkça alay ediyordu benimle.

Allahtan profosör geldi yanımıza, büyük bir içtenlikle Andrzey'in koluna girdi. Pazarlığa girmem gerekiyordu.

«Meksika'da işler kolay olmıyacak», dedim ve sanki tatsız bir olayla bölünmüş olan konuşmamıza devam etmek istiyormuş gibi davrandım.

«Korkunç bir rekabet var, ama biz de kendimizi gösterebiliriz.

Radnievski'nin projesini duydunuz mu, sayın Profesör?

«Öğrencimdir o.» Profesör gülümsedi.

«Daha çok ilerliyecek..., birisi ona engel olmazsa.»

«Şimdi onu lanse ediyorum.» dedim.

«Aman sakın kapitalistler ona rüşvet vermesinler!» Profesör güldü, sonra Andrzey'e baktı ve» Tanışıyorsunuz beyler, değil mi?» diye sordu.

İkimiz de sustuk, Profesör tanışmadığımıza hükmetti.

«Mühendis Andrezy Bielecki» diye tanıttı.

«İnşaatta hayatımı kurtardı. Son anda ölüm tehlikesinden beni çıkarıp kurtarmasaydı, ezilip gitmiştim. Müdür Maksimoviç.»

«Memnun oldum.» diye gülümsedi Andrezy.

Kahraman! Ne zaman bitirmiş ki Üniversiteyi? Hapiste mi? İnşaatta çalıştığı için mühendisim diyor. Bu düşünce beni neşelendirdi, ama açığa vurmayı düşünmüyordum. Kahramanlık öykülerini de duymak istemiyordum. Bütün bu olaylardan zaten sıkılmıştım. Aptalca davrandım, hissettim bunu, ama artık geri dönemezdim. O sırada güzel Elzbietka içeri girdi, yanda dansa ara verilmişti.

«Elzbietka!» diye seslendim,» gel burayal «Elzbietka iki kere rica ettirmedi. Profesöre önemsemiyen, Andrezy'e de tuhaf bir bakış attı, yanıma geldi ve kadehini benimkine doğru uzattı.

«Koysana» diye fısıldadı. Erkeklerle konuşurken hep fısıldardı. Erotik, samimi bir hava yaratıyordu bu, bir yığın evli kadının beynini attırıyordu. İçtik. «Gel, dans edelim» dedim ve ona sahipmişim gibi çektim

onu. Oldukça kötü bir çıkıştı, arada Andrzey'in küçümseyen bakışlarını hissettim. Göz ucuyla Marta'nın alaylı bakışlarını gördüm — bir de Zosia'nın üzgün gözlerini. Aynı anda bir an önce ondan ayrılmaya karar verdim, her yerde üzgün bakışlarıyla beni tedirgin ediyordu. Elzbietka beni ritmli zıplayışlara zorluyordu, genç taklidi yapan, kendini genç sanan yaşlı bir budala durumuna düşmüştüm. Tabii o gece durumun farkına varmamıştım, budalaca zıplayışlar bana kolay geliyordu, nefesim daralmamış, öksürmemiştim. Zakopane'de Kasprowy boyunca bütün yıllar boşuna gidip gelmemiş, denizde kilometrelerce boşuna yüzmemiştim. Ama tam zıplayışların ortasında birden öyle bir sancım tuttu ki, dona kaldım. Elzbietka zıplamaya devam etti, açık kapıdan Marta, ve Andrzey bakıyorlardı, bakışlarını duydum ve bir büyükbabanın torununun düğününü yarıda terk etmesi gibi dansı bırakmayı istiyordum

«Zıpla Krzysztof! Hadi, hop, hop!» diye bağırıyordu Elzbietka. Votka etkisini göstermişti; kızarak yeniden ritmle zıplamaya başladım karnımdaki sancıya aldırmadan. Bembeyaz bir yüzle, gözlerim açılmış zıplayıp duruyordum, karnımda sanki bir orak, bir bıçak çalışıyordu, her yanıma ateş bastı, ben durmadan daha çok zıplıyordum, kahrolası dansın ritmine uyarak, gözlerimin önünde kırmızı ve sarı kıvılcımlar parlıyordu, acıdan alnım ter içinde kalmıştı, kendi kendime işkence ediyordum, gecenin gizli kahramanı olmuştum, budalaca bir kendini beğenmişliğin kurbanıydım. Elzbietka hiç bir şeyi farketmemişti, herhalde kendini genç sa-

nan yaşlı budalalara alışkındı, ya da acı çektiğimi görüyor ve onu küçülten bütün serserilerin acısını benden çıkarıyordu, umutsuzca bir aşkla sevdiği birincisi için, eğlence programında ona dans numarası yaptırarak borcunu ödeyen bir diğeri için, Mercedes 220 si ile onu köpek gibi ordan oraya götüren bir diğeri için ve umudunu bağladığı, onu kolay kazanılmış başarıya ve lüks yaşama kavuşturacak herkes için.

«Zıpla Krzysztof! zıpla», diye bağırıyordu. Gözleri parlıyordu, bense sanki ikiye ayrılmıştım. Karnımdaki bıçak ritme uyarak en hassas yerlerime batıyor ve bütün içimi parçalıyordu. Allahın belası melodi üç dakika sürdü, ama bana sonsuz gibi geldi. Her saniye devce büyüyordu elektronik mikroskop altındaymış gibi, bense ufacık bir cüce haline geliyordum ve bir tırtıl gibi bu üç dakika içinde kültür sarayının en üst katına tırmanmıştım. Ritm kulaklarımda uğulduyor, ayağımın altında yer sarsılıyordu, en sonunda gürültü durduğunda ve geriye durmadan atan sancı kaldığında kimseye çaktırmadan duvara yaslandım ve bir süre öylece durdum, hiç bir şey duymadan, bakışlara aldırmadan. Bir tek söz söylemeden Zosia'yı kolundan tuttum, şaşırdı biraz, ona çok önemli işlerim olduğunu söyledim, Andrzey Marta ile dans ederken toz olduk, onlara veda bile etmedik. Takside sancılara rağmen dik durdum, yolda hiç konuşmadık, eve gidince ise hemen odama kapandım. Zosia'nın bu acaip durumumu Andrzey'le karşılaşmama yorduğunu sanıyorum.

Bütün gece sancılarım oldu, ordan oraya kıvrandım ve ancak sabaha karşı biraz daldım. Erkenden

kalktım ve hemen genel müdürün kalbine bakan tanıdık dahiliyeciye telefon ettim. Durumumun kötülüğü yüzünden profesör kliniğe gitmeden önce beni muayene etmeği kabul etti.

Acele çayımı içtim, hiç bir şey yemememe Zosia şaştı, giderken Eva'ya her zamanki gibi «sakın sıfır alma!» dedim ve evden fırladım. Son derece dikkatli sürdüm arabayı, direksiyonda ellerim titriyordu. Titrememin önüne geçemedim. Son kez on yıl önce doktora gitmiştim.

Profesör muayenehanesinde beni bekliyordu. Soğuk ve nesneldi.

Gülümsemiyor, açıklayıcı bir konuşma yapmıyordu.

«Ne gibi hastalıklar geçirdiniz?»

«Çocukken kızamık.»

«Başka?»

«Önemli başka bir şey geçirmedim.»

«Sigara içiyor musunuz?»

«Gündüz otuz tane.»

«Çok fazla. İçki?»

«Ara sıra. Pek aramıyorum.»

«Bu da fazla.»

Alışılagelmiş yaşamımın sonuydu bu. Sanki arkamdan gürültüyle kapanan bir kapıdan geçmiştim. Şimdi sıra sırtımı dinlemeye, vurmaya, bastırmaya gelmişti. Sancı belliydi, yerini saptamak da kolaydı, oysa ışın gibi bütün karına yayılıyordu sancı. Muayene he-

men bitmişti, hiç konuşmadan profesör yazmaya koyuldu.

«Ne düşünüyorsunuz hastalığım hakkında sayın profesör?» diye korkarak sordum.

Adam araya uzaklık koymayı biliyordu.

«Daha iyi muayene ve teşhis için hastahaneye başvurmanız gerekiyor», diye kısaca cevap verdi.

«Uzun süre mi?»

«Ya iki hafta ya da oldukça uzun bir süre kalırsınız», diye cevap verdi esrarengizce.

«Ama yapamam bunu!» diye bağırdım. «Bir yığın işim var, ayrıca Meksika'ya gideceğim.»

Profesör bana baktı, gülünç karşı koyuşumdan vaz geçtim. Bu adam her gün bir yığın insanı yaşamlarının karışıklığından çıkarıyor ve onları yalnızlığın, ayrılmışlığın beyaz yatağına yatıyordu.

Ondan ne anlayış ne de merhamet bekliyebilirdim.

«Hastaneye ne zaman baş vurayım?» diye sordum.

«Bugün Cumartesi..., Pazartesi baş vurun», dedi kesinlikle. Kapı çalındı. O gece, karısının ya da asistanının ne diye benim ziyaretimin bitmesini beklemeden kapıyı çaldıklarına hep öfkelendim; ama daha sonraları, o kapıyı vuranın kaderin kıvrak parmağı olduğunu, böylece yaşamımın kesinlikle sona erdiğini anladım. Benim için kapının vuruluşu rastlantı değildi. Profesör tükenmez kalemini bir yana bıraktı, kalktı, kapıyı araladı, bir kadın sesinin fısıltısı duyuldu. Hastahaneye gidecek olan kâğıda göz atma olanağı buldum. «Tahmini teşhis» bölümünde kanser sözünü kesinlikle

okudum. Geri çekildim, Profesör konuşmasını bitirdi, zarfı kapattı, ama bana vermedi, cebine soktu.

«Hastahaneye haber vereceğim», dedi. Teşhisi okuduktan sonra kafamdan hangi düşüncelerin geçtiğini daha ayrıntılı anlatmama gerek yok. Bütün düşünceler şaşkınca ve kabaydı. Yalnız şunu belirtmeliyim ki, o zamana kadar anlamsız var oluşuma karşı çıkmak için intihar etmeyi hiç düşünmemiştim, çünkü var oluşumu anlamsız bulmuyordum. Her halde hiç bir zaman, uzlaşmasız, kötümser, felsefecilerin yaptığı gibi yaşamın üstünkörülüğü dışındaki şeyleri düşünmemiştim. Yaşam, mutlaka anlamsız bir sürükleniş gibi görünüyordu yukardan bakıldığında, beş yaşında bir afacanın her yana kaçışan karıncalara baktığı gibi bakıldığında. Ama insanca ölçülere bağlı kalmak yeterlidir, o zaman anlamsızlık üzerine düşünceler hemen kaybolur, insan yeniden her şeyden kopuncaya kadar sürer bu..

İşte büroya giderken, yolda intihar bana doğal bir yol gibi göründü, aylarca sürecek bir ölüm savaşının acılarından kurtulmak için, tıpkı o zamanlar karşı koyuş savaşçılarının ceplerinde zehirli hap taşıdıkları gibi. Onların ölümü, şimdi bana ne kadar anlamlı geliyordu! İntihar düşüncesinden ancak gece vazgeçtim. Sancılar dinmiyordu. Bir acemi gibi dikkatlice arabayı trafiğin içine sürdüm. Bir iki kez korkunç bir arzuyu zaptetmek zorunda kaldım, bu arzu hızla giden otobüsün ya da tramvayın altına sürmekti arabayı. Sekreterlikte Bozena oturuyordu. Soğuk bir «merhaba!» dedim. Dü-

şünceler kafamın içinde öylece dans ediyorlardı, dünya yıkılmıştı, Bozena da, güzel bacakları da vız geliyordu, hemen çalışma odama geçmek istiyordum, o sırada köşede bir sandalyenin üzerinde bayan Borzecka'nın oturduğunu gördüm. Dünden bu yana onu tamamen unutmuştum, eski sınıf arkadaşım olan kocasını da. Durum şimdi başka türlü olmuştu. Herşey yolunda giderse yakında mezarlıkta kocasının komşusu olacaktım. Bayan Borzecka bana yalvaran bakışlarla baktı, sabırlı ve alçak gönüllülükle yaşamı uğruna savaşıyordu. O anda acıma duymam olanaksızdı, çünkü en betbaht kişi olarak kendimi görüyordum. Birden büroya gelmemi budalaca buldum.

«Buyurun» diye mırıldandım ve ona yol gösterdim.

«Öteki hanımın işe başladığını gördüm», dedi çekinerek. Büyük bir istekle Bozena'yı işe almayı istediğim dünkü günü özlemle düşündüm.

«Çok üzgünüm», diye cevap verdim. «Sizi mutlaka düşüneceğim.»

«Şayet hanım ayrılırsa...»

«O kadar çabuk bırakılmaz iş», diye cevap verdim. Gözlerime baktı. Yüzünde akıllılık, sabır ve üzüntü gördüm, yaşamın ordan oraya fırlattığı talihsiz kişilerdendi. Şimdi ona imreniyordum, onunla yer değiştirmeye hazırdım. Giderek beş çocuklu, kocası allahlık bir sütçü kadınla yer değiştirmeye hazırdım. Bu günden sonra değersiz bir eşya, bozuk bir konserve idim, gene de renkli kâğıtlara sarılmıştım. Ama sonra hemen kendimi avuttum, bütün bunlar mutlaka açıklanacak

bir yanlışlık olmalıydı.

«Adresinizi bıraktınız mı?» diye sordum.

«Tabii. Teşekkür ederim.»

Gene gülümseyişinde dumanlı bir zerafet vardı. Bir an duraladım; her türlü seks düşkününün parmaklarını yalıyacağı Bozena'yı işten atıp, mutlaka iyi çalışacak olan bu kadını işe alsam ne zarar görürdüm. Kocası benden hiç bir zaman bir şey istememişti. Ben onun çizgi ve notlarını sık sık alır kopye ederdim, hiç zamanım yoktu çünkü, oysa o gecelerce otururdu bunları çizebilmek için. Hep yardımseverdi, kendini düşünmezdi. Öğrenimimiz bittikten sonra arkadaşlığımız da doğal bir biçimde koptu. Bir kez Marszalkovska caddesinde rastlamıştım ona, «Ne var ne yok?» diye sormuştum heyecansız.

«İyilik, yalnız iyilik!» diye neşeyle cevap vermişti.

Önemsiz öğrencilik arkadaşının ağzında bu sözler öylesine beklenmedik sözlerdi ki, şaşırdım ve baka kaldım. Şimdi mutlu bir kişinin nasıl görünüşte olduğunu biliyorum.

«İlginç bir iş buldum ve evlendim.»

Ona mutluluklar diledim, hemen uzaklaşmak istiyordum, bu adam yaşamımdaki rolünü bitirmişti, artık ona gereksinmem yoktu.

«Karımı mutlaka tanımalısın. Müthiş talihliymişim, sevgili dostum!»

Mutluydu, karısına hayrandı, gurur duyuyordu ve aşıktı. Onları ziyaret etmem mümkün olmadı, ama bu rastlaşmadan kısa süre sonra ikisini yolda gördüm. Borzecka beni fark etmemişti, ben de bu aile mutlulu-

ğunu yakından görme hevesinde değildim, gene de kadının parlayan, sevgi dolu bakışlarını ve gülümseyişini ansıyorum. Her ikisi de sade ve yalındı, dikkatimi de çekmezlerdi mutlaka, ama öyle birlikte gidişleri, duygu dolu oluşları, acele eden yığının arasında yükselişleri; bir mucize olsa güzel bir masal çifti olurlardı.

Bayan Borzecka zorla kalktı ve kapıya doğru yürüdü. Adımları oldukça durgundu. Hiçbir şey söylemedim. O cumartesi öğleden öncesi —doktordaki ziyaretime rağmen— böyle bir karar verecek olgunluğa erişmemiştim. Düşüncelerim hep iki ray üstünde oynuyordu. Gitmesine izin verdim; ama yavaşça kapıyı kapattığında, zayıf ve eğik, içimde bir eziklik duydum. Aynı anda mühasebeci Davidoviç imzalanacak kâğıtlarla içeriye daldı.

«Sonunda hallettim müdür bey», dedi gururlu. «Marongozhaneye rüşvet verdim, hemen süslü, ince oymalı tabutlarını getirdiler, iyi bir aileye böylesi yakışır. İki tane aldım.»

«Niye iki tane?» diye sordum.

«İkincisi benim için», diye üzüntülü gülümsedi. «Karımın bu işlerle uğraşmasını bekliyemem. Şimdi onların yoluna bir taş koymuş oldum, eğer, müdür bey, sizin de ihtiyacınız varsa...»

«Hayır» diye haykırdım. Davidoviç haykırışımdan ürkerek hemen kaçtı. Sancım gene başladı. Biraz sonra yandaki odada İtalyanla pazarlığa oturmam gerekiyordu. Ayağa kalktım ve iki elimle masaya abandım.

Aslında hemen Genel Müdüre telefon etmem, yerime vekil tayin etmem, işleri devretmem ve birkaç saat içinde kesinlikle yok olacak biri gibi davranmam gerekiyordu. Ama bunların hiçbirini yapmadım. Bunu yapmam, Profesörün insafsız kararını kabüllenmem demek olurdu, henüz bunu kabullenmeye hazır değildim. Sancı beni dizlerimin üzerine yığıncaya kadar, hiçbir şey olmamış gibi davranmaya karar verdim. Odaya Bozena girdi.

«Müşteriler var», dedi gülümsiyerek, gözleri sağlıklı, hayvanca bir iyimserlikle parlıyordu. Ağrım birden durdu. Kızı bileğinden yakaladım. Hemen bana yaklaşıp kalçasını değdirdi. Böylesine hazır oluşu beni keyiflendirdi.

«İçeri alın!» diye seslendim. Ama o eski dertsiz anlara son geri dönüştü bu. Radnievski'nin düşünceleriyle gerçekten ilgilenen İtalyanla konuştuğum sırada sancı gene başladı ve bütün gün artık paçamı bırakmadı. Kendiliğinden, yarı uykuda gibi hareket ediyordum.

Bir toplantıya katılıp notlar aldım, bir yığın konuşma yaptım, tartıştım, büyük bir heyecanla tartıştım, ama bütün bunlar benim dışımda olan şeylerdi. Alışkanlıkla oluyordu, henüz bastıramadığım hareket gücünden ortaya çıkıyordu. İş saati sona ermeden önce Bozena hakkında yapılan bir takım kötü dedikoduları dinledim, bu dedikoduları bizim raportörün kız kardeşinden duymuşlardı. Bir zamanlar Bozena'nın sırdaşıymış, şimdi birşeyi açıklıyordu. Duymadan dinledim,

beynim öğrendiğim gerçekleri ancak ertesi gün kaydediyordu.

Direksiyonun arkasına çökmüş olarak zorla eve vardım. Öğleden sonra geç bir saatti. Evde kimse yoktu, Zosia bir not yazmış, yemeği yemek için daha fazla bekliyemediğini, Alkolizmle Savaş Komitesinin toplantısına gittiğini bildiriyordu... Bizim ülkede son derece nankör olan bu işe kendini inat yüzünden böyle canla başla vermişti. Kendisi bir damla votka içmezdi, çünkü ufak bir bardak bile onu hasta ederdi. Gerekli ve gözle görülen başarılardan yararlanılacak bir iş olmadığı için o derece de şerefliydi. Her neyse, o cumartesi ve pazar günü Zosia yok olmuştu. Eva da evde ne kadar kısa kaldığının izlerini bırakıp gitmişti. Ufak odasında gündelik giysi parçaları yere atılmıştı, özel bir eğlenceye gittiği belliydi. Mutfakda benim için hazırlanmış olan yemeğe dokunmadım bile, odama gidip yazı masamın üzerine bir kaç kâğıt koydum; ama çalışacak durumda değildim. Divana uzandım, sancıların dayanılabilecek durumda olacakları yatış biçimi aradım ve düşünmeye başladım. Akşam yemeğine Zosia ısrar ettiği halde çıkmadım. Çok önemli işlerim varmış gibi yaptım. Bu gibi durumlar yaşamımızda sık sık olurdu, Zosia da benim acaipliklerime alışmıştı. Odama çok seyrek girerdi, girerse somut bir nedenle girerdi. Saat ondan sonra Eva eve döndü, kapıları çarparak banyoda mırıldandığını duydum. En sonunda her şey sustu, benim önümde ise, uykusuz, sancılarla dolu bir gece vardı.

Oldukça okumuşumdur. Son zamanlara kadar ki-

tapçım bana bütün yeni yayınları ayırırdı, tıpkı kasabımın jambon ve kalçadan et ayırdığı gibi. «Ivan İlyiç'in Ölümü» adlı yapıtı ve benzer konulu bir çok yapıtı biliyorum. Bu kitaplarda olay biolojik yasalara uygun olarak ve dramatik sivrileşmenin kurallarına uyarak ekseriyetle kahramanın ölümü ile biter. Karnımdaki ya da başka bir yerdeki sancı iş güç dolu yaşamla onun donuk taçlanması arasındaki sınırı saptırıyordu, sancı acıların tepesini haber veriyordu, bu tepeden sonra karanlık derinliğe doğru düşülüyordu. Karnımda, yaklaşmakta olan sonun habercisi olan sancı, o kişiyi, yani beni insafsızca günah çıkartmaya zorluyordu. Bilânço hep olumsuz düşüyordu. Kahramanlar seyrediyor ve yanmakta olan savaş alanına nefretle bakıyorlardı. Cumartesiyi pazara bağlayan gece yatağımın üzerinde halsizce yatarken, çok derin bir dehşete kapıldım. Günah çıkarmaya hiç de hazır değildim. Daha dünkü cuma günü böyle bir son hesaplaşmayı düşünebilir miydim? Son bana çok uzak ve gerçek dışı görünüyordu. Sevinç doluydum, önümdeki uzun yılların bana aktif yanımı dolduracak daha birçok olanak vereceği kanısındaydım. Tam o sırada sancı karnımı tam gazla koşarken yakaladı, arkadan vurulmuş kurşun gibi. Sancısız bir zamanlar, yirmi yıl ya da daha sonraları, neşeli bir melankoliyle geçmişe bakabilirdim, emeklilerle birlikte kendisiyle konuşulamıyan bir kahveci kadının pişirdiği açık kahveyi içerken.

Daha eylül ayında bütün gün Karadeniz'de yüzmüş, ondan sonra da kolayca ve yorulmadan bir en-

tellektüelin oldukça güç beğenili karısını tatmin etmiş olmam akıl almaz bir şey. Şimdiye kadar o derece sağlıklıydım ki, herhangi bir organıma yaşamla ilgili sorunları üzerine bu derece kabaca düşünmeye izin veremezdim.

Bu acı olayın en korkunç yanı ise, bir zamanlar yukarlarda uçan planlarımı altüst etmesi oldu. İlk savaş yıllarındaydı bu, Trusik'le Andrzey'in tutuklanmasından önce. Okul arkadaşım ve komşumuz Yanek Suvalski (dün hava alanında gördüğüm adam) ilk edebi yapıtlarını yaratıyordu. Onun zengin kişiliğinin etkisi altında kaldığımı itiraf edeyim, gizlice onunla yarış etmeğe karar verdim. Yarım yamalak şiir yazabiliyordumsa da, şiirlerimin hiç biri gerçek özlemi ya da gerçek acıyı anlatamıyordu. Neden böyle olduğunu şimdi biliyorum: Yakınacak hiç bir şeyim yoktu da ondan. Savaşı mı anlatmalıydım? Herkes savaş yüzünden acı çekmişti, spekülasyoncular, karaborsacılar dışında herkes kuru ekmek çiğniyor, elinde yiyecek karneleri dolaşıyordu. Herhangi bir kimse öteki sokağın köşesinde ölebilirdi. Şiire döküp kaafiyeli yazdığım yurtseverliğim okul kitaplarındaki okuma parçalarını hatırlatıyordu: «Oh, siz ulusal savaşlar, siz bizim gururumuzsunuz!» Onsekiz yaşında biri olarak bu savaşta gerçekten dolu bir yaşamım olmuştu, her gün kafama bu işi koyuyordumsa da, her gün yükseliyor, korkudan titrediğim halde, yeni işleri ateşli olarak bekliyordum. Ve utanarak söyliyeyim ki, mutluluk duyuyordum. Suvalski ise tam tersineydi. Doğuştan hastalıklıydı, spor dersine

girmiyordu, kalbi zayıftı, çok hassas barsakları ve ciğerinde leke vardı. Futbol oynayıp, kızlarla flört edip dans edeceğine, zamanını sağlıklı insanlar gibi geçireceğine, Suvalski çoğu kez yatağa düşer ve eline geçen herşeyi okurdu. Dışardan bakıldığında dağınık olan şiirleri — çünkü artistik güçlüklere eğilimi vardı ve zayıflıklarını ortaya koymamak için büyük bir çaba sarfediyordu— sağlığın, kızların, futbolun ve daha sonraları da eylemin ve savaşabilmenin derin özlemini anlatıyorlardı, yani bende zaten fazlasıyla olan şeyleri; satırlarında (mısralarında) gerçek acı duyuluyordu, bu acı vucüdunun zayıflığı ile besleniyordu. Duygulu okul arkadaşıma bakarak şiire derinlik veren şeyin herşeyden çok hastalık ve zayıflık olduğu saf düşüncesine vardım. Suvalski «Düşünce anı» adlı kitapta anlatıldığı gibi çocukluktan beri hastalıklı değil miydi? Shelley saralı, Byron sakat değil miydi? Baudelaire frengiden ölmedi mi? Son derece ciddi olarak cam parçası yutup yutmamayı düşündüm; zührevi bir hastalığın olabileceğini düşünemiyordum bile; çocukken düşen burunlar hakkında epey şey duymuştum. Büyük girişimimden Mikieviç'i düşününce vaz geçtim, o sağlıklıydı çok. Bu örnekten, mutsuz bir aşkın da şiirim için büyük bir ilham kaynağı olacağını düşündüm. Ama mutsuz bir aşk nerde bulunur? Tam o sıralarda yeşillikler üzerinde kollarımı açmam yeterliydi, seçtiğim kadın nazlanmadan kendini kollarıma atardı. Yaşamım bana değersiz, rezalet ve budalaca göründü. Allahtan kendi kendimi parçalamaktan yaşamın ta kendisi tarafından vazgeçirildim. Andrzey'in işine gittikçe daha iyi sarıl-

dım, sonra tutuklamalar oldu, o acı gece ve Varşova'dan kaçış. Daha sonra savaştım, bataklıklara daldım, yaş orman toprağı üzerinde yattım. O yıllarda Suvalski sıcak odasından ayrılmadı, dertli anasının himayesi altında pehriz yaptı, dünyanın kitabını okudu ve şiir yazdı. Ah, nasıl kıskanıyordum onu o zamanlar! Kurtuluştan kısa süre sonra yerle bir olmuş Marszalkovska da ona rastladım. Annesi de içerdeyken Almanların ateşe verdikleri evden şiir dolu defterlerini göğsüne bastırıp çıkarmıştı (Şiirleri daha sonra 1957 de güzel bir baskıyla çıkmıştı, ben onu aldım).

Yığınların üzerine kurulmuş bir bara oturduk. Raslaşmamıza sevindi ve yarım litre votka ısmarladı.

«İçki içebiliyor musun?» diye hayretle sormuştum, hâlâ eskisi gibi uçuktu benzi.

«Hayır!» dedi heyecanla. «Boşver, doldur.»

Bardakları doldurdum. Suvalski sarsıldı, öksürdü, ama devam etti içmeye. Biraz sonra ancak mırıldanabiliyordu.

«Hey köpek!» dedi birden. «Senden nefret ettiğimi biliyor musun?»

«Benden mi?» diye şaşırıp haykırdım. «Neden peki?»

«Dolu dolu yaşadığın, eyleme domuz gibi katıldığın için.»

«Sen daha iyi yaşadın», diye cevap verdim, buna inanıyordum, «ben de seni kıskandım.»

«Saçmalama, ben seni kıskandım.»

«Sen bir sanatçısın, gerçeği sen yaşadın. Yalnız acı...»

«Hadi ordan!» diye meyhanenin içine doğru küfretti. «Sen ne anlarsın acıdan. Biliyor musun..., bütün herşeyimi bir kızla geçireceğim mutlu bir gece için feda ederdim...»

Ceketinin cebinden içi şiir dolu bir kaç kıvrılmış defter çıkardı zayıflığının hazinesi ve ücretiydi bunlar.

«Bunları hemen yırtacağım, tuvalete atıp suyu çekeceğim... hemen.. Yalnız bana söz ver... hayır, orospu olmasın, aman orospu olmasın! Benimle yatacak bir kız ve benimle devam edecek, beni sevecek.»

Ağlamaya başladı, onu sakinleştirmeye çalıştım ama hep benden söz almak istiyordu, değerli defterleri yırtmaya kalkıyordu. Onu çadırlarına götürüp dehşete kapılan anasına teslim ettim. Anası onu hayatında sarhoş görmemişti. O günden sonra beni görünce hep es geçti, herhalde yaptığı striptizden utanıyordu, başka türlü olmadığı zamanlarda en fazla bir iki kabaca söz söylerdik birbirimize, dün hava alanında olduğu gibi. Ama o sıralar savaşın hemen bitiminde yirmi yaşlarındaydım, şiir yazmaktan vazgeçmiştim ama, içimde kişisel drama karşı hep bir özlem kaldı, intihar etmeyi ya da cinsel iktidarsızlığı özledim, savaş sonrası dönemine ait romantik ve yeni romantiğin ve kişisel pozların harikulade bir biçimde içi içe girmesi, buna yanmış şehrin hüzünlü görünümü de ekleniyordu. Ama hemen ardından başımı kaşıyacak zamanım olmıyacak kadar işim arttı, edebiyat özlemim yok oldu.

Karnımdaki sancının durmadan tekrarladığı şu sırada ise, artık her şey çok geç olmuştu. Yaşamı hızla yüzüp geçmiştim, çoğu zaman ter dökerek, ama hiçbir

zaman acı çekmiyerek. Gece burada tek başıma yetarken, pis sancıyı dehşetle dinliyordum, ama aynı zamanda tatmin oluyordum: Yaşamım ancak şimdi o parlak dış görünümü altında anlam kazanıyordu, yayılıyordu. Gençlik yıllarımda yaptığım tahminler doğru çıkıyordu: Acı çekmek anlamak için tek anahtar oluyordu. Ama ne yazık ki, birçok şeyi düzeltmek ya da değiştirmek için çok geç gelmişti bu an. Cumartesiyi pazara bağlayan tek bir gecede aralıksız geçen bütün o yıllarda yaşadıklarımdan daha çok şey yaşadım. Zamanla beni sarmış olan kalın deri, acılar içinde çatlamış ve üzerimden düşmüştü, ortaya pembe, hassas bir vücutcuk çıkmıştı. Bu değişim içinde doğal bir yasa vardı: Yıllarca yaşıyan kozadan ancak bir kaç gün yaşama hakkı olan kelebek ortaya çıkıyor. Çok yakındaki sonu haber veren kelebek güzelliğim ise, biçim ve renkten meydana gelmiyordu. Anlamaya ve duymaya başlamıştım.

Sabaha karşı hafif bir uykuya daldım. Uyandığımda sancı devam ediyordu. Dışarda süt kaplarının sesi duyuluyordu. Genellikle bu sesi, geçirdiğim zevkli bir gecenin sonunda eve dönerken duyardım. İster istemez bir sabah iyimserliği sardı beni. En kötü durumda, yani profesörün teşhisi doğru çıktığında, bana birkaç hafta zaman kalıyordu, hastahaneye yatmadan önce, acılardan gebermeden, bütün olanaklar bitmeden önce bu zaman vardı. Görülen şekle giren uygarlık hemen gözümün önüne senaryo yazarlarının kartoteksinden hazır klişeler getiriyordu: Filmdeki kahraman elinde ölüm kararı doktorun odasından çıkıyor ve bir iki iyi hafta

geçirmeye karar veriyor. Ne yazık ki karnımdaki sancı ve ruh durumum yüzünden kendimi eğlenceye vermeğe hiç de hevesim yoktu, maaşımsa hızlı bir dünya yolculuğu yapmağa elverişli değildi, ya da yalnız kalmış emekli kadınlara para bırakacak ya da kendini yüceltme eylemi içinde bir takım caddelere asfalt döktürecek durumda değildim. Ama yataktan yavaşça kalkıp dikkatlice giyinmeye başladığımda, ne yapacağımı aşağı yukarı biliyordum.

Odam ufaktı. Bir yatak, bir masa ve bir kütüphane ancak sığıyordu, ama burada yalnız olabiliyordum. Bir zaman Zosia'yla bu odaya sahip olabilmek için epey çatışmak zorunda kalmıştım; beni seviyordu, ayrı odalarda yatacağımız düşüncesine dayanamamıştı. Pantolonumu giyerken sarsıldım ve ufak masaya çarptım, sigara tablası yere düştü. Bu kaza bilinç altınca hazırlanmıştı. Evdekileri pazar uykularından bir an önce uyandırmak istiyordum. Gerçekten de duvarın öte yanında gürültüler duydum. Kapıyı açtım, mutfağa geçtim, havagazına su koydum, sabah işini biraz hafifletmek istiyordum. Biraz sonra, uykudan yüzü şişmiş olarak Zosia içeri girdi. Ona gülümsedim. «Günaydın Zosia» dedim.

«Günaydın sevgilim», dedi, otomatikman, bana bakmadan, hemen kahvaltıyı hazırlamaya koyuldu. Tabureye oturdum, yan taraftan müzik sesi geliyordu, Eva uyanmıştı. Karnımdaki sancı şimdi ritmik olarak atıyordu, nerdeyse radyodaki müziğe uyuyordu. Dü-

şüncelere dalmış olan Zosia hiç de konuşmak niyetinde değildi.

Topuz halinde topladığı bakır rengi saçı kasım sabahının hüzünlü grisi içinde parlıyordu. Birden gözlerime yaşların dolacağını hissettim.

«Zosia..» dedim yumuşakça,

«Ne var canım?»

«Seninle konuşmak istiyorum.»

Sözlerimin içeriğini ve alışılmamış ses tonumu kavrayıncaya kadar bir süre geçti. Sonra dönüp alaylı bir bakış attı bana. Kasım griliği yüzünü daha yaşlı gösteriyordu, gözlerinde soğukluk gördüm. Dondum kaldım.

«Buyun», dedi, «ama kısa kes, birazdan gitmem gerekiyor.»

«Nereye?» diye fısıldadım.

«Biliyorsun ya, komitenin toplantısına», diye cevap verdi. «Marta'yla gidiyorum.»

Bu beklenmedik buz gibi karşılanış karşısında zavallı vücudum titredi.

Marta adı bana düşmanca şeyler hatırlatıyordu.

«Evet, evet», diye mırıldandım, «aslında ben de çıkmak istiyordum. Ama belki ikimiz de evde kalırız, ha.»

Bu sözlerim Zosia'ya fazla gelmişti. Elleri hareket ederken takılıyordu, sanki kontak kopmuştu.

«Krzsio, neler söylediğini bir düşün! Ne zaman bir pazar sabahını evde geçirdik ki?»

«Ama deneyebilir insan» dedim yumuşak bir sesle.

«Ben hep bunun rüyasını gördüm», diye güldü. «Hiç olmazsa daha önce söyleseydin bunu... Sen değil miydin hep, aile mutluluğunun dozunu kalp damlası gibi tayin etmek gerekir diyen. Günde bir kez, öğle yemeğinden sonra konuşulur. Yoksa öldürücü olur.»

«Ama bu bir şakaydı», diye iç çektim.

Zosia bana hızlı ve deneyici bir bakış attı, sanki alay ediyormuş gibiydi.

«Bir şey mi var?» diye ilgiyle sordu.

«Hayır... sorun o değil», diye cevap verdim.

«Bir takım şeyleri düşündüm.»

«Neden böyle birden?»

«Nasıl anlatsam ki?» diye mırıldandım. «Öyle bir an gelir ki, kılıf düşer...»

«Ne kılıfı?» diye hayretle sordu.

«İşte... kabuk canım. Sanki alçı çıkarılmış gibi. İnsan duygulanmaya başlıyor.»

«Sarhoş musun?» diye sordu Zosia.

Artık bu kadarı fazlaydı. Dün geceyi bir damla votka içmeden evde geçirdiğimi bile hatırlamıyordu. Peynir çıkarmak için gömme mutfak dolabına eğildi, sabahlığı açıldı ve hâlâ güneş yanığı olan, güzel biçimli göğüsleri göründü. İnatla yaşayan, nefes alan göğüslerine baktım.

«Benimle evde kalıyor musun?» diye sordum yavaşça.

Zosia bakışımı farketti ve sabahlığını kapattı. Uzun süreden beri yatmamıştık birlikte, ama bu konu üzerine hiç konuşmamıştık.

«Onu demek istemiyorum!» diye bağırdım. «İnan, gerçekten o işi kastetmiyorum.»

Eva büyük gürültüler çıkararak mutfağa girdi. Dış görünüşü güzel annesine benziyordu, vücudu dolgunlaşmaya başlamıştı.

«Kahvaltı hazır mı?» diye seslendi. «Hemen gitmem gerekiyor!»

Gürültü, enerji ve kaygısız bir gençlikle içeriye giren kızımı kıskandım, kalbimin atışı hızlandı.

«Nereye acele ediyorsun böyle?» diye sordum, hoş görmediğimi saklamam mümkün olmadı. Eva sesimin tonuna hiç aldırmadı, onun için evdeki görünüşlerden biriydim, başka bir şey değil.

Peynirli ekmeği yerken «doktor bana yürüyüş tavsiye etti», dedi.

«Özür dilerim», dedim. «Doktora gitmen iyi olmuş. Gezmeye kiminle gidiyorsun?»

«Tanımazsın», dedi isteksiz. Bir dilim ekmek alıp üzerine salam koydu ve koridorda kayboldu.

«İnşallah kızdır daha», dedim, ama Zosia hiç aldırmadı buna Önüme çayı koyup kapıya döndü.

«Dur!» diye seslendim. «Benim hatırım için bir kez toplantıya gitmesen olmaz mı?»

Zosia, eli kapının tokmağında durdu. Bu kadının yüzünün ne çabuk şekil değiştirdiği şaşılacak şeydi. Yüzü şimdi düz ve hatta güzeldi.

Zavallı vücutcuğum onun yakınlığını özledi.

«Aklını başına topla, Krzsio. İnsanları yüz üstü bırakamam ki, öğleden sonra konuşuruz.»

«Ne saçma iş» diye bağırdım. «Polonya'da votkayla mücadele edeceklermiş.»

«Her zaman bir şeyle savaşmam gerekiyor!» diye cevap verdi. «Marta'ya da söz verdim.»

«Bu Marta'yı hiç sevmiyorum zaten.»

«Ama artık çok oluyorsun», diye gülümsedi Zosia.

«Artık bu yalanın içinde yaşamak istemediğimi kavramıyor musun?»

Zosia şimdi ciddi olarak gözlerimin içine baktı.

«Ben de istemiyorum Krzsio. En sonunda anlaman iyi olmuş. Öğleden sonra seninle konuşmaya hazırım »

Böylece gitti.

Yalnız kalınca otomatikman çayı yudumladım. Tam bir yenilgi. Daha dün, Zosia'nın ona küçük parmağımı sallarsam iki eliyle ona sarılacağına inanıyordum. Bana kalan kısa süre içinde ona bir şeyler anlatabilecek miydim? Karşıdaki üç katlı eve baktım; üç yıldır restore ediliyordu, genel düzeltme; kısa süre önce son ustalar duvarlarda ve tavanda delikler bırakıp gitmişlerdi. Tamir işini çabuklaştırmak için kiracılar aralarında votka alınması için para topluyorlardı. Alt kattan yaşlı bir kadın «cehenneme gitsinler!» diye bağırdı.

Evin yanında çocuklar, pislik ve çimentoyu karıştırıp yumurta yapıyorlar ve ateş yakmak için tahta parçaları topluyorlardı. Bu görünüm bilinç altımda kartpostal biçimine dönüştü, hemen gözümün önüne getirip çizebilirdim. Karnımın gergin derisini dikkatlice

bastırdım, acıdan kıvrandım. Aralıktan görültü ve ayak sesi duyuldu, sonra kapının iki kez kapanışı. Hızla, aldırmazlıkla kapanan kapının sesini barsaklarımda bile duydum. Ev sessizdi.

Odama gidip radyoyu açtım. Bir an yazı masamın yanında durdum ve pazar günü çalışabilmek üzere ayırdığım bir yığın evrak ve kitaba nefretle baktım. Korkudan titredim, birden gözlerim doldu. Onları yavaşça kuruttum, beklenmedik gözyaşlarının ağırlığını kutladım ve süt çocuğu gibi bu sonsuz duygululuğu okşadım. Evin sessizliği boğazıma düğüm gibi takılıyordu, hiç önünde duyulan adsız korku beni mahvediyordu. Nasıl avunabilirdim?

Çocukken anneannem beni Varşova'nın bütün kiliselerini dolaştırırdı, en çok da Senatorska caddesindeki Reformcular Kilisesine giderdik. Sütunlu koridordan geçtikten sonra uzun süre aziz Antonius'un heykelinin önünde dururduk, anneannem onu çok beğenirdi. Rodval caddesindeki ufak odasında bu azizin heykeli vardı, açık boyanmış tahtadandı. Aziz karanlık bir köşede bir masacığın üzerinde, doğallarından daha güzel olan sün'i güllerin arasında dururdu, kırmızı bir lâmba onu aydınlatırdı, sol elinde tuttuğu kutsal kitabı ya da İncil'i göğsüne bastırarak, sağ elini kaldırmış, selâm verir ya da takdis eder durumda idi. Çok meşgul olan anamla babam, beni, bavulu emanete bırakır gibi büyükanneme bırakırlardı, ben de sık sık akşamları azizin heykelinin önünde bitmek bilmeyen dualara katılırdım. Büyükannem usanmaz bir inançlıydı. Kalbi zayıf olduğu halde saatlerce diz çökerdi, oldukça ağır,

geniş, kalçaları üzerinde kalır ve ruhunun derinliklerinden çocukları ve torunları için hayır duasında bulunurdu, yaşayanlar ve ölüler için, başkalarının sağlıklı olması için, kendine iyi bir ölüm vermesi için dua ederdi, yakınlarının günahlarını kambur sırtına yüklenmeye ve onları kurtarmaya hazır olduğunu, rahat ve huzur içinde ölmek, kutsal şeylerle bezenmek, bir yığın yakını tarafından çevrilmiş olmak ve kutsal Polonya toprağına gömülmek için dua ederdi. Ciddi ve özenerek ölüme hazırlanıyordu, korkmadan, bir zamanlar evliliğine ya da çocuğunu doğurmaya hazırlandığı gibi. Büyükbabamın Birinci Dünya Savaşından dönmediğini biliyordum, mitolojik bir ülkeye gitmişti. O yıllarda büyük annemi anamla babamdan daha çok seviyordum, onların bana ayıracak zamanları yoktu. Onun bütün isteklerini yerine getirebilirdim, olanağım olsaydı. Ama o kadar çok dua ettiğim halde, Aziz'in heykeli bana yardım etmek istemiyordu, kırmızımsı ışık altında öylece kıpırdamadan duruyordu. Azizden büyükannemin yalvarışlarını duymasını ve ona inancının gücü için bir şeyler ispatlamasını istiyordum. O zamanlar her türlü mucize öykülerini okumuş ve heykel için, hiç olmazsa biraz kıpırdamasının göz kırpmasının çok kolay bir şey olduğunu sanıyordum. Üzerlerinden kan akan ya da ağlayan heykeller vardı ya. Ama yakarmalarım boşa çıktı. Büyükannemin bir yığın duası Azizin meşe ağacı soğukluğunda donup kalıyordu. Hayal kırıklığına uğramış ve kendi günahlarımdan çok büyükannemi düşünerek eyleme geçmiştim. Avludaki afacan çocuklara bir kaç resim verip onlardan çivi ve tel aldım, bir

de kıl testere ödünç istedim. Büyükannem evde yokken işe giriştim. Teknik bilgi azlığı yüzünden yaptığım iş zor geldi, saatlerce ter içinde kalarak uğraştım. Tahta kırıntılarını tam toplamıştım ki büyükannem eve geldi, arkasından postacı geldi: Çok üzüldüğü bir mektup aldı, gözyaşlarını benden saklamak için mutfakta ağlamaya başladı. Nefes alabilmek için savaşırken, zorlukla kalp ilâcını aldı ve mektubu yaktı. Mektubu gönderenin annem olduğunu hemen yazıdan anlamıştım. Ancak yıllar sonra o da kapıya kulak kabartıp dinlemem sayesinde öğrenebildim ki, o zamanlar annem Vilno'da belli bir ameliyatta canını zor kurtarmış — bir müdahalede, kardeşsiz kalışımın nedeni buna bağlanmalı. Bu müdahaleyi babam istemişti, çünkü belli bir işi yoktu ve ailenin durumu garantili değildi. Büyük annem beş çocuk dünyaya getirmişti (üçü ölmüştü), kürtaj düşüncesi ona korkunç görünmüş olmalıydı. O gece günah işleyen kızı ve karnında öldürülen çocuk için büsbütün içten dua etti. O zamanlar yalnız üzüntülü olduğunu ve dualarının kabul edilmesine büyük önem verdiğini biliyordum. Tahta heykelin yanında yere çöktüm ve duaya dalmış gibi yaptım, ama bu arada hep büyükannemi gözetliyordum. Başı öne eğik uzun süre dua etti, nerdeyse sabrım tükeniyordu, en sonunda o büyük an geldi. Büyükannem birkaç kere göğsüne vurdu ve yalvaran bakışlarla Azize baktı, sanki affedilmek, bağışlanmak istiyordu. O sırada bütün bu süre içinde elimde tuttuğum teli çaktırmadan çektim. Yaptığım işten gurur duymaktaydım. Azizin takdis edici eli harekete başladı ve yükseldi ve sonra ya-

vaşça indi. Büyük annem dondu kaldı, gözleri açıldı, yüzü sanki içinden aydınlanmıştı, bir çığlık attı ve yüzünün üzerine düştü, kolları haç gibi açılmıştı. Haykırmam üzerine onu hastahaneye götürdüler, ama bilinçsizdi ve yüzünde parıltı olduğu halde kısa süre sonra öldü. Şaşkınlıktan yarı baygın halde, buluşumu yeniden eski biçimine monte ettim, kimse bunu duymadı. Daha sonraları büyük annemi çoğu kez rüyamda gördüm, vicdan azabı çektim, ama gene de istemeden ona güzel bir ölüm hazırlamış olabilirim, rüyasında bile göremiyeceği cinsten bir ölüm. Ama o günden sonra iyilik yapma duygusu bende azaldı, inanç da yavaş yavaş beni terketti; teknik yeniliklere karşı duyulan ilgi kaldı yalnız.

Karnımdaki sancı zamanla dindi, oturma kafesimde kalmak istemedim daha fazla. Hole gidip paltomu giydim ve eskiden olduğu gibi merdivenlerden zıplıyarak indim, bu berbat durumumda iki basamağı bir kezde atlıyordum, ama daha ilk sarsıntıda acıdan dizlerimin üzerine çöktüm. Donup kaldım, sonra yavaşça inmeye başladım, bacaklarımı tek tek, dikkatlice atarak, sanki yürümeği unutmuş biri gibi. Böylece dikkatlice nefes alarak öteki caddenin köşesine geldim. İnsanlar görmek beni sevindirdi: Gerekirse bana yardım edebilirlerdi.

Taksi durağında bir tek araba tek başına duruyordu. Gökyüzü biraz açılmış, şehrin üzerinde buharlı, kör bir ışık duruyordu. Dört yol ağzında şöför sert

bir fren yaptı, bir otobüsten kendini birkaç milimetre ile sıyırdı. İster istemez hemen koltuğa yapıştım. «O kadar sinirli olmayın», diye güldü taksi şöförü. «Öyle kolay ölünmez.»

«Sarhoşum da» diye kendimi savundum.

«Pazar günü herkes akşamdan kalmadır» diye iç çekti şöför. «Yalnız ben değilim. Bu leş beni sefalete düşürecek ama.»

Gelmiştik. Şöför imrenerek titrek hareketlerime baktı. İki katı dikkatle çıkıp Maya'nın kapısı önünde durdum. Pazar günü hiç gelmemiştim ona, belki gezmeğe gitmişti, ya da taşradan gelen bir teyzesi onaydı. Kapıyı iki kere uzun bir kere de kısa çaldım ve uzun birkaç dakika bekledim korkarak, evde olmayabilir diye düşünüyordum, gene yalnız kalacaktım, ama ayak sesi duydum. Maya kapıyı açtı. Sabahlığı göğsünden kaymıştı, bugün dekolteden yana şansım vardı doğrusu.

Durumuma rağmen, Maya'nın göğüslerinin Zosia'nınkilerden daha dolgun ve genç olduğunu saptamaktan alı koyamadım kendimi. Bütün göğüsler ve bütün dünya için acı duydum, üzüldüm.

«Krzysztof!» diye şaşırarak bağırdı. «Ne oldu?»

«Hiç» dedim. «Biraz zamanım var da...»

Yanağına zarif, ihtirassız bir öpücük kondurdum. Gözlerinde yavaşça sevince dönüşen şaşkınlık gördüm.

«Ne sürpriz böyle?» diye bağırdı. «Pazar günü. Ne kadar sevindim!» Böyle bir karşılanış bana iyi geldi. İçeri girdim. Maya herhalde kimseyi beklemiyordu,

çünkü odası darmadağındı, hemen biraz düzenlemeye girişti.

«Karnın aç mı Krzysio, ya da birşey içmek ister misin?»

«Yok canım» dedim ve dikkatlice divanın üzerine oturdum. Parça parça olmuş içimi alkolle sulama düşüncesi beni ürpertti. Maya şaşırarak yanıma oturdu. Göğsüne baka kaldım, ufak bir istek belirdi içimde, ama karnımdaki «memento mori» hemen hızla atarak belli etti kendini. Yorgunluklar duyan ve şehvetsiz olan ihtiyarlara imrendim. Yakınmadan ölüme gidebiliyorlardı. Ama benim gibi korkunç sağlıklı, ihtiraslı bir öküzün karnında birden ölümün başlaması ne demekti? Neden bu talihsizlik bana rastlamıştı? Askeri eğitimde baş çavuş Madrasek ağır hedef levhası önüne iki kişiyi getirir, levhayı beş kilometre ötedeki atış meydanına sürükletirdi. İki kol arasında yalnız iki adam ter dökerdi ve soluk soluğa kalırdı; o sırada diğer yüzyirmi kişi salanarak savaş öncesinin güzel geleceğine doğru yürürdü. Levhayı taşıma emri almak yüzde 0,6 bir olanaktı, ama başçavuş Madrasek daha ilk kezde beni parmağına dolamıştı. Tabii ki o zamanki kötü talih şimdiki gibi anlamsız değildi, büyüklüklerini bir yana bırakalım, başçavuş Madrasek sakladığım bakışlarıma bir sarhoşun bakışlarının şişeye takıldığı gibi takılıyor ve çoğu kez. «Maksimoviç, ne bakıyorsun öyle? Sizi hemen harekete geçireceğim! Hadi, tepeye, marş, marş! Geri, marş, marş!» Ama bu budalalığın içinde belki bir anlam vardı, başçavuş Madrasek entellektüellere karşı düşmanca kompleksler içindeydi ve her-

halde gözlerimdeki onu küçümseyen alayı farketmişti, bu bakışları babamdan almışım, bu bakışlara disiplin ve savaşa hazır olma uğruna son vermek gerekiyordu en kısa süre içinde. Acaba yukarda, gök yüzünde de kızgın bir başçavuş Madrasek mi oturuyordu, kaygısız bakışlarım onu tedirgin ettiği için kafama tuğlayı fırlatmak istemişti? Bundan bir an kuşkulanıp, sitemimi kör talihe yönelttim, karnımı parçalayacağına piyangodan büyük ikramiyeyi vurdurabilirdi. Sarhoşun biri, gözleri kapalı olduğu halde, milyonlarca olanak yığını arasından benim adım yazılı kara kurşunu çekmişti. Ama akıllı bir insanın kabul edebileceği bir çözüm değildi bu, Kendimi yatıştırıp bir çözüm yolu aradım. Bulmalıydım.

«Krzsio, lütfen anlatır mısın ne oldu? Sadık köpekler gibi bakıyorsun...»

«Hiç birşey olmadı. Öyle geldim.»

«Ne demek öyle geldim?»

Dudakları hafif aralık bana baktı. Bir kadın için verilebilecek en güzel örnekti, beni sevdiği, beni seçtiği için gurur duydum.

Daha evvelsi gün cesurca bu kanepenin üzerinde tepinmiştik, ama bu çağ bir daha tekrarlanmıyacak biçimde geçmişti. Yumuşakca sarıldım ona. Şimdi onun sıcak, avutucu yakınlığına gereksinmem vardı. Ama Maya bunu bilemezdi.

«Dur Krzsio» dedi ve kollarımdan sıyrıldı.

«Bugün bu işe hazır değilim... Çok beklenmedik birşey bu.»

«Mükemmel!» Resmen sevindim. «O iş için gelmedim ki.»

«Peki neden geldin?»

Gözlerini kıstı biraz. İlk kez yüzünü pudrasız ve makyajsız görüyordum:

Bana daha genç, daha insani, daha yakın göründü. Zaten şimdi benim için önemli olan parlayan yüzü değil, kalbinin sesini dinlemekti.

«Son mu vermek istiyorsun? Zosia bir şey mi duydu?»

«Ne münasebet», diye gülümsedim hüzünlü. «Maya, beni seviyor musun?»

«Tabii seviyorum Krzsio!» dedi, parmaklarını açarak saçlarımda gezdirdi, aşk güreşi sırasında çoğu kez yaptığı gibi.

«Çok güzel!» dedim sevinerek. «Burada kalırsam ne yaparsın?»

Maya üzgün gibi göründü.

«Bugün teyzemle buluşacağım. Vegrov'dan benimle buluşmak için geliyor! Bana daha önce haber vermeliydin... Ama cuma muhakkak, her zaman olduğu gibi!»

«Onu demek istemiyorum!» diye bağırdım.

«İlelebet burada kalmak istiyorum, anlıyor musun?»

Maya biraz geriye çekildi. Artık gülümsemiyordu. «Nasıl yani?» diye yavaşça sordu. «Anlamıyorum seni. Benim için Zosia'yı terk mi edeceksin?»

«Evet», diye cevap verdim kesinlikle. Bu sözcükle onu mutlu etmiştim, teklifim hiç de dürüst de-

ğildi: Değersiz bir eşya idim. Ona ancak üzüntü, dert ve gözyaşları verebilirdim. Ama son günlerimde, kalbinde gömüldükten sonra yaşıyabileceğim bir insan bulmam gerekiyordu.

Belki de bu ona sevinç verecekti. Bazı kadınların ağır ya da tedavisi mümkün olmayan hastalıklı adamları, sırf onların olacakları için, sağlıklı, ama hiç yanlarında bulunmayan ve boyuna kendi işleriyle ilgilenen, üstelik her zaman düşünce ve eylemleriyle onları aldatan adamlara yeğ gördüklerini sık sık duymuştum. Maya da bu doğal, kadınca eğilime düşkün olabilir, zayıf hasta sevgilisine bakabilirdi.

«Eh?» diye sordum sabırsızca, çünkü hâlâ bana susarak bakıyordu.

Aylarca süren yalnızlığında özlemle beklediği bu sözün söylendiği şu anda, verecek cevap bulamıyordu.

«Saçma bir dkşünce» dedi sonunda.

Elini yavaşça ve ürkerek tuttum. Sıcaktı, kanının nasıl hızla dolaştığını hissettim. İşte buydu istediğim, sessiz ve rahatça oturup, benim yüzümden hızlanan kanının atışını duymak. Şimdi onun karşı koyuşunu alt etmek gerekiyordu. Son gece bütün kabuklarımı attığımı bilemezdi ki.

«Rica ederim Maya, bu inatçı pozdan vazgeç», dedim hafif bir sesle.

«Bunu benden rica ediyorsun ha?» Güldü.

«Evet.»

Elini çekti.

«Dinle Krzsio, benimle alay mı ediyorsun? Ne oldu böyle birden sana?»

«Tamamen dürüstüm. Seni seviyorum ve yalnız seninle birlikte olmak istiyorum. Herşeyi düşündüm. Zosia'dan ayrılıyorum, mümkün olduğu kadar kısa bir zaman içinde evleneceğiz. Eva yeterince büyüdü...»

Yavaş ve tane tane konuştum, bana hemen inansın diye. İki yıldır ruhunda mutlaka acılar birikmişti ve şimdi, bu anda bunları alıp götürmem gerekiyordu. Sözlerimi dinledi ve dudaklarıma baktı. Bitirdiğimde birden elimi tutup öpücük yağdırmaya başladı.

«Teşekkür ederim Krzsio, teşekkür ederim. Allahım bu ne an! En sonunda bu an geldi çattı! Ve böylesine beklenmedik biçimde, önceden hiç bir şey söylenmeden... Ölürken bile bu sözlerin dudaklarından çıkmıyacağını sanıyordum.»

«Maya, son derece ciddiyim», dedim ve limi çektim.

Maya gözlerimin içine baktı ve ciddileşti.

«İyi. Dinle: Seninle hayatımı birleştirmeye hiç niyetim yok.»

Önüme baktım. Onun için o büyük gün gelmişti ve benden herşeyin acısını çıkaracaktı. Bu tekmelere sabırla dayanmam gerekiyordu.

Bütün önemsiz şeylerin üzerine çıkmaya ve yanağımı kızartmaya hazırdım, benim için işin özü önemliydi.

«Boyun eğiyorum Maya», dedim, «sen kazandın.»

«Bu arada ne yazık ki, beni duygusuzlaştırıyorsun», diye cevap verdi.

Dalgın dalgın odada bakınmaya başladım. Daha içeriye girişimde bir şeyin eksikliğini duymuştum. Şim-

di ne olduğunu anlıyordum: Gece lâmbası altındaki resmim yok olmuştu.

«Resmim nerede?» diye yavaşça sordum.

«Bugün Cuma değil ki!» diye gülerek cevap verdi. O an gitmeliydim. Ama mazohistçe inad ettim, bir zamanlar Povsin'de Zosia'nın yaptığı gibi.

«Maya, neden bana karşı dürüst değilsin? Bu sözleri beklediğini biliyorum. Hemen öteki yaşamıma geçtiğim için benden nefret ettiğini biliyorum, akşamları ağlayıp, buluşacağımız diğer gün için saatleri sayıyorum, beni hiç aldatmadığını biliyorum, oysa haklıydı bul Şimdi niye böyle poz kesiyordun?»

Maya mahzun gülümsedi ve alnımı öptü.

«Krzsio, söylediğin şeylerin hiç biri artık geçerli değil», diye cevap verdi.

«Bununla beni aldattığını mı söylemek istiyorsun?» diye bağırdım.

Maya rahatça divana oturdu. Bu rahatlığı hiç de iyiye alamet değildi. Kafamda bir karmaşalıktır gidiyordu, bir yığın, her kaba duruma uyan dağınık cümleler dilimin ucuna geliyordu, oysa durumum çok olağanüstüydü, duyulmamıştı, başka cümle ve başka sözleri gerektiroyordu. Onları hemen hatırlayıp bu örneği bulunmayan değişimimi inandırıcı bir biçimde anlatmaları için söylemem gerekiyordu, maya da sıcak, yumuşak, bütün acıları dindiren bir kılıf gibi göğsüme sarılabilirdi bu sözler üzerine. Birden belki de hiç ölmiyeceğim düşüncesine kapıldım, profesörün kanser teşhisi, belki de onun rahatlığından ileri gelerek verilmiş bir karardı, belki garantiye almak iyi şeyden çok, önce

kötü olanağı düşünmek istiyordu, çünkü o zaman geriye dönüş daha kolay olurdu. Öküz olduğum için ölmiyecektim, üstelik gücü, kuvveti yerinde bir öküzdüm, erken ölümüm öyle budalaca bir şey olurdu ki, kör kaderin bile gözü açılırdı. Ama bir an önce ateşliliğim sayesinde Maya'yı hemen hazanmazsam, beni ölümden daha beter bir şeyin tehdit etmekte olduğunu birden gördüm.

«Maya!» diye bağırdım. «Olup bitmiş şeyler üzerine konuşmıyalım! Sana şimdi ihtiyacım var! Sana ateş ve su gibi, nefes alınan hava gibi ihtiyacım var!»

«Hiç bir şey anlamıyorsun», diye sözümü kesti. «Erkeklerin çoğu bir şey anlamıyorlar.»

«Yok, ben şimdi her şeyi anlıyorum. Sana yemin ederim ki...»

«Sen yalnız kendini anlıyorsun», diye karşılık verdi. «Seni çok sevdiğim bir zaman oldu Krzsio, benimle kalman için her şeyi feda edebilirdim. Ama hemen anladım ki senin yalnız cuma günleri, öğleden sonra bana ihtiyacın var, pazar ya da salı günü gebersem umurumda olmıyacaktı.»

«Maya tamamen değiştim!»

«Sus! Sen çıkıp giderek, yaşamın içinde kaybolduğunda, ben karaya çıkmış bir balık gibi kalıyor, çalışamıyor, yiyemiyor, uyuyamıyordum. Durmadan seni düşünüyordum. Ellerim titriyor, durmadan gözlerime yaşlar doluyordu. Korkunç bir kendini yıpratmaydı bu! Kendimi kurtarmak zorundaydım ve bu tutkuyu boğmaya karar verdim. Tabiî bu iş hemen bu günden yarına olmadı, pas tutmuş oku kalbimden hemen çekip

çıkaramadım. Böylece onu dikatle, milimetre milimetre uzaklaştırmaya karar verdim. Seni gözlemeye başladım, kara noktalar arıyordum, bir astronomun güneşi gözlediği gibi. Ufak şeylerle başladım işe: Ter içinde çoraplar...»

«Maya!» diye haykırdım.

«Darılma Krzsio,» dedi, «böyle bir savaşta her türlü araç kullanılır. Aynı gün sol burun deliğinde üç kıl keşfettim... sen daha bugüne kadar farketmedin bile onları »

Hemen burnumu tuttum. Gerçekten de sol burun deliğimden ne olduğu belirsiz kılcıklar dışarı fırlamıştı. Onları burnumla birlikte çekip koparmak isterdim.

«Ne yazık ki bu saçma bir işti, nefret yerine çoğu kez acıma duyuyordum. En sonunda Zosia'dan kendini senin uğruna feda etmesi beklenemezdi, çoğu kez elbiselerinin ve vucudunun eksikliklerini görmemeye başladım ve dikkatle söylediklerine kulak kabarttım. Yavaş yavaş akıllılık ve zeka altında saklanan bu adamda çok basit, kendini beğenmiş bir budala ve egoistin saklı olduğunu gördüm. Söylediğim her cümlenin altında kendi mükemmelliğine duyduğun sarsılmaz inanç vardı. Ne akıllıydın sen, amma önemli ve amma yetenekliydin! Kadınlar katında ne büyük başarı kazanmıştın! Hayatta ne mükemem! ilerliyordun! Seni olduğun gibi ortaya çıkarmaya karar verdim. Bu huylarını sistemli biçimde besledim, en genç, en yetenekli, en güzel kişinin sen olduğunu söyliyerek yalan söyledim... Hep bunları yutmıyacağını umdum, bu yağ çekmelerin farkına varacağını sandım. Ama nerde! Gil

Blas* gibi her şeyi olduğu gibi ve inanarak yuttun ve daha büyük yalanlar istedin! Radnievski gibi bir adam senden on kat daha yetenekli. Ama istersen onu yenebileceğine ne çabuk inandın. Kendi kendime, kendinden başka kimseyi düşünmeyen bu kendini beğenmiş eşşek, her cuma seni küçük düşüren bu egoist deli, işte sevdiğin adam bu diyordum. Kendimi senden daha akıllı, daha esprili, daha soylu buluyordum. Artık bana ne ile etki yapabilirdin? Çektiğim yağlarla akümülatör gibi dolup sokağa fırladın. Cuma günü bütün ilgin bitmiş, benim bütün hafta ne yapacağım aklından bile geçmiyordu. İşte o gün gülmekten gözlerim yaşardı, bir kez daha seni görünce kalbimin hızla atmıyacağını biliyordum, artık kurtulmuştum.

Başım önüme eğik dinliyordum, artık karşı gelmemeye çalışıyordum. Maya'nın sesinde doğruluk ve gerçek vardı. Beni koruyup kurtaracak olan el, bana nanik yapıyordu.

«Neden bitirmedin?»

«Senin de bitiremediğin neden yüzünden», diye cevap verdi. «Yatmayı severim... haftada bir kez. Tabii, gerçekten aşık olacağım ana kadar varsın.»

Saate baktı.

«Geç oldu», dedi, «randevum var da.»

«Kiminle?» diye sordum yavaşça.

Arkasına dayandı ve dirseklerini yastığa dayadı.

---

* Roman kahramanı, Fransız yazarı Lsage'ın (1668-1747) eseri. Çok zeki, her şeyi bilen, kötü yollara ve maceralara atılmaya heves duyan gençler anlamında.

Sabahlığı açıldı. En sonunda dışarı çıkan göğsü zafer kazanmış edayla inip çıkıyordu. Gözlerinde kötü bir parıltı vardı.

«Benim böyle olmamı istemezdin, değil mi? diye alayla sordu.

Dehşetle baktım, ona, ayağa fırladım ve sancıya aldırmadan, cehennemi görmüş gibi kendimi kapıdan dışarı attım.

Başım önümde caddelerde sürükledim kendimi. Daha iki gün önce çevremin insan dolu olduğunu sanıyordum; şimdi ise istekle uzanan ellerim boşlukta kalıyordu. Yeni vucutcuğum detşetle titriyordu. Profesörün teşhisi, şimdi büyük gürültülerle ovaya yuvarlanan bir çığı çözmüştü, çığ benim kurduğum neye rastlasa onu yerle bir ediyordu. Yağmur çiseliyor ve beni kalın rutubetle örtüyordu. Bakışlarım keskinleşmişti. akıp giden yaşamın durmazlığı çinde kaçırdığım her şeyi görüyordum. Bu pis hava yüzünden insanlar evlerine, lokanta ya da sinemaya gitmekte acele ediyorlardı. Onların bakışlarını aradım, ama hiç biri beni görmüyordu, biri bana çarpsa bile özür dilemiyordu. Büyük bir lâkaydıyı doğuruyordu, tek ilişki kalabalığın içinde itişip kakışmaktı... Vahşi ormanda, çölde bir yabancıya rastlasam hemen kollarıma atılırdı. Issızlık içinde bir kişi başka kişinin hardeşi gibi olur. Birden bakışlarım önümde giden çifte takıldı. Sigarayı ağzının ucundan sarkıtan, onyedi yaşından daha büyük olmayan, büyükleri çocukça taklit eden, mutlaka kötü bir öğrenci

ve mastürbatör olması gereken oğlan, elini kızın kalçasına koymuştu. Kızsa benim kızımdı. Erken edinilmiş özgürlüklerini ve vurdumduymazlıklarını teşhir ediyorlardı. İster istemez onbeş yaşımdaki durumumu düşündüm, benim de ağzımın bir köşesinde sigara vardı ve poz keserek, kendinden çok eminmiş gibi liseli bir kızı kolundan tutmuştum, sonradan otuz yıllarının edebi bir sansasyonundan faydalanarak mastürbasyon yapmak için. Aynı durumun, gelişmekte olan vucudunu cömertçe gösteren kızımla tekrarlanması ve aynı oluşu bir darbe oldu benim için. Bir kuşak sonrasına itilen bu canlı durum beni tedirgin etti. İkisini geçmek için adımlarımı hızlandırdım, ama karnım bana hemen bir tekme attı. Kızımın biraz önce keşfettiğim seksüel olgunlaşmasını küçük görmüş ve onun hakkında kötü şeyler düşünmüştüm, bütün bu düşünceler birden çöktü. Eva beni görmüştü, yüzünde şaşkınlık belirdi. Daha önce sokakta yürüyüşe çıktığımı hiç görmemişti, hep arabayla bir yerlere koştururdum. Kireç yüzlü oğlanın kolundan ustaca sıyrıldı ve ona bir şeyler fısıldadı. Eva'ya benimle gelmesini işaret ettim. Büsbütün şaşırarak oğlana bir şeyler söyledi ve yanıma geldi.

«Ne var?» diye sordu şaşırarak.

Yıllardan beri ilk kez onu gün ışığında, sokakta görüyordum. Gözleri kötü kötü parlıyordu, ama yuvarlak yüzü uçuktu, gözlerinin altında mavi gölgeler vardı. Bu yalın yüze baktım ve ufak bir umut ışığı bende belirdi.

«Ne oldu?» diye tekrarladı rahatça. Hemen çevreye bakıp onu en yakın kahveye götürdüm. Dik ve dik-

katli yürüdü yanımda. Onu karanlık bir köşeye çekip iki kahve ısmarladım.

«Ne oldu, söylesene?» diye bir kez daha sordu. «Sıfır mı aldın?»

Bu kötülüğü yuttum, çünkü pozlarımın altında tedirginlik duyuyordum.

«Yolda kimsenin sana sarılmasına izin vermemelisin», dedim, oysa hiç de bunu söylemek niyetinde değildim.

«Senin gibi her an emrime hazır bir odam yok», diye cevap verdi.

Hızlı hızlı konuşuyordu, sonra hemen gözlerini önüne eğdi. İçinde ataklık ve utanç duyguları savaşıyordu. Dün olsaydı bu alay üzerine ona bir tokat atardım, ama bugün beni ırgalamıyordu bu davranışlar.

«İyiki böyle bir odan yok», dedim gülerek. «Okul arkadaşın Asia kucağında bebekle dolaşıyordu.»

«Eh, o da olabilir.»

«Ne demek istiyorsun?» diye dehşetle sordum.

«Şimdilik siz bürodan gelinceye kadar odamı kullanabilirim», dedi soğukça. «Günde iki saat kadar.»

«Bununla şey mi demek istiyorsun...»

«Asia yoksul bir kız ve sofu bir aileden gelme», diye cevap verdi Eva. «Sense bana kürtaj için parayı dünyada esirgemezdin, değil mi? Çünkü bunun dışında bir davranış düşüncene uymazdı!»

Hidetlenmem gerekiyordu, ama yapamazdım. Eva beni mat etmek istiyordu, ama benim bu işe girmemem onu şaşırtıyordu. Hep en hassas noktalara değiniyordu öfkeleneyim diye.

«Neden bu kadar yalınlaştırıyorsun», dedim. «Senın düşüncen bu mu?»

«Halk malından çalma ve amirlere karşı çıkmama -senin ideolojin bu,» diye cevap verdi iğneli. «Yoksa verecek başka bir şeyin mi var?»

Şaşkınlıkla ona bakıyordum: Hiçbir zaman böyle bir konuşma yapacak olanağımız olmamıştı. Birden tartışacak birini bulmuştum, ama beni ilgilendiren bu değildi.

«Her okuma kitabında bulabileceğinden fazlasını veremem sana», diye cevap verdim. «Ama bu temel ilkeleri gerçekleştirmek zordur.»

«Evet deyici olduğunu biliyordum», diye iç çekti.

«Evacık, daha bir yığın zaman var önünde», dedim ve bu zarif küçültmeyi kullanmamın onu şaşırttığını gördüm. «Savaşacak zaman bulacaksın mutlaka... belki de yeni bir şeyler getirirsin. Ben en iyi yıllarımı boşuna harcadım ve bir daha da elde edemedim.»

«Belki de yıllardır ikili bir yaşam sürüşünün nedeni budur», dedi. Bu kız bana karşıydı. Beni baltala maya devam ediyordu, barışmamız herhalde oldukça güç olacaktı. Bu yetmiyormuş gibi şimdi bir daha güçlü bir sancı hücumuna uğradım. Ona söylese miydim acaba bunu? Yalnız ona?

«Gönül alma iyi bir şey getirmez», diye ekledi Eva. «Gönül alma ölümdür.»

«Dünyayı düzeltmek için kendi metodunu mu buldun?» diye sordum, en zor olan atlatıldıktan sonra

«Hepiniz yaşamınızı rahat düzenlemeye bakıyorsunuz», dedi.

«Ben de mi böyle rahat düzenledim?»

«Eh... mutlaka kendi zevkine göre. Ama seni kıskanmıyorum.»

Cevap vermedim, zaman kazanmak için bir yudum kahve içtim, oysa bu sulu şeyi midem hiç de kaldırmayabilirdi.

«Her şeyden önce liseyi bitirmelisin», diye öğüt verdim, söyliyecek başka bir şeyim de yoktu. Yanan, düşmanca duygularla dolu gözleri her türlü umudumu yok etmişti. Benim hakkımda herşeyi biliyordu.

«Bana: Sakın sıfır alma. demekten başka verecek öğüdün yoktur», diye alay etti. «Kendin bombok durumda olmalısın.»

«Nereden biliyorsun bunu?»

«Sende biçim çoktan içeriyi yenmiş! Nerede gerekiyorsa orada uslu ve nezaketli olmalısın, çünkü seni de sansür etmişler.»

«Hepimiz sansür ediliriz», dedim.

«İşte bunu biliyordum», diye iç çekti. «Daha yüksek bir sınıfdansın ve buna alıştın.»

«Biraz önce en son sınıfa geçtim», diye cevap verdim. «Artık tayin edilmeme gerek yok.»

İlk kez bana dikkatle baktı. Bakışlarımız karşılaştı.

«Çok fena duruma düşmüş olmalısın ki, benimle böyle konuşuyorsun», dedi insafsızca.

«Evet, yakaladın beni, beni affet Eva, sana iyi bir baba olamadım,»

«Bu yüzden sana çoktan sıfır verdim. İyi babalar günümüzde gittikçe azalıyor, onlara güvenmemeli. Şimdi herkes, erkek köpeğin dişisinin peşinde koştu-

ğu gibi iş peşinde koşuyor. Genel bir koşuş ve acelecilik var.»

Duraladım. İşte şimdi Eva'ya elimi uzatmanın zamanı gelmişti, ama Eva alayla bakıyordu banal Her şeyi samimi olarak söylemişti ve bu arada zayıflığımı da keşfetmişti.

«Gel, gidip birlikte öğle yemeği yiyelim», dedim yavaşça.

«Ama beni bekleyen var...»

«Özür dilerim, tabii... Ayrıca, şu kürtaj hikâyesi şakaydı, değil mi?»

«Olmazsa bankadan para çekerim», dedi.

«Deli misin? Birinci kominyonda anneannenden aldığın parayı mı?»

«Üzülme baba», bana acıdığının işareti olarak elini omuzuma koydu..

«Sana böyle bir şeyi dünyada söylemezdim..., ama bugün o kadar insalcıldın kil Unut bu konuşmayı. Bir düzüne kürtajı ödemek zorunda kalmışsındır mutlaka, biliyorum.»

«Kızım, nasıl yapabildin bunu!»

«Sevdiğim bir çocuğu kayıp mı etseydim?» dedi üzülerek.

«Seviyor musun onu?»

«Birini sevmeliyim, değil mi?» diye ciddi cevap verdi ve bana baktı. İlişkimizden Eva bu sonucu çıkarmıştı. Kalkıp onu takip ettim, İstenmiyen karnımı gebe bir kadın gibi önümde taşıyarak. Kireç yüzlü oğlan gazetecinin orada dolaşıp duruyordu. Beni görünce korktu. Ama bu işe karışmakta çok geç kalmıştım.

Eva bu korkunç deneyi tek başına geçirecekti. En fazla, ondan bugünlük ayrılmasını rica edebilir, giderek emredebilirdim benimle gelmesini, ama bu zavallı düşüncenden de vazgeçtim. Buna hakkım yoktu. Durdum ve zavallı kızımın gözlerine bakakaldım.

«Yaşlı küçüğüm!» dedim.

«Benim ufak ihtiyarım!» dedi..

Ayrıldık. Gene yalnız kalmıştım. Bir eczaneye girip ağrı durdurucu ilaç aldım. Beni Büyük Otel'e götüren takside iki hap birden yuttum.

Lokantanın girişinde durdum. Garsonlar smokinli, orkestra salon müziği çalmakta, peçete ve listeler bembeyaz- şehirlilerin diğer bölümünden üste çıkan avrupai şıklık oldukça tedirgin ve çift anlamlıydı. Genellikle buraya iş hesabına gelir ve lokantaya büronun uzamış şekli gibi bakardım. Adamlarımı hemen görmüştüm, beş kişi orada oturuyordu, altıncı yer beni bekliyordu. Keskinleşen bakışlarım tabloyu tespit etti: İtalya'nın çevresinde yelpaze gibi dört kişi gruplaşmıştı, bir yanda sekreterim Bozena ve Radnievski, öte yanda şeref yerinde genel müdür Trzos ve Obukovski. Gecikmemi karımın birden rahatsızlanmasiyle nedenliyerek özür diledim ve iki düşmanımın arasına oturdum,_ Radnievki ve Obukovski'nin. Beni görür görmez İtalyan el salladı, iki eliyle, canlı; ama Bozena'yla flörte hemen devam etti. Kız hiç zaman kaybetmiyordu, İtalyan'ı korkunç etkilemişti. Daha şimdiden İtalyan birkaç votkayla kafayı bulmuşa benziyordu, iş ko-

nuşması yapacak halde değildi; en iyisi onu uyanan şehvet arzularıyla başbaşa bırakmaktı.

Örnek bir öğrenci çabası içinde Radnievski bana «Her şey mükemmel gidiyor», dedi. Obukovski'nin asık suratından zaten ötekinin işinin iyi gittiğini anlamıştım. İkisini de kısa objektiften seyreder gibi seyrettim: Onları uzakta, ama çok iyi görebiliyordum, Comedia dell' arte'den iki figür gibiydiler. Her davranışlarında, her sözlerinde asıl huyları ortaya çıkıyordu.

«İtalyan budalanın biri», diye fısıldadı kulağıma Obukovski. Ama siz bunu daha iyi biliyorsunuz zaten.

«Nerden bileyim?»

«Siz onu Roma'da ziyaret ettiniz, o da sizi bütün gece lokalden lokale götürdü.»

Bu sözlerdeki anlamı düşüneceğime gülümsedim. Demek ki Obukovski İtalyan'dan Roma'daki günlerimin bütün ayrıntılarını öğrenmiştik bile, tabii ölçüsüzce abartıyordu da. Haklıydım, Ben ona sansür koyarken, o da gerektiği yerde bana karşı kullanmak için materyal toplamıştı. Onu destekleyip yol göstermemin teşekkürü bu olmuştu! Karşısında ölüme mahkûm birinin olduğunu, ağır silahlarla hücuma geçmek istediği duvarları ufak parmağı ile yıkabileceğini bir bilseydi.

Gözlerine baktım ve acıyarak gülümsedim. Bu onu tedirgin etti. Herhalde durumumun çok sağlam olduğunu sanıyordu. Sonra Radnievski'ye baktım; anlayışla bu tarafı gözlüyordu. Güvenilir bir yoldaştı bu. Bana votka ikram edildi ve iştah açıcı bir kaç meze servisi yapıldı; yemek yemek istemiyordum, ama bardağımı kaldırıp bir kezde içtim. Radnievski bardağımı

yeniden doldurdu, gene içtim. Genel müdürün mat bakışıyla karışlaştım. Sancılarım haplar sayesinde dinmişti, votka da korku dolu çekinğenliğimi alıp götürmüştü. Kendimi gökle yer arasında askıda bir durumda buldum, masada oturuyordum ama havalarda uçuyordum, ilk kez kötü sansürlerden korkmadan genel müdüre baktım, ilerde bana iki artı verip vermiyeceğini ya da aleyhime bir şeyin değişip değişmediğini okumak için bakmadım yüzüne. Yüzü yorgun ve gerilmişti: Belki de evdeki durumu kolay değildi, belki de kendi amirinin yüzünde aleyhine bir şeyler okumuştu. Ama yalnız bu değildi. Birden genel müdürün altmışına geldiğini ve ölümü düşündüğünü kavradım.

Bütün çevremde, caddede, tramvayda, et kuyruğunda, sinemada, aile eğlencelerinde, her yerde insanlar yaşamlarını ölümle zehirliyorlardı. Aldırmazlıkla kandırıyorlardı kendilerini, korkularını dikkatle saklıyorlar, günlük işler içinde unutuyorlar, ama akşamları korku onları yeniden sarıyor, onları yatakta oradan oraya atıyordu. Karınca tipli kişiler yaşamın anlamı üzerine kitaplar okuyor, bu kitaplarda bütün güçleriyle teselli arıyorlardı, oysa çok seyrek buluyorlardı bunu. İşin en kötüsü kimseye güvenemiyorlardı, en yakınlarına bile, çünkü «Eh, ne olmuş, bende günün birinde öleceğim, ama böyle tiyatro yapmıyorum ve insanların böyle beylik lakırdılarla neşesini kaçırmamalı kimse» sözlerini duymak istemiyorlardı. Bu sözler onlara dokunuyormuş gibi yapıyorlardı,, her sabah gene yaşamın içine atılıyorlar, sanki geceki korkular olmamış gibi, birbirlerinin önünde bir biçimde iki yüzlü ve yalancıy-

dılar, ölümsüzlük oyununu keşfetmişlerdi, ara sıra gene de «Allah belasını versin, nedir bu budalaca komedi! İki ya da beş yıl sonra yok olacağım! Bunun benim için ne demek olduğunu biliyor musunuz?» diye bağırmaktan kendilerini alamıyorlardı. Genel müdür için bunun ne demek olduğunu şimdi anlıyordum, kendisiyle aynı yaşta olan karısının ölümünden sonra, kendinden otuz yaş genç bir kadınla evlenmişti, ne yazık ki organizması buna dayanamıyordu, ona daha beter acılar veriyordu.

Bilgiç kişilerin gurubundan olduğu muhakkaktı, bunlar çoğunlukla yaşlı kişiler olurlar, oysa gençlerin henüz haberi bile yoktur bundan, ya da ölümün kendilerini bulmıyacağını sanarlar (oysa burada da kural dışı şeyler olabilir, okul arkadaşım hastalıklı Suvalski başından beri biliyordu durumu.) Cuma'dan pazara, aldırmazlar, dertsizler gurubundan, bilgiçler gurubuna geçivermiştim. Daha iki hafta önce teyzemin Povalski-mezarlığındaki katolik gömülme törenine katılmıştım. Yetmiş beş yaşındaki teyzem, yorgun birçok yaşlıda olduğu gibi, kıyameti koparmadan, karşı koymadan sönüp gitmişti. Bir süreden beri papazlar mezar başında latince duadan vazgeçmişler, polonyaca dua ediyorlardı; bir zamanlar sihirli olan ve birçoğunun anlamadığı dua sözleri, şimdi bilgiçlere daha çok dokunuyordu. Teyzemin gömülme törenine bir gurup arkadaşı katılmıştı, altmış, yetmiş yaşında erkek ve kadınlar, aynı yaşta yarı felçli bi rarkadaşı tekerlekli sandalyeyle gelmişti. Bütün bu yaşlı kişiler dua mırıldanıyor ve üzüntüyle tabuta bakıyorlardı.

Orta yaşlı kuşağı benimle, rahmetlinin kızı ve kocası temsil ediyorduk (teyzemin iki oğlu da, Avrupa'nın bu bölümde olağan olduğu gibi, savaşta can vermişlerdi). Kızı ağlıyordu, mikrobiolog olan kocası ise, artık iki oda ve mutfaktan meydana gelen evinde (43 metrekare) kaynanasından kurtulmuştur, boşuna yaslı taklidi yapmağa çalışıyordu, durmadan kızımın bacaklarına bakması onu ele vermişti. Eva rahmetlinin tıp öğrencisi olan torunuyla genç kuşağı temsil ediyordu, ikisi durmadan fısıldaşıyorlardı, yüzlerindeki sıkılmış maskesini atmaya gerek görmüyorlardı, bu tavrı takınmayı can sıkıcı derslerde ve eğlencelerde adet edinmişlerdi. Bu yaşlı topluluğun üzerine bir çok kişiyi sarsan şu sözler düştü (aynen tekrarlıyorum) : «Şimdi Tanrı'nın bundan sonra yanına çağıracağı aramızdaki kişinin ruhu için dua ediyoruz.» Herkes gibi ben de yaşlılar gurubuna göz atmıştım. Yetmiş yaşındakiler acı, zavallı bakışlar attılar birbirlerine ve bakışlarını önlerine eğdiler hemen, sonra tekerlekli sandalyedeki kadına çevirdiler rahatlıyarak. O ise, başı öne eğik ölü, göz yaşı dolu bir yüzle orada oturuyordu, herkes onu mahkûm etmişti, bu genel isteğe uymağa hazırdı. Acele bir toplantıya yetişmek zorunda olduğum için, ağlayan kuzinimi öptüm, mutlu kocasının elini sıktım ve hızla çıkışa koştum, herşeyin bitmesinden ve hele seçimi kabullenmiş bir selefin kolaylıkla bulunmasından memnundum.

Burada, Büyük Otel'de, papazın sözleri gelip beni bulmuştu: Profesör yanılmıyorsa şayet, bundan sonraki bendim, buruşmuş ihtiyar sırasını bana ver-

mişti ve cenazeme mutlaka tekerlekli sandalyesiyle koşup gelirdi, yeniden Tanrı'ya bağlı olarak bundan sonraki olmayı kabullenirdi. Tatar büfteğini çatallayan ve ölümü düşünen genel müdür ise önce kendinin beni gömeceğini bilse şaşırırdı. Şimdi ona: «Ben de biliyorum, sayın genel müdür bey. Bundan böyle yaşamın muhteşem yemeğini tuz ve biberle değil, şapla yiyeceğim. Allahtan uzun sürmiyecek» diyebilirdim. Düşüncelere dalmışlığımızdan bizi Bozena çekip çıkarttı: Bir an İtalyan'ın saldırılarından kurtulup genel müdür ve beni konuşmaya çekmek için boşuna bir deneme yaptı, ona davranıştan bir vereceğimizden ve ceza olarak bir daha yabancılarla götürülmiyeceğinden korktuğu belliydi. Artık sansür diye bir şey düşünmüyordum ve son günlerimin en büyük sevinci buydu. Alkol ve haplar etkisini göstermişti, belki de bana daha uzun bir sürenin tanındığı umudu belirmişti içimde, hiç bir şeye zorunluluk duymadığım bir durum için uzun süre yaşamla ölüm arasında gidip gelir, en sonunda özgürleşmiş, ama gene de yaşamakta olurdum.

Genel müdür bakışlarımda bir anormallik bulmuş olmalı ki, ya da onlarda her zamanki sadık iş gücünü görememişti, her neyse, bana şaşkınlıkla bakıyordu. Ona karşı hiç bir hırsım yoktu, ünlü fıkradaki memur gibi onu azarlama isteği duymuyordum: «Şimdi belki bulursunuz beni! On yıl size bunu söylemek için bekledim», demeye niyetim yoktu. İyi duygularla ona veda edip elini sıkabilirdim, iyi şeflerdendi, bir yığın kafa şişirici şey duymak ve sansür koymak zorunda kalmıştı ama temelinde kurumunun ve yanında çalışan

kişilerin iyiliği için çalışmıştı, sert koşullara rağmen. Geçmiş yaşamın içinde bu şefi bir başkasıyla değiştirecek olsam şaşırırdım. Zaten büyük güce sahip bir şeften çok şey beklememeli insan; o daha yüksek bir emrin altında, kendinden daha aşağıda olandan daha geniş görebiliyor ve gerekliliklere daha hakim. Bu arada yalnız emir, azar ve talimat vermeyi canlandırmıyorsa, kısaca iyi bir öğretmen değil de, hiç olmazsa insani bir yanı varsa, örneğin esprili, iyi niyetli ise, ya da iyi bir kayakçıysa, hatta karısına umutsuzca bir sevgiyle bağlıysa, o zaman emrindekiler onun bazı beğenilmeyen yanlarını affetmeye hazırdırlar. «Bakın, genel müdür ama nasıl espirili!» «Bakin, şef, ama çocuğunun arabasını sürüyor!» Yada hayranlığın zirvesi olarak: «Düşünün bir kez, şefi tramvayda gördüm!», «Genel müdür insani yanlarını bizden saklamaya çalışmıyordu, Bunu çok beğeniyordum.

Birden : «Sizi çok severim, sayın genel müdür», dedim. «sizi çok severim.»

Şef bana şaşkınlıkla baktı; sesimin tonu da örtüsünden kurtulmuştu. Obukovski'nin ağzı açık kaldı, Radnievski kendini tutamıyarak yavaşça güldü. Söylediğim bu sözler onların nazarında inanılmaz derecede budalacaydı ve o derece gereksizdi ki, beni sarhoş sandılar.

«Teşekkür ederim, meslektaşım», diye cevap verdi şef. «Ben de sizi severim. Ama şimdi gitmek zorundayım.»

Veda etmek için ayağa kalktı. Onun için geç olmuştu. Resmî öğle yemeği bu arada kızışmış ve onun

durumu nazikleşmişti. Benim insanca rahatlıkla söylenmiş sözlerim de onu korkutmuştu, çünkü alay gibi gelmişti. Alt mevkideki şefini sever veya sevmez, ama ona itaat etmek ve saygılı olmak zorundadır. Karnımdaki ölümü kimse bilemezdi. İtalyan Bozena'dan ayrılıp gene müdürün elini saygıyla sıktı ve hemen Bozena'yı dansa kaldırdı, çünkü orkestra son salon müziğini bitirmiş ve moda dans müziklerine geçmişti. Genel müdüre katılabilirdim, ama bununla ancak bir iki dakika kazanmış olurdum, çünkü o mutlaka, genç karısının pazar günü aklına tehlikeli düşünceler gelmesine izin vermemek için aceleyle eve koşturacaktı. Böylece ötekilerle kaldım. Onlarla insani bir ilişki kurmak istediğini duyuyordum, bu ilişki hiç bir taktik ve hiç bir küçümsemeyle gölgelenmemeliydi. İyi niyetli Obukovski'ye baktım. Biraz önce yaptığı davranışa pişman olmuştu ki, gözlerinde gene çalışkanlığın ve sadakatin ışıkları belirmişti. Çok anlaşılır bir şeydi bu: Genel müdüre söylediğim sözleri tabii kendince yorumlamıştı: Benim güçlülüğüm ve genel müdürün yakın çöküşü olarak.

«Son zamanlarda şef çok yorgun görünüyor», dedi. «Siz olmasaydınız..»

«Ne olurdu?» diye sordum gülümsiyerek.

«Her şey yıkılırdı», diye garantiledi.

«Müdür Maksimoviç bizim temel direğimizdir», dedi Radnievski yarı şaka karışık ve bana göz kırptı.

«Siz mutlaka genel müdür olacaksınız, müdür bey, dedi Obukovski, doğrudan doğruya hedefe vurmak istiyordu.

«Bu olay için birer kadeh içebiliriz», dedi Radnievski gülümsiyerek.

İkisi de kadehlerini kaldırdılar, birden yağ çekmekte birleşmişlerdi. Zavallı şefi harcamışlardı bile. Tabii ki davranışlarındaki değişiklik gözden kaçmıyordu, Obukovski beceriksiz ve ilkel yapıyordu bu işi, beni kendi seviyesine indiriyor ve akıllılığımı incitiyordu; Radnievski ise her şeyi şakaya döküyor, her an geri almaya hazırdı, tankın kafasının üzerinden bana işaretler yapıyor ve Obukovski'nin ilkelliği ile alay ediyordu. Hepsini gerçek olarak kabul ediyormuş gibi yapıp, neşeli bir barışma havası içinde onlarla tartışıp, kardeşliğimize içebilirdim, Obukovski çoktan bekliyordu bunu ve onların kilikleriyle birleşmemi istiyordu. Obukovski savaş alanını terk etmeye hazır, bana yönelen koruyucu zırhı bir süre tutmak niyetindeydi, tabii yükselirken onu da birlikte sürüklemem koşuluyla. Ne yazık ki hassas vucutçuğunun sahte dostluklara, yağ çekilmesine tahammülü yoktu, kayırmalara da- bunu yapabilmek için insanın kabuğu olması gerekliydi.

«Yanılıyorsunuz beyler», dedim. «Genel müdür olmıyacağım.»

Ellerinde kadehleri ikisi de donup kaldı. Obukovski öküz gibi bakıyordu bana.

«Herhalde işimden de ayrılıyorum», dedim doğal bir üzüntüyle.

«Bu da nerden çıktı!» diye bağırdı Obukovski.

«Kesin bir şey biliyor musunuz?»

«Ne kazık ki biliyorum», dedim inançla.

Obukovski şimdi bardağı yalnız boşaltıyordu, ha-

la akıl durmuş olan Radnievski bardağını bir yana koymuştu. Yalnız gerektiği zaman içiyordu, kariyer yapmak için seçilmiş yetenekli organizmasını zehirlemekten çekiniyordu; eski ziyafetler ve kardeş öpücükleri ekolünden gelen Obukovski ise durmadan votkayı gövdesine indiriyordu, hiç olmazsa bu davranışı insancıldı. Ama beraberlik ve kardeşliğin sıcak havası yok olup gitmişti, şefe yaptığım sevgi açıklaması artık başka bir açıdan yorumlanıyordu. Yenilgiyi saklamak amacıyla yapılan yakınıcı, kendi kendisiyle alay eden bir deneme. Özel bir neden olmadan şefin beni kolayca işten çıkarması iyi görünüşü ve genç karısıyla olan zorluklarına bakmadan saygı ve korku yaratmıştı. Şimdi önemli olan onu yağlamak ve davranış ve dikkat için iyi not almaktı. Benimle geçirilen her an boşunaydı, giderek sonradan özür dilenmemiş bir gecikme olarak kabul edilebilirdi. Bu yüzden Obukovski ısrarla bu kadar mükemmelce boşalan yeni koltuğa nasıl oturabileceğini düşünüp taktik hazırlıyordu (bu kadar iyi zırhlanmış düşman savaşmadan koltuğunu ordan oraya kıpırdatıyordu), bu yüzden tedirgin ordan oraya kıpırdıyordu Obukovski.

«Eh...» diye mırıldanıyordu, avutucu bir söz söyliyecek yetenekte değildi, Radnievski ordayken genel müdürü çekiştiremezdi.

«Bak hele, bak hele», diye mırıldandı Radnievski ve dans edenlere bakmaya başladı. Onun beyni de yükselme işine çalışıyordu. Bugün bana saygı göstermesine çok önem veriyordum. Birçok şeyi bana borçluydu. Ona tedirgin baktım. Ne yazık ki artık beni gör-

müyordu; güverteden düşmüştüm, su üzerime yığılmıştı, dalgalar hızla çarpıyordu. Listeden silinmek o kadar kabaca ve çabuk oluyordu ki titriyordum.

Ama onların maskelerini düşürmeyi ben istemiştim ,oysa şimdi hassas vücudum için bu doğruluk dozu fazla gelmişti. Bu heriflere ölümümle eziyet edeceğim ufak bir teselliydi, tabii profesörün teşhisi doğru çıkarsa, Yalnız süslü bir tabutun etrafında konuşmakla kalmıyacaklar (tabii genel müdür özel fondan bir tabut bulabilirse), ayrıca onları mezarlığa da koşuşturacak ve yaşamım hakkında atılacak palavraları dinlemeye, fırtınalı, yağmurlu, donlu ve karlı bir havada yaslı görünmeye zorlayacaktım. Resmen «rahmetlinin kişiliğinde mükemmel bir uzman (yalan), yorulmak bilmez bir organizatör (yarı yarıya doğru) ve çok sayılan bir müdürü (amin masalı) kaybettik. Anısına saygı olsunl Müdüriyet, Parti Organizasyonu Yürütme Kurulu ve Meslektaşları» denilecekti; aile arasında ve katolik törende de: «... Karl-Borormaus kilisesinde ... derin yas içindeki karısı ve kızı». Canı sıkılan kederlileri çok uzun süre tutmıyacaktım, çünkü mezar başı konuşmaları en kısa konuşmalardır; Obukovski töreni ateşle düzenliyecek ve kendini şefe gösterebilmek için hiç bir fırsatı kaçırmıyacaktı, Radnievski ise gömme törenindeki can sıkıntısını başarısını düşünerek geçirmeye çalışacak; Eva belki de tek gerçekten üzülen kişi olarak ağlıyacak ve sonradan beni hatırlıyacak... Her neysel Babamın cenaze törenine katılamamıştım bile, annem Paviak hapishanesinden bir mektup almıştı, mektupta okunaksız bir yazı ile: «Belki de başka bir yere gönderili-

rim... büyük bir gurup... Hoşça kalın!» deniyordu. Ölümü ve gömülüşü bu olmuştu, külü rüzgârda uçuşmuştu, nerede ve ne zaman olduğunu bilmiyorum, annem ondan sonra hiç bir gece uyuyamamıştı ölünceye kadar, ya ben? Ormanlar içinde bataklık ve sık ağaçlar arasında aşağıdan uçan uçaklar ve makinalı tüfek sesleriyle takip edilerek oradan oraya kaçmıştım.

O zamanlar bana dokunmamıştı hiç bir şey, dünse dokunmuştu, oysa bu daha beter bir durumdu, o zamanlar anlamadığım şeyi şimdi anlıyordum. Benden bir yaş bile küçük olmayan Obukovski fil gibi sağlıklıydı, belki de yirmi yıl daha yaşıyacaktı.

«Evet, evet», diye mırıldanıyordu. Sonra gözleri parlıyor ve gülümsüyordu: «Herhalde bakanlığa geçeceksiniz?»

«Hayır», dedim. «Geçmiyeceğim.»

«Tamamen bir kenara mı itileceksiniz?» diye üzüntülü bir sesle sordu. «Kesinlikle», diye onayladım. Obukovski ciddileşip başını önüne eğdi. Gözleri üzgün gözüküyordu: Bu başarı çok kolayca düşmüştü kucağına. Şimdi ben hiç kimseydim, biraz öcne ölmüştüm, gerçek ölümümden haftalar önce ölmüştüm, aslında hemen onun görüş açısı içinden çıkıp gitmeliydim. Ama tam o sırada İtalyan geldi, Bozena'yı omuzunda tutmuş, çok heyecanlıydı. Bize yarı deli gibi gülümsedi. sanki bu çılgınlığı için anlayış bekler gibiydi, saatine baktı ve hemen odasına çıkmak zorunda olduğunu, Roma'dan önemli bir telefon konuşması beklediğini söyledi. Yalanı yüzünden okunuyordu, dans ederken Bozena'ya çoraplar ve güzel şeyler vereceğini söyle-

mişti, elleri ona bunları giydirmek için acele ediyordu, hemen veda etti ve yatağı hazırlamak için hızla gitti. Radnievski hesabı istedi, Bozena'da annesini Targovek'de ziyaret etmesi gerektiğini hatırladı. Hafifçe bana baktı. Bakışları kendinden güçlüydü. Gözlerinde İtalyan'ınkinden başka türlü bir istek vardı. Onun bavulunu didik edecekti! Tabii bu iş de hiç de kötü bir yan görmüyordu, kendinin doğru dürüst bir kız ve iyi bir işçi olduğuna inanıyordu. İtalyan'la geçireceği seans onun için fazladan bir ikramiyeydi, tıpkı demir yolu işçisine verilen kömür ya da iş üniforması gibi bir şey, aynı kafadaki kızların nazarında işini kıskanılacak bir iş gibi gösteriyordu: Bu gibi değerli olanakları ancak bir deli raddederdi.

«Dikatli olun, bayan Bozena», diye ihtar edercesine kulağına fısıldadım, «bunlar hemen evlenirler».

Kalbinden vurulmuş gibi bana baktı. Kendisi bunu hiç düşünemezdi. O ve bu kibar yabancı! Yetenekli yüzünü anlayışlı bir parıltı doldurdu, bu büyük yatırım için bavullara dokunmıyacağını biliyordum. Gerçekten de Varşovaya gelen yabancılar arasında en çok İtalyan'lar kuzey güzelliğine sahip Polonya'lı kadınları alıp memleketlerine götürüyorlardı, yerli piyasada damgalananlar birden kendilerini güneş ülkesinde, iyi durumda buluyorlardı. Allahtan o ülkede boşanma yoktu. Bozena hararetle elimi sıktı ve umutla dolu olarak, hayatının en büyük işini başarmaya koştu: Sabaha kadar İtalyan'ı kendi aşık edecek, öyle ki o, özlemle yanarak, ilk fırsatta Milano'dan ona geri dönecekti. Örnek bir katolik kadın olabileceğine inanıyordum- arkadaşı-

nın çirkin kızkardeşinin dün kulağıma fısıldadığı olağan dedikoduya inanmadan: Dediğine göre Bozena onun eski işinde çalışıyormuş, makyaj malzemeleri ve güzel elbiselere olan tutkusu yüzünden dar sekreter aylığı yetişmiyor, bu yüzden her cuma az gelirli ama zengin fantazisi olan şehvetli bir tüccara «senfoni konserine» gidiyormuş, Adamın saygı değer, ama solmuş karısı, müzikten çok hoşlanır ve hiç bir filarmoni konserini kaçırmazmış. Bozena iki saat tehlikesiz onun yanında kalırmış, konser ekseriyetle radyodan nakledilirmiş, bitiş gongu çaldığında giyinir ve yüz zloti ile eve dönermiş. O zamandan beri onda bu hoş olmayan ek para kazanma işi eski ustaların müziği ile birleşmiş ve onda bir karşı koyuş yaratmış, tıpkı pavlof köpeklerinin refleksleri gibi. Özellikle Şopen müziği onu sahradan savrulan bir gül gibi savururmuş: Ekmek vericisinin karısı piyanistler yarışmasında filarmoniye taşınmış, istekleri bitmeyen Bozena ise iki piyano konçertosu ve bir yığın kısa yapıtın çalındığı sırada yaşamının en güç haftasını geçirmiş. Arkadaşının kız kardeşi olan, ama şişman ve çirkin ufak kız bütün bunları bana iğrenerek ve küçük görerek anlattı. Bozena'yı bu ilkel ahlâksızlığı yüzünden suçlayamıyorum, çünkü şehrin kenar mahallelerinden birinde babasız olarak büyümüş, çocukken kendi kendisiyle başbaşa bırakılmış, erkeklerin durmak bilmeyen askıntılarıyla ahlâkı bozulmuş, bir şeyler öğrenip kafasını geliştirme şansını yitirmiş. Tek sermayesi, doğanın hediyesi olan güzelliği ile en budalaca soyguna başlamış. İşte şimdi ona en parlak ufku gösteriyordum: İtalyan yakışıklıydı, doğal, ateşli bir hali

vardı, hali vakti yerindeydi, ciddi bir birleşme için olgun yaştaydı ve onun geçmişini ve Polonya pazarındaki yerini bilmiyordu. Eskiden olduğu kişiyi taklit etmesi yeterdi, erkekleri tanımadan önceki halini aklı başında, şerefli, duygulu bir kız.

Bozena bu beklenmedik şansa doğru koşarken Obukovski ayağa kalktı. «Pazartesinden itibaren izin alıyorum», dedim. «Sizler her işi nasıl olsa benden daha iyi biliyorsunuz. Kesin karar verilinceye kadar beni temsil edersiniz.»

Obukovski başını salladı ve elimi sıkıca sıktı, yüzüne duruma uygun bir poz vermişti, tıpkı yakında cenaze törenimde Zosia'nın elini sıkarken takınacağı sahte tavır gibi, Bir yığın votka içtikten sonra bu düşünce bana dün gece olduğu gibi korkunç görünmemeye başladı. çünkü gece yarısı ikidebir gözümün önüne getirdiğim kendi cenaze törenimin tablolarını kimseye dilemek istemem. En korkuncu tabutun üzerindeki ölüm ilanı idi, iyi tutmamış gümüş harflerle (iyisi, suya dayanıklısı piyasada bulunmuyordu) kişiliğim yazılmıştı. Yalnız ölüm tarihi açık bırakılmıştı. Kasım ortasıydı, hastalık hızla ilerlemeliydi, yılbaşından sonra, eğer profesör yanılmıyorsa her şey bitmiş olacaktı. Cumartesiyi pazar bağlayan geceden beri cenaze törenim sık sık gözümün önüne geliyordu, her kez katılanların sayısı artıyordu. Sonunda bulunanların listesini yaptım, tıpkı eskiden isim günümde yaptığım gibi (bu alışkanlığımdan bir kaç yıl önce Zosia ile aramız bozulduğu zaman vazgeçmiştim); bir düzüne mutlaka gelecekti, ama herhalde yüzü geçecekti bulunanların sayısı-

ufak toplumsal bir olay olacaktı. Bir caninin oyunları da bu cinstir, kafası hemen giyotine gideceğine birkaç hafta darağacını beklemek zorunda kalması gibi. Son saygı gördüğüm güne gelecek olan konuklar, nefis bir yanılmayla karşılaşacaklarını bilmeliler, gömülüşümün iki çeşitliliği yüzünden: Törenin resmi akışı, ailevi akışıyla çatışabilirdi. Bu konuda kesin isteğimi yazıp bırakmazsam - kaynanamın Zosia'yı kandırıp papaz getirmesi mümkündü. Kaynanam önüne çıkan bu fırsattan yararlanmak için her şeyi yapacaktı: Ben ondan önce ölmüş oluyordum, kurtulan kızıyla birlikte mezarımın başında zafer duaları edecekti. Bu durumsa belirli diplomatik karmaşıklıkları çözecekti. Yoldaş ve resmi görevli olan genel müdür, yani dinsel bildirileri eskiden beri sevmeyen bir kişi olarak, kendini papazın duaları yanında var olmaya zorunlu duyacak ve takdis çanağının yanında başarılarım üzerine bir nutuk atacaktı, hemen arkasından Obukovski, yönetim kurulu adına, ne iyi kalpli bir kişi olduğumu, arkadaşlığımı ve gericiliğe, bilgisizliğe ve boş inançlara karşı sürdürülen savaştaki ilerici inançlarımı övecek (bu arada genel müdüre sadık, papaz ise yan gözle kötü kötü bakacaktı). Bunun üzerine kızan papaz kaynanamın ve onun yaşlı dostlarının katılmasıyla hep birlikte duaya başlıyacaklar, bunun ardından da genel müdür ve Obukovski gururla oradan ayrılacaklardı. Ruhum üzerine oynanan en son savaş gene de elleri tutulur bir biçime girmiyecekti, çünkü devlet yöneticilerinden değildim, gömülme törenimden gazeteler hiç söz etmiyecekler, kötü hava şartları da gerekeni yapacaktı.

Radnievski hesabın gelmesini bekliyordu. Ben de inatla oturup kaldım; oysa sancılar dinmişti, kendimi iyi hissediyordum. Profesör kesin kararıyla beni iyice korkutmuştu; eğer bu işten kurtulursam ona düşüncelerimi söyliyecektim, köpeklerle kedileri iyi etsin, ama duygulu insanlara dokunmasın, Radnievski'ye kıskançlıkla baktım, onun ne yaşamdan de de ölümden haberi vardı, o da bana baktı, düşünceli olduğunu farkettim. Herhalde beni artık hiç görmemeyi tercih ederdi. Son derece hassas olan vücudum ürpertiyle titredi, şimdiye kadar, çalışkanlığımın ışığı ve gücümün ateşiyle çevrili olan ben, çevremdeki insanların yüzlerinde yalnız gülümseme, iyi niyet ve dikkat görmüştüm: İlk kez kendimi istenmeyen kişi olarak duyuyordum. Benden onbeş yaş küçük olan bu Radnievski daha demin çalışma gücü içinde, başarıya ulaşmasında desteğime gereği olan bu oğlan, bu koruduğum çocuk şimdi beni gereksiz buluyor ve bunu saklamıyordu. Gözümün önünden bir saniye kadar kısa bir süre içinde, aslında hiç farkedilmeden yıllarca süren bir değişim geçiverdi: Kaza geçirip parça parça olmuş bir araba yığını gibi beni bir tarafa fırlatıp atmışlardı, trafiği tıkamayayım diye, ve son gazla gidiyorlardı. Şimdi isteklerime üzülüyor, ama onları geri alamıyordum: yaşamın en basit mekanizmaları zarif, pembe derime acı veriyordu. Profesörün buluşundan sonra karanlık uçurumlarda kayboluyordum, acıların ve anlayış dozunu sonuna kadar bitirmiş olmayayım, en sonunda bu korkunç sonu geçmiş yıllarda kendim hazırlamıştım.

«Gidiyorum Radnievski», dedim, «Belki de projeniz üzerine konuşsak daha iyi olurdu?»

Şaşırarak baktı bana.

«Buyrun», dedi.

«Ama aslında her şey halledildi.»

Artık bana ihtiyacı olmadığını anlatmak istiyordu. Yol ona açıktı. Başka bir isteği de yoktu, yaptığı iş ise, nasıl olsa yakında içerde ve dış ülkelerde ilgi çekecekti, çabuk başarıya ulaşacaktı. Ben onun yaşındayken güçlükle kaybettiğim yılları telafi etmeğe başlamıştım ve kızımı peyda etme dışında henüz bir şey başaramamıştım.

«Üzüldüm», dedi avutmaya çalışarak. «Sizi işten alacakları hiç aklıma gelmezdi, yeriniz oldukça sağlam gözüküyordu.»

«Hiç bir iş sağlam değildir», dedim «İnsanlar hiç beklenmedik bir anda bir otomobilin altında kalıyor, birden ölüyorlar...»

«Ya da karşılıklı birbirlerini yiyiyorlar», diye ekledi. «Siz buna alışıksınız.»

«Kim?» diye sordum.

«İşte... sizler..., küçük parçalardan bir araya yapıştırılmış olan sizler. Sırtınızda tutuklanmalar, savaş yılları, kamplar, zorluklar değişimler ve hepinizin ayrı bir etiketi. Siz düşmanla ve birbirinizle savaştınız, hepiniz de kendi yaptığınız şeyin doğruluğuna inanıyordunuz. Hepinizin içinde eski ön yargılar ve eski nefretler, size yapılan haksızlıklar ve eski suçlar var, hepiniz bir başka yöne çekiliyordunuz. Mitlerinizin tozundan kendinizi kurtaramıyor ve geçmişin ruhlarına tapmak-

tan kendinizi alamıyorsunuz, çünkü onlar önünde haklı çıkmanız gereğine inanıyorsunuz. Bir yığın deney geçirmişsiniz, bu deneylerin hiç birinden hiç biriniz sağlıklı ve temiz hipotezle çıkmamış. Peki, sizinki ne müdür bey? Masal uyduramadınız, gerçeği inanlı dileklere göre düzeltemediniz mi? Ama dışarda, sokakta bütün gerçeği bilen birine rastlamak hep mümkün...»

«Nerden biliyorsunuz bunu?» diye sordum.

«Biliyorum. Yeni bir durum yüzünden beyinlerinizi eski düşüncelerden kurtarmanız mümkün değil.»

«İçimizden en kıymetliler yıkıldılar,» dedim. «Hepsi burnu üzerine düştü- yanlışlıklariyle tabii. Siz bu hataları yapmıyacaksınız. Bizim tragedyalar, yükselişler ve düşüşler, sizin başarınız için temel olacak dostum.»

«Mutlaka benim kariyerist olduğumu sanıyorsunuz», güldü. «Siz beni kendi amaçlarınız için kullanmayı denediniz, ben de bu basit oyuna gülerek katıldım Ben gerçek değerimle çarpışıyorum, gevezelik ve oportunizmle değil. Ben bir şeyler söylemek istiyorum yalnız Allahtan bizde yarışmalar yetenek ve akılla değerlendiriliyor, ilişkilerle, tanıdıklarla değil, Bugün nehiri hep birlikte geçiyoruz. En hızlı giden, en uzaklara varıyor.»

«Bana gelince ben iyilik olsun diye posta treni ile gitmeye razıyım», espiri yaptım.

«Beni ilgilendirmiyor», dedi. «Yarışmayı nasıl olsa kazanacağım. Yalnız yeteneksiz kişiler yerlerin boşalmasını bekler ve onlar ısırmaya, tırmalamaya ve tekme atmaya hazırdır.»

«Sizin de dişleriniz güçlü bence», dedim.

«Eğer budala değilse birini itip atmayı düşünmem», dedi ve Obukovski'nin oturduğu sandalyeye baktı. «İçimde kök salmış bir öfke yok, çünkü suçlu değilim.»

«Siz de deneylerden geçmek zorunda kalacaksınız», diye gülümsedim.

«Biraz bekleyin hele, kendi kendinize karar verinceye kadar.»

«İnşallah yakında olur bu. Kendimi mutlaka bilim ve akıl tarafından yönettireceğim, ön yargılar, mitler ve ihtiraslarla değil.»

«Bütün kalbimle dilerim bunu size», dedim.

«Önemli olan bilgi ve aklın yönetimi ele almasıdır»

«Yalnız bilgi ve akıl değil», diye bağırdı. «Dürüstlük, açıklık ve her şeyden kendini kollama -egoizm- olmadan.»

«Mükemmel», dedim şaşırarak. «Ağzınızdan bu sözleri duymak? İşte bunu bekliyordum. Kafanızı duvara çarpmayın da...»

«Sizin kafanız çarpmış», dedi. «Yirmi yıl önce dokuzuncu dalga sizi yakaladı, sizi yukarılara kaldırdı ve ordan hemen uçuruma yuvarladı. O zamandan beri kulağınız çınlar ve sonsuz derecede dikkatli olmanız gerekir.»

«O zamanlar hepimizin gönlü toktu, ölenlerin de kurtulanların da.»

«Gönlü tok olma büyük bir iş değildir, sahip olunan şeylerin üzerinde ve devamlı ölüm korkusu altında olursa» dedi.

«Buz dolaplarının romantik olmayan gölgeleri altında AWG -evleri içinde füme yılan balıklarıyla ortaya çıkarsa oldukça ağırlık taşır. Size bu ülkeyi gezmenizi salık veririm: Burada ne kadar çok yapılacak iş var, tonlarca gönül tokluğuna gerek var.

«Parasız çalışmaya hazır mısınız?» diye sordum.

«Nerede az para varsa, odada egoizmden vazgeçilir,» diye cevap verdi.

«Bazen maaşımı geç almaya hazırım.»

«Ama şimdi daha çok kendi çıkarınız için çalışıyorsunuz,» diye cevap verdim. «Projelerinizi dış ülkelere seve seve satıyorsunuz.»

«O zaman burada bana daha çok ihtiyaçları olacak», dedi.

«Taşralı düşünce tarzını ben keşfetmedim Daha yapacak bir yığın işim var müdür bey. Siz beni tanımıyorsunuz ki.»

Konuşurken hesabı ödemek için büronun kasasından aldığı parayı çıkardı. Karpatlardaki ufak bir kasabadan geliyordu, ama garsona paraları kibar bir jestle uzattı. Bu genç adam başkalarında alay ettiği değerli bir öfkeye ve sabırsızlığa sahipti. Kabalığını şimdi başka bir açıdan görüyordum. Ona daha iyi bir not verme eğilimi içindeydim. Birlikte otelin önüne çıktık. Park etmiş olan arabaları tabii hemen görmüştü, gözlerinde anlamlı bir sahip olma isteği belirdi. Gönül tokluğu üzerine söylediği sözlerle, mal mülk ve iyi durumda olmaya karşı duyduğu istekleri nasıl birleştireceğini görmiyecektim. O amaçlarına ulaştığı zaman ben çoktan kurtlar tarafından yenmiş olacaktım. Elimi

sıkıp enerjik adımlarla uzaklaştı. Onun için yok olmuştum, ne dost ne de düşmandım. Benimle işi bitmişti. Beni silip atmıştı ve bundan sonraki herhangi bir karşılaşmayı işe yaramaz formalitelerin gereksiz uzatılması olarak görecekti. Otelin önünde dikilirken, nereye gideceğimi düşünüyordum. Eve gitmeyi canım istemiyordu, belki de bu kadar uzun süre evde bulunmayışımın Zosia'yı yumuşatacağını, ona etki yapabileceğimi, hassas vücutçuğumu onun yanında ısıtabileceğimi düşünüyordum.

Birden önüme biri çıkıverdi: Obukovski, gözleri parlıyordu, yanakları al al yanıyordu, herhalde bir yığın votka içmişti. Zoraki bir gülümsemeyle «Size iki şey söylemek istiyordum» dedi. Dudaklarının hafif titrediğini gördüm.

«Evet.»

«Çünkü artık birbirimize karşı açık olabiliriz!» dedi.

«Buyrun.»

«Bu serserinin... yanında konuşmak istemedim!»

«Hadi konuşun meslektaşım.»

«Neden bana son zamanlarda esir muamelesi yaptınız?»

«Ben mi?»

«Kendiniz de bilirsiniz bunu. Durumum o kadar çekilmez olmuştu ki, nerdeyse tayinimi istiyecektim.»

«İnanmam.»

«Yazıyı size gösterebilirim. Bir hafta uğraştım yazmak için. Allahtan sizi onlar da farkettiler.»

«Kötü muamele gördüğünüzü mü sanıyorsunuz?»

«Hem de nasıl. Oysa benden daha sadık bir adamınız yoktu..! Sizin için her şeyi yapmıştım.»

«Eh bu biraz abartmaca değil mi?»

«Niye öyle davrandığınızı biliyorum. Korkudan »

«Kimden korkacaktım?»

«İp cambazı olmayan herkesten. Mutlaka gecelerce uyumadığınız, daha iyi, çalışkan birinin sizin yerinizi alacağından korktuğunuz için. Yağlanıp ballanmak, yönetmek, idarei maslahat, dalkavukluk bir son bulabilirdi...»

«Daha bir iki dakika önce kompliman yapan sizdiniz», dedim.

«Siz istediniz de ondan. Herkesin önünde. Çeşitli... sekreterler durmadan size ne kadar güzel ve akıllı olduğunuzu söylediler. Siz de buna inandınız!»

«Hayır», dedim.

«Evet, evet, inandınız,» diye homurdandı. «Karım her gün basitleşip dar kafalılaştığını başıma vuruyor, ben de ona inanıyorum.»

«Bunu kabul etmeme nezaketim elvermez», diye gülümsedim.

«Sizin nezaketinize ihtiyacım yok», diye bağırdı, gittikçe heyecanlanıyordu. «Size henüz her şeyi söylemedim! Koltuğunuzu kaybetmekten korkuyordunuz, çünkü kaybederseniz gerçek, güç bir işe başlıyacaktınız, proje çizecektiniz! Ve hiç bir şey yapamıyacağınız hemen ortaya çıkacaktı. Kendinizi ve başkalarını bir yığın göz boyamayla aldattığınız, başka da bir işe yaramadığınız ortaya çıkacaktı!»

«Tanrı yetenek verirken biraz hasis davranmış Obukovski, ne yapalım!»

«Yetenek mi?» diye bağırdı, «Babamın ismini bile yazamadığını biliyormusunuz, elinden vergi borçları yüzünden ineğini alıp, saçındaki samanı sildiler. On yaşındayken, sofrada bir boğazdan kurtulmak için beni bir orgcunun yanına verdiklerini biliyor musunuz? Siz liseyi bitirip kolay yaşamınıza başladığınız sırada benim okumayı, yürümeyi, yemeği konuşmayı, toplamayı, çıkarmayı öğrendiğimi biliyor musunuz?»

«Güzel kolay bir yaşam», diye güldüm. «On yıl savaş yüzünden kaybettim.»

«Ben de doğumum yüzünden yirmi beş yıl kaybettim,» diye bağırdı.

«Hukuki, sosyal kökenim yüzünden. Yetenekmiş! Çalışmalarımın işe yaramadığını söylüyorsunuz! Durmadan çalışmaya devam edeceğim! Bütün yeteneğimi siz körletiyorsunuz. Olasılık hesaplarına göre, harflerle uğraşan bir domuz bile, Einstein'ın relativite teorisini bir araya getirebilir, okuma ve yazma bilen bir kişi ise, önemli bir geçikme ile de olsa neler yapamaz ki! Ölümüne kadar uğraşacağım, anlıyor musunuz. Bir hep var benim için, milyonda bir de olsa. Ama sizin elinizden bu da alındı. Birden sizin nasıl olduğunuzu anladılar!

Peki şimdi ne yapacaksınız?»

«Belki öleceğim!» diye iç çektim.

«Ölmezsiniz siz,» diye inaçla cevap verdi. «Bataklıktan gene çıkacak ve yeniden düzgün yüzeyde kayığınızı yüzdüreceksiniz. Ama bir gün pişmanlık duyup:

Yaşamımı ufak şeylerle har vurup harman savurdum, diyeceğiniz an gelecek. Bense gücüm içinde olan her şeyi yaptım, eleştirilecek bir durumumdaydı, çünkü geriye kalan dsoxyrybo-nükleer «ne?» diye sordum şaşırarak. «Genetik okuyup öğrenin ne olduğunu», diye akıl verdi bana: «Ama bir şey kesin: Oğlum yetenekli olacak! Yirmi yılda yüz yılı aşmak zorunda kalmayacak, torunumsa deha olacak! Söz veriyorum size. Elvada!» birden karanlıkta kayboldu, tıpkı ortaya çıkışı gibi. Bu konuşmanın gerçekten olup olmadığı üzerine kuşkuya düştüm, acaba hayalimde mi yaratmıştım bu konuşmayı, alkol ve hapların etkisiyle? Ama bugün gerçek bir hesap verme günü değilmiydi? Kulisler ard arda sallanmaya başladı. Onlara gerçek duvarlara dayanır gibi dayanmaya çabaladığım sırada.

Obukovski ya da onun ruhu ardından ışıklı boş bir telefon kabinine gittim. Nemli bir rüzgâr esiyor ve içimi hafif ürpertiyordu. Hemen kabine girdim. Şimdi başka bir boğayı boynuzlarından tutmam gerekiyordu. Andrey'le konuşmalıydım, o ölüm ilânımı okumadan önce.

Gerçekten de istediğim, Andrey ölüm ilânımı okuyunca; sonunda bu domuz öldü de dünya da biraz daha hoş olmaya başladı, dememesiydi. Yeni edindiğim derim yüzünden, toz olup gittiğimde iyi şeyler söylensin istiyordum, oysa yaşadığım sürece bu konuya ilgi göstermemiştim. Birden her şeyin çok olduğu, her şeyin elimi uzattığım anda yıkılacağı korkusu sardı beni. Rehberde Andrey'in numarasını buldum. Kader yardımıma koştu, sesini duydum.

«Krzystof», dedim. «Görüşebilir miyiz acaba, çok önemli.»

Hemen cevap vermedi. Her halde şaşırmıştı. Sabırla bekledim.

«Hangi Krzsytof?» diye sordu sonunda.

«Biliyorsun canım bunu.»

«Ah, sen misin?»

«Çok sürmez. Seninle mutlaka görüşmek zorundayım.»

«Benimle mi?» Eh... belki de böylesi daha iyi. Bekliyorum seni.»

Kabinden dışarı fırladım. Bir süre hapların ve votkanın etkisiyle duran karnımdaki sancı, heyecanlanıp gene tepinmeye başlamıştı.

Taksi beni Bielan'a götürdü. Akşam olmaktaydı. Hafif yağmur serpiştiriyordu. Rüzgâr damlarda gürültü çıkartıyordu, manzara can sıkıcı olmaktan çok, tüyler ürperticiydi, mezarlık atmosferini ansıtıyordu. Güneş varken ölmek daha iyi olmaz mıydı sanki çiçekler açarken? Böyle olsaydı, güzel bir ayrılış olurdu, dünyadan. Yaslılar topluluğu, yaz çiçekleri bolluğu içinde bir iki Zloti ile kurtulurlardı bu işten.

«Sevgili müdürümüze mesai arkadaşlarından» diye yazılırdı, Obukovski'nin aldığı kırmızı karanfillerin yanına. «Derin sevgiyle bağlı olduğumuz babamıza —Sosia ve Eva» yazısı okunurdu güllerin üzerinde. E tabii, herhalde «fazla olan müdürümüze», ya da «nefret ettiğimize koca ve babaya» yazacak değillerdi ya! Ama yazsalardı bu olağanüstü gömülme törenimin anısı uzun zaman anektod olarak kalırdı akıllarda. Ne yazık

ki, insan ölüm tarihini kendi seçemiyor. Ben de yeşil ağaçları ve tomurcukları bir daha hiç göremiyeceğime kendime alıştırmak zorundayım. AWG— evlerine geldik, Andrey orada oturuyordu. Orman kenarında iki katlı bloklardı bunlar, yeni bir asfalt caddenin kenarında. Varşova mürekkep lekesi gibi yayılıyordu, burası gençlik yıllarımın ıssız bölgelerini hiç de hatırlatmıyordu. Andrey'in ev kapısı yeşile boyanmıştı, bu beklenmedik çürük yeşili vücutcuğumu titretti. Zaten son zamanlarda renklerin, havanın, kokuların saldırganlığını fark etmeğe başlamıştım. Artık tıkalı olmayan duygularım her türlü kışkırtmayı yüz misli büyütüyordu. Bana saatler gibi gelen saniyelerden sonra kapı açıldı, Andrey sanki battaniyeden yapılmış gibi bir robdöşambrla karşıma dikildi. Biriki dakika bana baktı, sanki neden geldiğimi araştırır gibi bir hali vardı. «Buyur», dedi. Girdim. Oldukça büyük olan oda sıcaktı. Üstü açık kitaplarla dolu olan yazı masasında lâmba yanıyordu. Budalaca «Çalışıyor musun?» diye sordum. «Vakit geçiriyorum», diye cevap verdi.

«Otur.»

Sofaya geçip oturdum, çünkü yazı masasının yanında duran tek iskemleye Andrey oturmuştu.

«Hadi konuş», dedi. Derin nefes aldım. Karnım hemen sarsılmaya başladı.

«Andrey, sana bir şey açıklamam gerekiyor...»

«Ne?»

«Biliyorsun ne olduğunu. O zamanki felâket ve tramvaydaki rastlaşmamız.

«Bunda açıklanacak ne var? Hiç bir şey.»

«Niye hiç bir şey?»

«Bu eski hikâyeler yüzünden rahatının, huzurunun kaçtığını söylemiyeceksin herhalde?»

«Ama durum öyle.» ...

«Hiç gereği yok, çünkü sokak jandarmayla dolu olduğu için bana haber veremezdin. O zamanlar insan yaşamını bamşaşka rastlantılar tayin ediyordu. Öte yandan tramvayda benimle, o zaman tehlikeli olabileceği için konuşmadın. Hapisten henüz çıkmıştım. Bu kadar uzun yıllardan sonra birbirimize söyliyecek neyimiz olabilirdi!»

«Dürüst değilsin», diye bağırdım. «Benim hakkımda mutlaka kötü kanıların var.»

Neden birden ırgalıyor bu seni?»

«Huzura kavuşmak istediğim için.»

«Öyleyse, bana gerçekten niçin geldiğini söyle.»

«Söylüyorum ya.»

Andrey kuşkuyla baktı bana.

«Saklanbaç oyununu bırakalım olur mu? «Benimle konuşmayı doğru buluyorsan, iyi, konuşalım.»

«Konuşuyorum ya! Bana domuz gözüyle bakmanı istemiyorum! Huzur istiyorum...»

Kestim sözümü. O sözü söylememeliydim, çünkü konuşmamızın yönünü hemen değiştirebilirdi, ölecek birinden hiç bir şey esirgemezdi. Andrey saate baktı.

«Gideyim mi?» dedim.

«Tam aksine», dedi ciddiyetle. «mademki geldin, işi sonuna kadar götürüp bitirelim.»

«Biliyor musun, o zamanlar sana haber ulaştırabi-

lirdim. Jandarmalar gidinceye kadar çalılıkların arasında bekliyebilirdim..»

«Hep aynı yalanlar... Yapabilirdin, yapabilirdin... Hayır yapamazdın.

«Sen - yapamazdın.»

«Tavuğun uçması beklenemez, değil mi?»

«Evet, buna benzer bir durum», diye gülümsiyerek cevap verdi.

«Ben bu konuyu çoktan kapattım. Televizyonda bile görsem açamam.

Oda tavanlarının yeni sistemini çok daha ilginç buluyorum...»

Bir kitabı gösterip bana gülümsedi.

«Sana hiç sitem etmiyorum,» diye ekledi. «Huzur içinde ölebilirsin!»

Tabii bu şakayla söylenmiş bir sözdü, ama ben birden kalbim duruverecek sandım. Andrey hiç bir yaklaşmadan yana değildi, her şeyin önüne bilerek siper koyuyor ve benimle alay ediyordu. Zorla yerimden kalktım, tam o sırada kapı çalındı.

«Bekle», dedi. «İşi bitirmeliyiz.»

Kapıyı açtı. İçeriye Zosia girdi. Koşarak gelmişe benziyordu, hızlı hızlı nefes alıyordu çünkü. Dizlerim çözüldü, gene oturdum.

«Önce benimle konuşmak istemiştin?» dedi. «Oysa şimdi Andrey'e geldin. işi temizliyelim. Ümit ederim ki bir sakınca görmezsin... Yalanı sürdürmenin anlamı yok.»

İkisine baktım. Yanyana duruyorlardı, boyları birbirine uyuyordu, bana bakıyorlardı. Orta yaşlı güzel bir

çift. Sabah hasta'lığımdan söz etseydim, Zosia herhalde birkaç hafta bekler ve ölümümden sonra birleşirlerdi. Herhalde bunu da yaşamam varmış işin içinde.

«Çoktan beri mi tanıyorsunuz birbirinizi?» diye sordum.

«Yedi yıl», dedi Zosia. «Onu bana mezarlıkta tanıştırdın, ondan neden nefret ettiğini öğrenmek istiyordum. Mutlaka bilmeliydim.»

«Böylece ona verdiğim acıları dindirmeğe karar verdin», dedim acı bir alayla. «Yani yedi yıldır birliktesiniz?»

«Hayır, hayır» diye karşı çıktı Zosia.

«Andrey akşam kurslarına gidiyordu. İlk zamanlar... sen kendi işlerinle çok meşguldün... Bana kalsaydı Eva'nın liseyi bitirmesini beklerdim, ama mademki ilk adımı sen attın...»

«Birbirinizi seviyor musunuz?»

«Sen bunu bilemezsin,» diye cevap verdi Andrey.

Önümde duruyorlar ve bu beklenmedik haber karşısındaki soğukkanlılığıma biraz şaşıyorlardı. Andrey, dula vasiyet yoluyla sahip çıkmayı ya da yaşamlarını ölüm döşeği önünde birleştirme kibarlığını bile göstermemişti bana. Her şey arkamda olmuştu. Beni kibarca kovmaktan başka bir iş kalmıyordu.

«Gerçekten öğrenimini bitirdin mi?» diye sormak geldi aklıma.

«Zosia beni destekledi,» dedi ve onun yumuşak elini tuttu. «Üç yıl önce diplomamı aldım. İki ayağımın üzerinde durabilmemi zaten ona borçluyum.»

Tıpkı eski okul arkadaşım Borzecki gibi gülümsü-

yordu, aşkın güzel gülümseyişi, kırkaltı yaşında bir okul mezunu, yaşamın eşiğinde, duygularla gençleşmiş yumruk gibi adam. Kirli kâğıt oyunu gibi içimde herşey altüst oldu. Acının ve kıskançlığın verdiği yaşlar doldu gözlerime. Artık ufak bir rolüm kalmıştı oynamam gereken.

«Size uzun, mutlu yıllar dilerim sevgililerim», dedim gösterebildiğim tüm yakınlıkla.

Andrey ufak bir dolaba koştu, içinden bir şişe ve üç bardak çıkardı, bu anlaşmayı kutlamak istiyordu. Bununla bana hesaplaştığımızı belirtmek istiyordu. Durum bana yaşamımın geçmişinden başka bir şeyi hatırlattı. «Öyleyse alkolle mücadele komitesinin toplantıları yalandan başka bir şey değildi?» diye sordum.

«Tıpkı senin cuma günleri toplantıların gibi», diye cevap verdi Zosia. Hafiflemişcesine gülümsedi. Nihayet yalan söyleme zorunluluğundan kurtulmuştu. Bardağı kaldırıp «Sağlığınıza» dedim. «Seninkine de» dediler. İkisi birden koro halinde konuşuyordu. Yanan karnıma içkiyi boşalttım.

Durumun gerektirdiği hemen gitmekti, ama tam tersine bir kaç bardak içki devirdim ve boşanma üzerine budalaca bir konuşmaya başladım.

«Boşanmayı üzerime alıyorum, kendimi suçlu buluyorum», dedim.

«Ne diye suçtan söz ediyorsun. Masrafı bölüşürüz», diye cevap verdi Zosia.

«Beni kırıyorsun. Evliliğimizi ben yıktım.»

«Zaman her şeyi yıkıyor. Duygularının soğuklaşması senin suçun değil.»

«Ama seni aldatmam gerekmezdi! Birazcık aklım olsaydı...»

«Bunun akılla ne ilişkisi var?»

«Budalanın biriydim! Her şeyden çok budalaydım! Her şeyi benim ödemem gerekir!»

Şaşkınlıkla bana bakıyorlar ve birden ortaya çıkan öz eleştirimle ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Alevlenmiş mutlulukları içinde buna gerek duymuyorlardı.

«Mutlaka ödemek istiyorsan...» dedi Zosia.

«İstiyorum!» diye bitirdim bu gülünç kavgayı ve kalktım, artık daha fazla kalmam için neden yoktu. Her şey parmaklarımın arasından kayıp gidiyordu, böyle bir son, ne sorunun ahlâki ağırlığına ne de bitimine uyuyordu. Andrey'in odasından çıktığımda saat altıya geliyordu. Gene bir boşlukla karşılaşmıştım. Bütün ilişkilerim hemen ve kolayca çözülüyordu, doktor teşhisi olmasaydı da zaten olduğum yerde düşüp ölebilirdim. Hukuki durum yüzünden, yüksek bir binanın en üst katına çıkıp kendimi aşağıya atmalıydım. Benim durumumda intihar yalnız anlamsız acılardan kendini kurtarma ve kaçış olmakla kalmıyacak, çöküşün mantıki sonucu olacaktı, son saatlerde bu çöküş belirli olarak ortaya çıkmıştı. Yalnız ölümü hak ettiğim için insanları hastalığım, inlemelerim ve acılarımla ya da ölüm savaşı içine giren diğer şeylerle tedirgin etmeğe, hele onlardan işe yaramıyacak olan bakım istemeğe hiç hak-

kım yoktu. Eva'yı da tedirgin etmeğe hakkım yoktu. Bana bir yıl daha zaman kalsaydı mutlaka yalnız ölmezdim.

Taksi beni şehrin merkezine getirdi. Yüksek binaların yanından geçtim, ama yukarıya çıkacak bir yer bulamadım. Caddeler boştu, her pazar günü olduğu gibi şehir mekanizması oldukça kesintili işliyordu; yalnız televizyonlar çalışıyordu. Büromun bulunduğu binanın önünde durdum. Yenilgilere uğradığım ve göklere uçtuğum yere dokunaklı bir veda etmek değildi niyetim, yıllarca bana Hetman Çzarniecki'ye beyaz yelesinin hizmet ettiği gibi hizmet etmiş olan yazı masama son kez dokunmak da istemiyordum. Kapıcının kapıyı açması için uzun süre zili çalmak zorunda kaldım. Şaşırararak selâm verdi. Ona çok acele bir şeye bakmam gerektiğini söyledim, anahtarı alıp merdivenlerden yukarıya koştum. İnsan dolu oluşuna alışılan bir ev boş halinde kişiyi nasıl sevindirir ve dinlendirirse, boş bir büro da o kadar ürpertiyor. Tabiatı gereği kalabalık ve gürültü için belirlenmiş. Koridorları müdür olarak değil, onun gece yarısı dolaşan hortlamış ruhu olarak geçtim, suç ve ceza eşitliğe erişinceye kadar. Sekreterliğin kapısını kapayıp Bozena'nın yazı masasına oturdum. Çekmeceyi açtım. İki gün içinde her şeyi karmakarışık edip pudra lekeleriyle bezemeyi becermişti. Yığınların arasından içinde adresler yazılı olan bir defteri çıkardım, başlanmış bir yazı düştü arasından, dünkü tarihli (Cumartesi, 12. Kasım), kâğıt ortasına kadar yuvarlak, ilkel bir yazıyla doldurulmuştu. Bozena, ben doktorday-

ken mektuba başlamıştı, ama İtalya'nın hucumu sonucu bitirememişti.

«Sevgili Kasia! Yeni bir iş buldum. Diğerleri gibi bir büro, müdür öteki erkekler gibi domuza benzemiyor, tiksinti verici de değil. Kendini bana çok güçlü göstermeye çalışıyor, ama bacaklarıma baktığında gözleri parlıyor, nerdeyse ağzından sular akacak. Onun hoşuna gitmek için en kısa mini elbisemi giydim, nerdeyse donum gözüküyordu, hemen işe alındım tabii, oysa ufak plan işleri boşmuş. Evli ve bir yetişkin kızı var, ama ben işler kesinleşinceye kadar ona hazırmışım gibi davranacağım. Herneyse, bu kez kendimi boktan bir paraya satmıyacağım, ne zaman olanları düşünsem kusacağım geliyor. Buraya yabancılar da uğruyor, iş korkunç değil, ama bana göre de değil. Zenek'e söyle bir domuz o, sevdim ben onu, ama bir serseri ve köpek olduğu ortaya çıktı, yaşamımı mahvetti. Ama Lucyna Vinnika gibi benim de resimlerimin gazete ve dergilerde çıkacağı zaman gelecek. O zaman o geç kalmış olacak. Dün buraya bir İtalyan geldi, Zenek gibi beş kişi olsa onun eline su dökemez; o da daha hava alanında bana asıldı. Müdür çok sinirlendi. O beni ayda bin yedi yüze satın aldı sanıyor! Ne kadar koşuşturup bitap düştüğümü bir bilsen, taş kırsam daha iyi idi, ama Zenek olmasaydı...»

Mektup burada kesiliyordu, Bozena İtalyan'a gitmek zorunda kalmıştı, gerisi malum. Gerçek gittikçe daha kesin görüntüler alıyordu. Bu hoş, pasaklı karının her halde çoktan unuttuğu mektubu çekmeye koyup kalın defteri karıştırmaya başladım. Benim adres defte-

rimdi. Bütün adlara baktım aceleyle, yüzler gözümün önünden önemsizce geçti, bütün listeyi A dan Z'e kadar gözden geçirip B'e geri döndüm. Elzbieta Borzeçka buradan uzakta oturmuyordu, Novogrodzka caddesindeydi evi. Adresini not edip sekreterlikten çıktım. Merdivenleri inerken sancı gene başladı, ama burada rahatlıkla durabilirdim, hatta merdivene oturabilirdim, çünkü bugün karşılaşabileceğim kimse yoktu. Uzun bir aradan sonra ayağa kalktım ve çıkışa doğru yürüdüm.

«İyi geceler bay Tadeusz», dedim kapıcıya.

Yaşlı bir harp maluluydu, bir eli yoktu, ona yıllar boyu her gün rastladığım halde, hakkında hemen hiç bir şey bilmiyordum. Birden onu son kez gördüğüm aklıma geldi. Elim kapı tokmağında dura kaldım.

«İzin istemiştiniz, değil mi?» diye sordum hatırlıyarak.

«Ailevi durumdan ötürü», dedi. «Oğlum evleniyor.»

«Nerede yaşıyor?»

«Plulavi'de tekniker olarak çalışıyor.»

«Gelini beğeniyor musunuz?»

«Bilmem ki», dedi. «Güzel bir kız, orası gerçek, ikisi birbirini seviyor, ama bana kalırsa kız biraz fazla felsefe yapıyor.»

«Felsefe mi okumuş?»

«Bahçıvan. Çocuk konusunu konuştuğumuzda, epey saçmaladı...»

«İstiyor mu, istemiyor mu?»

«İstiyormuş gibi yapıyor, ama aslında istemiyor.

Genç daha. Bense torunum olsun o kadar istiyorum ki.»

«Ölümden korkuyor musunuz bay Tadeuzs?»

Kapıcı bana garip garip baktı.

«Amma da iyisiniz ha, müdür bey, pazar günü gelip ölümden söz ediyorsunuz... Zamanı gelince herkes gider.»

«Üzülmeden mi?»

«İstekleri olunca... Torun, sonra da— yolculuk.»

«Belki de insan daha çok iş yapmalıydı.»

«Şeytan ihtiyarlayınca papaz olmak istermiş», dedi kapıcı biraz sabırsızlanarak. «Makine elimi kesmeseydi daha çok şey yapardım. Evde televizyonunuz yok mu? Biraz sonra artist Kobiela'nın programı başlıyor...»

Arkamdan kapıyı kapatıp acele evine girdi. Perde aralığından hepsinin televizyonun başında oturduğunu gördüm; gülüyorlardı, neşeliydiler. Kapıcı, sıska karısı, genç bir kadın, her halde kızı, yaşlı bir çift daha, belki erkek kardeşi ve yengesi ya da kız kardeşi ve eniştesi. Bir tepsinin üzerinde pasta yığılıydı, etrafında çay bardakları dizilmişti. Bu fukara, yaşayan bir tabloydu, önemli olmayan, halk yaşamından bir görünümdü, ama alnına kadar indirmiş bir adam yanımda durup, neye baktığımı merak etti, —belki de bir kadın soyunuyordu. Aralığı gözetledi, yıkıntıyla geri çekildi ve bana küçümseyen bir bakış attı. Acele kaçtım. Novogrodzka caddesinde karanlık avlulu, dar koridorlu, savaşa kadar mutfak girişi olarak kullanılan kiralık evi kolayca buldum. Savaştan sonra burjuva apartmanları bölümlere ayrılmış, mutfaklar da ev şekline sokulmuştu. Gıcır-

dayan bir merdivenden ikinci kata tırmandım, yüzümü düzeltip kapıyı çaldım. Sessizlik cevap verdi bana, ama olduğum yerde durdum. Nereye gidecekti ki? Gezimin sonu buydu. Merdivenler küf kokuyordu. İkinci ve üçüncü kez çaldım kapıyı.

Duygularıma hiç yönettirmedim kendimi, ama şimdi kapının açılacağını biliyordum. Biraz sonra hafif bir ses duydum.

«Kim o?» diye sordu.

«Maksimoviç.»

Beceriksizce kilidi açmaya uğraşıyordu. Sonunda kapı teslim oldu; bornozunu göğsünde örterek, anneannemin Aziz Antonius'a baktığı gibi bana baktı. Saçları çözülmüş, gözleri şişmiş, teni mavimsi bir renk almıştı.

«Siz?»

«Size, sizi unutmıyacağımı söylemiştim», diye gülümsiyerek cevap verdim.

«Böyle palavralara kim inanır?» dedi ve bir adım geriye çekildi.

«Buyrun içeri... Ama burası korkunç dağınık... Nerden bilebilirdim ki...»

Koridorda ya da daha doğrusu asansördeki gibi iki kapının arasında duruyorduk. Bayan Borzena girişi açık bıraktı, odaya geçtim. Hemen yatağı toparladı, hareketlerinden ve başını tutuşundan ne kadar güçsüz olduğunu anladım, sendeliyordu. Hemen oturdu. Yazı masasının üzerinde çeşitli teknik araçlar, mürekkep ve kalemler duruyordu, yardımsever öğrenim arkadaşımın resmi de oradaydı. Kendine ufak bir kilise kurmuş, yas-

la besleniyor, içindeki acıyı da gittikçe büyütüyordu. Sonunda bana ateşle yanan gözleriyle, inançsız ve alaylı baktı, üzerindeki halden kurtulmaya çalışıyordu. Korkunç bir çözülüm durumundaydı.

«Hastasınız, değil mi?» diye sordum ve sofanın yanındaki ilâçları gösterdim.

İsteksizce «Yok canım», dedi. «Çalışabilirim!»

«Yalan atmayın!» dedim ve ister istemez elini tuttum. Korkak bir kuzu gibi karşı koyuyordu. Eli çok ateşliydi.

«Otuz sekizin üzerinde», dedim. «Neyiniz var?»

«Muayenede doktorlar bir şeyler yazdılar kâğıda.»

«Peki ateş?»

«Gelip gidiyor. Bundan söz etmiyelim.»

«Edelim», diye karşı çıktım. «Ben daha başka şeyden korkuyorum.

Yaşama isteğiniz tamamen kaybolmuş.»

«Yaşamak zorunda mıyım?», diye inatla sordu.

«Evet! Her halde kimin için yaşamak zorunda olduğunuzu da bilmiyorsunuzdur.»

«Hiç kimsem yok.»

«Toplumun da size gereksinmesi yok. İş yok.»

«Bu gece ölsem, kapıcı ancak iki gün sonra farkeder bunu, kapıyı kıracak, işte o zaman gömülme rezaleti başlıyacak.»

Sakin, isteksiz konuşuyordu, sanki üzerinde tartışılamaz bir şey hakkında rapor veriyordu.

«Güzel. Bu durumları biliyorum. Ama insan asaletle ölmeyi bilmeli.»

«Siz ne anlarsınız bundan?»

«Uzun süre maniküre gitmemişsiniz», dedim üzülerek. Elini hızla geri çekti, sanki yakmıştım onu.

«Hastalık amansız, değil mi?»

«Bilmiyorum.»

«Neden bilmiyorsunuz?»

«Beni bir sanatoryuma yollamak istediler... ama oraya gidebilmek için epey belkemek gerekiyordu. Bunun dışında ben de pek uğraşmadım, ne diye uğraşaydım? Herşeyi bu kadar kesin bilmek istediğiniz için size şunu da söyliyeyim ki, hastalık sigortamın süresi bitmek üzere, önümüzdeki birkaç gün içinde işe girmezsem... Herhalde sanatoryum masraflarını kendi cebimden ödiyecek güçte olmadığımı farketmişsinizdir.

Öyleyse bunlardan söz etmiyelim. Ama her halde siz buraya bir neden olmadan gelmediniz?»

«Ölen okul arkadaşımın dul karısının durumu nasıl, bir göreyim dedim», diye cevap verdim. «Budalalıkları keselim. Ne sanatoryumu bu?»

Yerin adını söyledi. Bu konularda hiç bilgim yoktu. Her yöne dal budak salan sağlık dünyası bana gene de sihirli bir labirent gibi gözüküyordu, sanki içinde inleyen yığınlar ordan oraya koşuşturuyordu. Benim için bürokrat olmayan, olağan bir yol düzülmüştü — bir kapıdan giriş ve bir diğerinden hızla düşüş. Enerjik bir poz atarak kalktım.

«Birazdan gelirim», dedi.

Elzbieta bana yan gözle kenara itilmiş bir ada tavşanı gibi baktı. Burada ancak büyük sabır göstererek bir şeyler kurabilirdim. Ağrıyan karnımla merdivenlerden aşağıya koştum, evin dış kapısında saate baktım. Ye-

diye geliyordu. Bu pazar günü dev bir jiklet gibi uzuyordu. Hemen bir telefon kulubesine koştum ve numarayı çevirdim.

«Sayın genel müdürüm, pazar günü telefon ettiğim için özür dilerim», dedim. «Ama söz konusu olan bir insanın hayatı. Birisi için çok acele bir sanatoryuma sevk kâğıdına ihtiyacım var.»

«Ama bunu bugün halledemem ki», diye cevap verdi genel müdür.

«Ama bugün ona söz vermeliyim.»

«Bizimle çalışanlardan biri mi?»

«Hayır, bir yıl önce ölen bir arkadaşımın karısı. Tamamen yalnız ve çökmüş durumda, hastalık yüzünden işini kaybetti, artık yaşamak istemiyor. Hemen sanatoryuma yatırılması gerekiyor, yoksa ölmeyi, kendi kendine bir son vermeyi başaracak. Korkarım an meselesi bu.»

Genel müdür alayla «Hoş mu?» diye sordu.

«Yüzüne bakılmıyacak halde çökük. Sigortası bugünlerde biteceği için, sanatoryum masraflarını üzerime alıyorum.»

«Kendi cebinizden mi?»

«Yardım arıyacak zamanım yok. Hem seve seve ödüyorum.»

Genel müdür bir an durdu, sesimin tonu onu şaşırtmıştı her halde.

«Eh», dedi sonunda. «Adını soyadını yazdırın bana. Yarın sabah halletmeye çalışırım.»

«Kadını yarın hemen yollamak istiyorum,» diye

ekledim. «Teşekkür ederim, genel müdür bey, sizi bir daha pazar günü hiç rahatsız etmiyeceğim.»

«Rica ederim, bu tip telefonlar çok seyrek sayın meslektaşım», dedi. Şefimden memnun olarak telefon kabininden çıktım. Karşıda Krucza caddesinde aydınlık bir meyva dükkânı gördüm. Bir gezici mücahit şişelerden bira indiriyorlardı gövdelerine. Allahtan bir süre önce portakal sevkiyatı olmuştu. Ne gördüysem aldım, sanki para batıyordu bana. Böyle bir harcama hırsı karşısında bira içenler şişelerini bir kenera itip bakmak zorunda kaldılar. Dev paketi kaptım ve çiçeklere koştum. Birden, sanki her saniyenin bir felâket doğuracağını, Elzbieta'nın kalbinin duruvereceğini, ya da havagazını açabileceğini, ya da kendini pencereden aşağıya atabileceğini ve böylece kaderin beni bu kez de yüzüstü bırakacağını, donmuş vücutcuğumu ısıtmıyacağım düşüncesine kapıldım. Karnımı düşünmeden onun evine koştum ve son gücümle tahta merdivenlerden yukarıya çıktım. Kapının önünde bir an durduktan sonra bir sihirbaz gibi odasına girdim. Elzbieta hâlâ sofada oturuyordu, ama saçına biraz şekil verdiğini gördüm. Gülleri bir vazoya koydum, portakalları da bir kabın içine, çukulata, pasta olan paketi de masanın üzerine attım. Basit oda bu paketlerle parladı. Elzbieta hiç kıpırdamadı, cansız bir bebek gibi oturuyordu, ama yanakları bir tuhaf hareket ediyordu. İşlerin akışı onun için inanılmazdı. Dün onu kibirli ve kendini beğenmiş bir tavırla, saatlerce beklettikten sonra sabırsız sözlerle sepet havası etmiştim, bugünse odasında iyi bir ev ruhu gibi davranıyordum.

«Çay yapabilir misiniz?» diye sordum birden. Sesimin tonu onu donukluğundan çıkarttı. Kalktı ve pencerenin yanındaki gaz ocağına gitti. Çay paketinde birkaç kırıntı kalmıştı.

«Çay bitmiş», diye fısıldadı donuk.

Paketin içinden ona bir paket «Madras» fırlattım. Ayakta güç duruyordu. Gerekirse onu tutabilmek için yanına gittim.

«Her halde yarın sanatoryuma gideceksiniz», diye açıkladım. «Mutlaka iyileşmelisiniz, yoksa çalışamazsınız.»

Titreyen elleriyle gazı zorla yakmaya uğraştı. En az beş kibrit kullanmıştı. Çiçekler ve portakallar görmek onu büsbütün güçsüz kılmıştı. En iyisi onu sarsmak, itmek, tokatlamaktı, ama elinden kibriti alıp gazı yaktım.

Birden «Neden yapıyorsunuz bunu?» diye bağırdı.

«Can sıkıntısından.»

«Bu işin eğlendirici olduğunu savunmıyacaksınız her halde.»

«Ama öyle! Akşamı sizinle geçireceğime seviniyorum.»

«Ama saçmalık bu!»

«Elzbieta, bana borçlu kalırsınız.»

«Ama bin tane eğlendirici olanağınız varken! Bütün olanlar büyük bir aldatmaca!»

«Şimdi ciddi olalım. Gitmeğe gerçekten niyetim yok», dedim.

«Ama neden?» diye bağırdı. Beni buraya iten nedeni mutlaka bilmek istiyordu; ona bir şey açıklamak

zorundaydım. Borziecki ile olan arkadaşlığımdan söz edebilirdim, yardım severliğini, bana ödünç verdiği ödevleri, ama inanmıyacaktı. En kolay açıklama yolunu seçtim.

«Bu kadar zor mu anlaması?» diye gülümsedim. «Hoşuma gidiyorsunuz.» Uzun uzun birbirimize baktık, önce o gözlerini indirdi. Böyle bir açıklama bir kadını er geç ilgilendirir ve sevindirir. Çaydanlıktan sesler çıkıyordu, Elzbieta pencereye dayanmış, düşüncelere dalmıştı. Özür dilerim», dedim. «Belki saygısızca söyledim bunu. Artık bu konuyu açmıyalım.»

Elini öptüm. Yaşlı gözlerini bana dikti ve gülümsedi. Gülümseme onu bir an için grilikten kurtardı.

«Ne nedenle olursa olsun, size çok teşekkür ederim... Gelmeseydiniz...»

«Biliyorum», dedi. Borziecki'nin ruhu yukarlarda bir yerlerde sallanıyor ve bana melek gibi gülümsüyordu. En sonunda hassas vucütcuğum güzel bir sıcaklık bulmuştu. Akşam yemeğini hazırladık, Elzbieta nerdeyse açlıktan ölecekti. Gece yarısına doğru, onun bana hayatını anlatması bittikten sonra, kalkıp evin yolunu tuttum. Evime sessizce girdim. Zosia'nın odasından garip bir horlama geliyordu. Kasap sevgilisi olup da onu koynuna almış olabileceği düşüncesini bir kenara itip karımın anasını yardıma çağırdığını keşfettim, aramızda başka konuşmalar geçsin istemiyordu, ondan bana güven duymasını bekliyemezdim. Devam eden hafif ağrılara rağmen hemen uyudum, geçen gece ise gözümü kırpmamıştım. Pazartesi günü her zamanki saatte uyandım; mutfaktan kayın validenin monoton sesi geliyor-

du. Hemen giyindim, alanı dikkati çekmeden terketmek istiyordum, ama koridorda Eva'ya rastladım. Her zamanki gibi uykulu uykulu banyoya koşturuyordu.

Görevine sadık biri gibi «Sakın sıfır alayım deme» deyip onu yakaladım ve kalpten bir öpücük kondurdum yanağına.

«Aklına da ne fikirler geliyor!» dedi karşı koyarak ve kaçtı. Kapıyı yavaşça açtım ve kaçtım. Biraz sonra arabamda oturuyordum. Karnımda hiç de hoş olmayan bir çekilme hissettim. Yavaşça sürerek bir çok caddeden geçip araba tamir atelyesi olan bir avluda durdum. Altın kalpli olan sahibi araba alıp satmayı becerebiliyor, böylece durgun devlet kuruluşlarına kazık atıyordu.

Elini sıkarken «Günaydın bay Stas», dedim. «Benim külüstür ne eder?»

Bay Stas'ın arabamı kontrol etmeye ihtiyacı yoktu, ezbere biliyordu onu, beni tanıdığı gibi. Onun sosyalizmi kurmaya nasıl yeteneği varsa, benim de iş yapmada ne usta olduğumu bilirdi.

«Bir nisan pazarında yetmiş beş bin alırsınız. En çok.»

«Peki bugün?»

«Bugün bir kasım, pazartesi: İlkbaharı bekliyemez misiniz?»

«Ne yazık ki hayır... Büyük güçler», diye şaka yaptım.

«Altmış» dedi Stas bey.

«Araba sizin.»

Bay Stas yan gözle bana baktı, onunla alay mı edi-

yordum acaba, sonra bürosunun kapısını işaret etti. İçeriye girdim. Bay Stas bana bir kâğıt uzattı.

«Satış mukavelesi, kırk bin göstereceğiz. Regina Kurdziel'in sahibi daha çok gösterebilir.»

Mukaveleyi imzaladım, bununla her halde yaşamımın en son vergi kaçakcılığını yaptım. Bay Stas doğal bir hareketle bir yığın binlik Zloti çıkardı cebinden ve baş parmağı ile makine gibi altmış tanesini masaya saydı. Elinde en azından bunun iki misli daha para vardı, ama, kıskanmadım. Bütün aşağılık isteklerden kendimi öylesine kurtarmıştım ki, gerçek bilgiçliğin tadına varıyordum, az kişiye nasib olurdu bu. Bütün bunları cuma ile pazartesi günü arasında yıldırım hızı kısalığında yaşamıştım, sanki kenar mahalle sineması «Fatum» da makinist yaşamımın filmini atlıyarak göstermişti. Parayı cebime soktum, eski arabamın kenarına vurdum ve oradan ayrıldım. Bütün bu işlem on beş dakikadan fazla sürmedi.

Geç kalmış olan memurlar tramvaylardan atlayıp tavşanlar gibi caddelerde atlıyarak bürolarına koşuşturuyorlardı, en son dakikada kontrol fişini yakalamak için. Hiç acele etmeden Zosia'nın işinin bulunduğu taş binaya girdim. Karım tam hademeyi azarlamak üzereydi, bu korkunç tembel adamı, ama beni görür görmez dili tutuldu ve adamı yolladı. «Ne var?» diye sordu sabırsızca. Her halde bütün bu süre içinde sürpriz olabilir diye beklemişti. Elimi cebime soktum, gözlerini kırptı: Her halde tabanca çekip ya da bir şişe tuz ruhu çıkarıp suratına atacağımı sanmıştı. Ama cebimden yalnız binlik Zloti'ler çıktı.

«Arabayı sattım. Buyur.. kırk bin.»

«Senin parana ihtiyacım yok», dedi öfkelenerek.

«Araba ikimizindi», diye açıkladım. «Parayı Eva için harcamak istiyordun. Liseyi bitirip yüksek öğrenimini yapması gerekiyor.»

Bu bir nedendi, Zosia parayı aldı. Bana yirmi bin kaldı, ama artık bu para da benim değildi.

«Neden bu kadar acele ediyorsun?» diye sordu. «Akşama kadar bekliyemez miydin?»

«İzin alıp bugün öğleden sonra seyahate çıkıyorum.»

«Belki de böylesi daha iyi...»

«Mutlaka daha iyi. Eva'yla konuştun mu?»

«Eva çoktan biliyor durumu», dedi Zosia «Bir teklifim daha var.»

«Nedir?»

«Evi de paylaşmak zorundayız, değil mi? Yolculuğundan döndükten sonra sen Andrey'in evine taşınırsan, Andrey bize taşınabilir, böylece koşuşturmalardan kurtulmuş oluruz. Ama şayet...»

«Basit olduğu için son derece dahiyane bir fikir», dedim.

«Andrey yarın taşınabilir, benim eşyalarımı bavula koyarsın.»

Zosia bana kuşkuyla baktı. Bütün işler kolayca hallediliyordu, biraz kin duyuyor olmalıydı. Hiç bir kadın uğruna savaşılmadan ondan vazgeçilsin istemez. Hiç olmazsa kendimi öldüreceğimi söylemeliydim.

«Teşekkür ederim Krzsio», dedi. «Böylesi senin için de benim için de daha iyi olacak...»

«Mutlaka daha iyi olacak», dedim ve onu alnından öptüm. Gene de gözlerim yaşla doldu. Bir an daha öylece dikilip durduk, bunca yıllık beraberliğimizin sonunda birbirimize ne söyliyeceğimizi bilemiyorduk. Allahtan telefon çaldı, Zosia bir iş konuşmasına daldı, ben de dokunaklı bir durum olmadan oradan ayrılabildim. Bir taksiye atlayıp genel müdüre gittim.

«Bayan Borzecka için tavsiyeyi şimdi hallettim» dedi şef. «Bugün gidebilir.»

«Teşekkür ederim», deyip elini sıktım. «İnşallah iyileşip gelir...

Genç bir kadın. Yeniden sağlığına kavuştuğunda çok şeyler yapabilir.»

Genel müdür bana kuşkuyla baktı.

«Ona iş bulursunuz her halde?»

«Bunu sizden rica edecektim.»

«Benden mi? Neden?»

«O zaman burada olmıyacağım için.»

«Ne demek istiyorsunuz? Meksikada mı kalacaksınız?»

«Meksika'ya gitmiyorum», diye cevap verdim. «Sizden hemen izin ve işime son vermenizi rica ediyorum.»

«Dün de zaten garip gözüktünüz gözüme.»

«Bu yüzden işimize zarar gelmiyecek. Obukovski benden daha becerikli», dedim.

«Ama böyle bir kararı beş dakikada veremezsiniz ki!»

«Beni aramıyacaksınız.»

Şef bana bir an şaşkın şaşkın baktı ve ancak bir süre sonra davranışımı kendi tarzında yorumladı.

«Bunları söyliyebileceğinizi olanaksız görüyordum», dedi şaşkınlıkla.

«Lütfen beni gözünüzde büyütmeyiniz, sayın genel müdürüm», dedim, açıklanması gereken bazı sorunlara geçtik. Bir saat sonra kalktım ve elini sıktım. Beni koridora kadar geçirdi, trabzana dayanıp ben aşağıya inip kayboluncaya kadar oradan baktı. Ona veda ederken: «Hop, hop şef! Yakında Povaski mezarlığında görüşürüz! Sizin gözlerinizde de ebedi huzura istek görüyorum!» diyebilirdim, ama hiç bir şey söylemedim. Caddede biraz sarsıldım, gözlerime perde indi sanki. Son derece büyük güç harcıyarak toparlandım ve Elzbieta'nın evinin dar merdivenlerini çıktım. Hemen açtı kapıyı, belki de kapıda beklemişti. Yüzü neşeli bir şaşırmayla aydınlandı. Her halde geleceğimden tam emin değildi, oldukça hoş bir elbise giymişti, saçlarını düz taramıştı, boynu açıktaydı, gözlerini hafif boyamıştı, yanaklarında da hafif allık vardı. Her halde sabahın erken saatlerinden beri süslenmekle meşguldu. Şimdiye kadarki gidiş planlandığı gibi olmuştu. Önümde hoş ve çekici bir kadın duruyordu.

Emir verir gibi «Lütfen bavulunuzu toplayın» dedim. «Tavsiye mektubunu alıp oradan sizi istasyona götüreceğim.»

Bana baktı, gözleri yaşla doldu. Son ayların geriliminden sonra zayıflık onu hassaslaştırmıştı, tıpkı bende olduğu gibi. Öteki dünyada Dickens, Amicis ve de Ségur kontesi neşeyle kıkırdıyorlardı. Kendimi tut-

masaydım birbirimizin kollarına atılıp deli gibi ağlıyabilirdik, ama cesaret ve güven yaratmak zorundaydım. Öte yandan duygusallık 2000 yılında gene moda olacakmış, Avrupa'da genel bir refah çağı başladığında, şimdi kahramanların gözleri hırslı ve kuru. Elzbieta köşeden yırtık dökük bir bavul çıkardı ve içine fıkara elbiselerini koydu. Sırtımı ona dönüp oturdum ve rahmetli Yanek'in cetveliyle oynamaya başladım. Çok kaba biçimde ölmüştü: Gece eve, sevgili karısının yanına gelirken sarhoş bir kovboyun kamyonu altında kalıp ezilmişti, teknik devriminin kurbanı olmuştu.

Birkaç dakika içinde birikmesi yıllarca sürmüş toplamları attıktan sonra masal prensi olmak kolaydır. Dışarıya çıktık, yağmur dinmişti. Kolunu tuttum ve adımlarımıza enerjik iş adamlarının ritmini verdim. Aslında bu durum bana acı veriyordu ama, Eizbieta'nın soru soran gözlerini üzerimde duyuyordum ve bu rolden sıyrılmaya olanca gücümle kararlıydım. Zaten hemen bir taksi buldum, sigara yaktım, aramızda bizi ayıran ufak bavulu olduğu halde canlı caddelerden geçip gittik. Elzbieta'yı olaylar büyük güçle yıkmıştı. Hafif gülümsiyerek, yarı sarhoş halde oturuyordu. Tavsiye mektubunu almak hemen halledildi, parmaklığı geçip bölüm şefine kendimi tanıttım, gerekli parayı onun odasında ödedim, bu işi gizli tutmasını ondan rica ettim. Deli gibi baktı bana. Hepimiz gibi o da devletin sırtından geçinmeye alışmıştı. Yolda Elzbieta'yı gene kolundan tuttum ve gene tasasız, canlı bir kavalye pozuna girdim. Kendimi birazcık ele vermemi ve potemkin yüzünün çökmesini bekliyordu. Güç olmayan karakteri

hemen belli oluyordu. Mutlaka son derece kişisel olan talihsizliğinin bir teorisini yapmıştı, zor çocukluk yıllarından başlıyarak Borzecki'nin beklenmedik ölümüyle sonuçlanan, hastalığını, terkedilmişliğini ve işi kaybedişini içeren bir teoriydi bu. Bu teori bütün çabalarını felce uğratıyor, vicdansız kadere karşı duyduğu umutsuzluğu belirliyor, iş yapmamayı, acılar ve hastalık içinde kalmayı emrediyordu. Ruhsal çöküntü sağlığına etki yapıyordu, kadınlarda çok olurdu bu, her yeni üzüntü ateşini hemen yükseltiyor ve bir kriz getiriyordu. Bu durumsa onu gittikçe çevresindeki insanlardan daha çok uzaklaştırıyordu, çünkü herkes neş'eli birini üzüntülü bir zavallıya tercih ederdi. Böylece Elzbieta kaçınılmaz bir kendi kendini yıpratmayla yaşamın kenarına itilmişti. Son dakikada yetiştiğim düşüncesindeydim. Bana kalan kısa süre içinde Elzbieta'ya yeterince güç verir ve onun yeniden yükselmesini sağlıyabilirsem, karnımdaki sancılar artık şimdiye kadar olduğu gibi anlamsız ve vicdansız kalmıyacaktı.

Büyük Otel'e geldik, yanımdaki kadını oraya soktum. İlk ve son kez cebimden ödüyordum. Salon oldukça boştu, çekingen Elzbieta'yı bir köşeye götürdüm, yarı gölgede aşıklar gibi çöktük. Ne seçeceğini bilemiyordu, ben en güzel yemekleri ısmarladım.

«Bir bardak üvez içkisi bize iyi gelir», dedim. Elzbieta karşı koymadı. Garson acelemi sezdi ve yıldırım hızıyla alkolü getirdi, ben de hemen kadeh kaldırdım.

«Sağlığınıza Elzbieta!»

O da kadehini kaldırdı ve içti, bana yabancı yabancı bakarak yarısına kadar cesaretle bitirdi.

«Ben sizin sağlığınıza içmiyorum, çünkü bunun nedeni yok, ama size büyük mutluluklar diliyorum.»

«Şimdiden mutluyum», dedim. Gözlerini indirdi.

«Tabii her şeyiniz var, istediğiniz her şey: İş, başarı, aile, çocuklar...»

«Pek öyle değil...» diye iç çektim. «Karım ayrılmak istiyor, kızım beni küçümsüyor, sevgilim beni aldatıyor, işime de daha iyileri el koyabilir. Durumum göründüğü gibi parlak değil.»

Elzbieta kısa ve sinirli güldü, bu tip konuşmaya girişmek istemiyordu. Uygunsuz bir şaka yapmıştım, hemen ciddileştim.

«Gerçekten: Çok yalnızım.»

«Neden?»

«Yalnız kaldım.»

Sesimde o kadar çok acıklı gerçek duyuluyordu ki, Elzbieta başka bir şey sormadı. Bu durum bizi birbirimize daha çok yaklaştırdı.

Yalnız deli bir kadın, bu kadar iyi bir adamı terkederdi.

Ufak bir paket çıkardım, «mektup kâğıdı», dedim. «Sanatoryumdan rapor yazacaksınız. Sıcak yosunda banyo yaparken, düşünmeye ve kendi kendinizi bütünlemeye zamanınız olacak. Kıskanılacak bir durum.»

«Siz orada bir hafta bile kalamazdınız», diyerek gülümsedi ve bir lokmacık içti, duygululuğunu gizlemek için. Duygularımız birazcık daha katılaşmıştı içki sayesinde, haykırıp hıçkırma uçurumundan kurtulmuştuk.

«O kadar sağlıklısınız ki! Yanınızda kendimi hemen daha iyi duyuyorum!»

«Geleceğiniz sağlıklı olma isteğinize bağlı», dedim hemen. «Şefim genel müdür Trzos çok etkili bir kişidir, size ilginç ve sorumlu bir iş hazırladı. Dönüşünüzden sonra onu ziyaret ederseniz ve tekliflerini kabul ederseniz kıymetinizi bilir.»

Şimdi kahkahayla güldü. İlk kez onu bütün kalbiyle gülerken görüyordum. Belki bendeki özlem gerçeği örtmüştü, ama Elzbieta'yı birden çok güzel buldum. Gri pas gitmiş, küller yayılmıştı. Hâlâ hassas olan vücüdu beklenmedik, sıcak bir meltemle serpilmiş, ateş ve yorgunluğu yok olmuştu. Ne yazıkki bu yardım sever işte daha ileriye gitmeye hakkım yoktu: Profesörün teşhisi doğru çıkabilirdi. Cebimden bir zarf çıkardım, içinde para ve bir yazı vardı, müdürün sekreteri yazmıştı: «3000 Zloti'i karşılıksız, hastalık yardımı olarak aldığımı onaylarım,» ve saire. Yazının karakteri tamamen resmiydi, benim aklıma bile bir şey gelmezdi, paranın çokluğu hiç bir kuşku yaratamazdı; onun için daha fazla almayı tercih ederdim.

«İmzalayın», dedim. Yazıyı okudu ve bana şaşırarak baktı.

«Nasıl olur? Hiç bir şey karşılığında üç bin?»

«Anavatanımızın cesaret ettiği bir risk», dedim. «Ama umarım ki yakında değerli bir eleman olacaksınız...»

Bakışlarındaki kuşku zamanla kayboldu. Aslında hiç de o kadar inanılmaz bir şey değildi, mutlaka bir yerde herhangi hasta yardımlaşmaları olabilirdi, benim de resmi bütün işlemlerin, komisyonların ve vesikaların nasıl kullanılıp doğru yolu bulabileceğimi tahmin

ederdi. «Sizinle olunca her şey çok kolay hallediliyor kanısındayım» dedi.

«Tıpkı masalarda olduğu gibi.»

Bu dürüst sihirbaz, sihirbazlıklarını sürdürmeyi çok istiyordu, onunla dükkânlara gidip arda kalan parayı avuç dolusu harcamak, bu sihirli değişimi iyi sonuca bağlamak istiyordu, ama Elzbieta'nın işine yarıyacak şey bu değildi, ayrıca benim de sonum yaklaşmakta olduğu için acele etmeliydim.

«Elzbieta», dedim, «benim için çok önemli olan bir şey var: Lütfen bana, kendinizi bir daha hiç böyle salıvermiyeceğinize söz verin.»

«Buna önem veriyor musunuz?»

«Kendi kendimle iddiaya tutuştum», dedim, «kaybetmek istemem.»

«Kazanmanız için çaba göstereceğim.»

Başka bir şey istiyemezdim. Kaltık. Girişte aşık bir çifte rastladım, el ele tutuşmuşlardı İtalyan ve Bozena. Bu kız son hızla amacına doğru koşuyordu. İtalyan bir masa ararken Bozena bizi görmüştü. Kalbimdeki kadınmış gibi kolundan tuttuğum Elzbiata'yı görünce Bozena şaşırmaktan kendini alamadı, ama reddettiğim hoş görünüşlü olmayan bu kadınla neden birlikte olduğunu anlamakta pek gecikmedi: Sekreterlik onu ilgilendirmiyordu. İnsanların yanılabileceklerine anlayış göstererek gülümsedi ve umuduna doğru koştu.

«Bayan artık çalışmıyor mu?» diye sordu Elzbieta.

«Çalışıyor. Şu anda da çalışmakta» dedim.

Elzbiata bana gene şaşırarak baktı. Dışarıya çıktık, bavulu taşıdım, bozuk paralarla oynuyordum, otelin

kapıcısı bize hemen taksi buldu. Yan yana oturduk, çekinerek onun elini tuttum. Hiç belirsiz o da elimi tuttu. Böylece gri, bulutlu şehirde gitmeğe başladık, nabzının sıcak atışını duyuyordum, daha hızlanmış ve güçlenmişti, geriye dönen sağlığın işaretiydi bu. Ona, onu yeniden diriltmek için yeteri kadar enerji vermeği başarmıştım, tıpkı harekete geçirmek için yabancı bir mekanizmaya takılan akümülatör gibi, ya da yaşam kurtaran birinin sun'i solunum yaptırması gibi. Elzbieta'nın canlanan bakışlarını gördüm, sıcaklık ve teşekkür beni sardı, ısınan vucüdum iyileşmeye başladı ve o anın tadını çıkarıyordu, ama bir şey daha söylemem gerekiyordu. O bunu bekliyordu, bütün bu öykünün ya devamı ya da etkili bir sonu olmalıydı, Elzbiata'yı trene öylece bindiremezdim —el sallayıp!— sonra kendi karanlığıma çökemezdim. Taksi şöförü bir dönemeci ne yazık ki kovboy gibi döndü ve ben Elzbieta'ya doğru itildim, ağzım ister istemez yanağına değdi. İster istemez yanağına bir öpücük kondurdum. Bütün vücudü titredi, öpücüğüm anlamlı bir arzuyu belirlemediği için, geri çekilmedi ve hafifce elimi sıktı. O sırada gözüme yaşlar doldu. Yıllardan beri bastırdığım duygusallığımın, artık bol bol beslenme olanağı bularak gözlerimden, kulaklarımdan, ağzımdan ve burnumdan taştığını ve yaşamım boyunca bütün kalbimle ağlayıp, yakarıp, hıçkırıp, duygusallıkla yok olacağım bu anı beklediğimi anladım. Kendi kendimi kontrolum gittikçe zayıflıyordu, kendimi tuttuğuma kızdım, bugün artık her serseri bir kadın yanında hafifce uluyor, ondan ana sıcaklığını vermesini bekliyordu, güç bir çocukluk geçirdiği ve anası

sevgilisinden doğurduğu küçük erkek kardeşini ondan daha çok sevdiği için. Kudüs Bulvarından geçiyorduk, öğleden sonraydı, her yerde insanlar bürolardan boşalıyordu, bense yakınımda olan sıcak Elzbieta'ya sıkı sıkı tutunmuş, her halde onun yanaklarını gözyaşlarımla ıslatıyordum. Marszalkovska geçidinde kırmızı ışıkta durduğumuzda ve işçiler kızgın gözlerle arabanın içine baktıklarında —bakın görün işte, kimisi gün ışığında nelerle uğraşıyor!— ben gerçekten sarhoş, bir kadın bulmuş işsiz biri gibi görülüyordum. Kendimi toparladım ve gözyaşlarımı sildim. Elzbieta bana şaşkınlıkla bakıyordu. Bütün bu değişimler onun için fazlaydı. Önce kötü bir müdür, sonra noel baba, en sonunda da ağlayan biri.

Duygusallığımın kaynaklarını ona kesinlikle belli etmemeliydim, bunlardan onda yeterince vardı. Gene hiç bir şey olmamış gibi gülümsedim.

«Seni bu kadar geç tanımam yazık Elzbieta», dedim.

«Neden geç olsun?» diye şaşırarak sordu.

«Yirmi dört saat bile geçmeden birbirimizden ayrılmak zorundayız», diye iç çektim. «Bu bir iki saati bir kaç gün içinde unutursun.»

«Bazen insan bir ömür boyunca düşünür, öteki yıllar kaybolur gider», diye cevap verdi.

Taksinin içi, balon havayla nasıl dolarsa öyle duygusallıkla doldu.

Ben artık hesaba katılmıyacak durumdaydım. Allahtan istasyona vardık patlama olmadan. Temiz hava

çektim ciğerlerime, gara girdik, tren duruyordu. Onu boş bir kompartımana oturttum ve çicek, şeker, dergi almak için deli gibi koştum. Zamanın akışı bana dehşet veriyordu. Allahtan tren hiç bir zaman hemen kalkmaz, filmlerdekinin tersine. Böylece onun kompartımanın penceresi altında durdum. Dalgın dalgın gülümsüyordum, şaka yapmaya hazırdım, ama yelkovan hızla ilerliyordu. Durmadan bir saate, bir Elzbieta'ya bakıyordum, o camdan sarkıyordu. Trenin kalkmasına bir iki dakika kalmıştı. Akıp geçen zaman Marie Antoinette'in kafasına inen giyotin gibi üzerime geliyordu. Korku beni yoruyor ve ikinci kez beni yüz üstü bırakıyordu. Aynı anda birbirimize bir şeyler söylüyorduk. Aramızda geçen konuşmayı şöyle böyle hatırlıyabilirim, çünkü aklım başımda değildi. Ben «Elzbieta, beni düşünl» Elzbieta «Hiç durmadan seni düşüneceğim, ama sen beni unutacaksın. Yaşamında öyle çok şey oluyor ki.»

Ben «Ah, ne çok şey olursa olsun, seni unutmam, göreceksin bak, sana her şeyi yazacağım, neler olduğunu hiç anlamıyorsun...»

Elzbieta «Gerçekten anlamıyorum, ama zararı yok, anlamam gerekmez.

Böyle şeyler olduğunu duymuştum, ama inanmamıştım.»

Ben «Böyle bir şey olmalı, yoksa değmez, ne yazık ki çok geç oldu, hep çok geç oluyor..»

Elzbieta «Neden geç olsun? Hiç bir şey geç değildir. İstersen... daha çok zamanımız var, bütün hayat boyu...»

Ben «Zamanımız az, sana bunu açıklıyamam, her şeyi yazarım, Allah kahretsin...»

Elzbieta «Neden az olsun zamanımız, hep neden söz ediyorsun, ben gene geleceğim, aslında hiç gitmesem de olur. Sağlamım, iniyorum!»

Yırtık bavuluyla kompartımanın kapısına koştu, ben de hemen onu tutmak için vagona bindim, koridorda birbirimize çarptık, onu bırakmadım, birbirimize sarıldık ve deli gibi öpüştük, yeni gelen yolcular bizi ayırıncaya kadar.

Ben «Gitmek zorundasın Elzbieta, ben kalmalıyım. Her şeyi anlatmayı isterdim, ama uzun hikâye bu. Ben senin sandığın gibi değilim, çok, çok daha kötüyüm, ama seni seviyorum Elzbieta...»

Elzbieta «Krzstof, kötü bir şey mi yaptın, buna dayanamam, Büyük Otel'deki hesabı gördüm, seni tutuklıyacaklar mı?»

Ben «Hayır, hayır Elzbieta, nasıl böyle bir şey düşünebilirsin, beni hiç bir zaman tutuklamıyacaklar, sebeb yok bunun için. Benim paramdı o, unutma bunun için hiç bir sebep yok Elzbieta, seni ölesiye seviyorum.»

Elzbieta «Beni bekliyecek misin Krzstof?»

«Bekliyeceğim. Her şey düzelecek, bir umut var. Sana yarın yazarım, öbür gün de...»

Tren hareket etti, onu kompartımana itip kapıdan dışarıya fırladım. Trenin hızlanmasını beklemeden atladım, yoksa varolmayan bir geleceğe doğru itilecektim. Son bir bakışla onun yüzünde titreşen bır acı gördüm, içtendi bu, gözlerinde de sevgi, her türlü deliliği yapmağa, her şeyi feda etmeğe ve ta içsel derinliklerden ge-

len bağırışlara hazır bir sevgi vardı. Bu gerçek bir karşılıktı bana, kırallara lâyık, yaşamamın arda kalan bölümü için yeterli olacaktı, onu yalnız yok oluşuma katmam gerekiyordu. Vagon kapısına geldim ve perona atladım. Sarsıldım, son gücümle düşmemek için uğraştım. Korkunç sancılara rağmen ayağa kalktım ve el salladım. Elzbieta yarı beline kadar pencereden sarkmıştı, sanki hemen aşağıya atlıyacaktı. Kendini peronun taşlarına fırlatması için bir el işareti yapmam yeterdi. Buna inanmam benim için gerekliydi, ama elektrikli tren hızla gidiyordu. Hafif bir dönemece döndü ve Elzbieta kayboldu. Dev bir erosun ellerinde yay gibi gerilmiş durumda ağzından çıkan son veda sözleri demir yığının gürültüsünde duyulmadı. Kendimi toparladım, sancıların geçmesini bekledim, hastahaneye gitmek üzere bir taksiye doğru sürüklendim.

★

Not: Şimdi yazacaklarımı aceleyle ve herhalde kendim için yazıyorum, ama bu çok ilginç öyküyü oldukça yorgun uyandığım halde bir sona bağlamam gerekli. Notlarımı ameliyattan iki gün önce bitirdim, gri bir zarfa koyup Elzbieta Borzecka'a sanatoryuma postaladım. Ölürsem ona verilmeliydi, mezardan gelen sesim olarak. Bu günahı çıkarttığım için görünümüm kanatlı olacaktı, meleklerin yüksek çevresinde yer alacaktım. Belki arkadaşım Borzecki'nin hemen yanında beiki de ondan bir adım önde. Yazılara kısa bir vasiyetname de ekledim. «Bir daha kendini böylesine salıvermemelisin

ve çirkinleşmemelisin, anım seni güçlü kılsın, bunu istiyor ve rica ediyorum. Yaşamında önemli ve iyi bir şey yap. Ne yazık ki bu bana nasip olmadı.» Bu son sözleri yazarken son derece heyecanlanmıştım. Bir insanı kendi yiğitliği kadar hiç bir şey duygulandıramaz.

Daha önce ona her gün mektup yazmıştım. Doğru dürüst mektuplar. Birlikte geçireceğimiz günleri anlatan, güçlü, güvenilir, inaç dolu mektuplar. Böylece istasyondaki aptalca davranışımı, tedirginliğimi silip atmıştım, ona iyileşmesi için gerekli olan gücü vermiştim. Her gün mektup yazma en büyük zevkim olmuştu, ona mektupla yaptığım iğneler sonucu cevaplarının tonu gittikçe daha neşeli ve hafifliyordu. Ben de kendimi daha mutlu hissediyordum.

Ameliyatıma kadar durum böyleydi. Ameliyata oldukça sakinleşmiş olarak girdim, elinden gelen herşeyi yapıp bitirmiş bir insan edasıyla. Narkozdan sonra yumuşak bir uyku tulumu gibi çöktüm, bir daha uyanacağımı düşünmeden, oysa bu son derece lüks son derece insancıl bir ölüm olurdu, yakınmaya hiç hakkım olmayan bir ölüm.

Korkunç bir sarhoşluktan uyanır gibi uyandım. Çevremde et bulabilme konusu ve uluslararası gergin politik durum tartışılıyordu. Kimsenin bana aldırmadığını şaşırarak saptadım. Burda da mı beni vaktinden önce yaşayanlar arasından silip atmışlardı acaba? Uzun süre sonra doktor göründü, onu ben çağırtmıştım.

«Bir hafta içinde taburcu olacaksınız», dedi gülümsiyerek.

«Ne demek.. bir hafta içinde?» diye bağırdım, bu kadar küçümsenmek beni kızdırmıştı.

«Çıkarttığımız kist tehlikeli değildi. Açıkcası en basit, en tehlikesiz kistlerden biriydi, müdahale çok kolay oldu.»

«Neden!» diye bağırdım. «Profesörün teşhisini kendi gözümle gördüm! Bana ufak çocuk muamelesi yapmayın!»

«Ayıp ama, bu yapılmaz», diye azarladı doktor beni. «Koskoca bir adam alfabe öğrenen çocuk gibi davranıyor! Profesörünki yalnızca tahmindi, kesin teşhis değildi, onu hiç de bağlamaz bu. Yoksa şikâyet mi edeceksiniz?»

«Tabii!» diye bağırdım, ama doktor beni ciddiye almadı ve babacan güldü, bu durumsa beni büsbütün sinirlendirdi.

«Hiç bir sözünüze inanmıyorum!» dedim. «Herkes böyle teselli ediliyor! Bir ay sonra gene ameliyata gelirsem...»

«İmkânsız», dedi. «Bir hafta sonra buradan gerçekten çıkacaksınız!» Bunları söyleyip diğer hastaların yanına gitti.

Tabii ona inanmadım. Kendi kendime yemin edip profesörü istettim. Onun ise böyle önemsiz olaylar için zamanı yoktu. Ancak bugün onu görebildim. Dikişlerim çıkarılmış ve ilk kez serbest gezinmeme izin verilmişti, böylece profesörü bekledim, onu koridordan geçip önemli bir ameliyata koşarken yakaladım. Yolunu kestim.

«Size teşekkür etmek istiyordum», dedim öfkeyle homurdanarak.

«Hediyeye gerek yok» dedi eliyle beni iterek, «Örneğin konyak hiç istemem.»

Ona tokat atsam yeriydi. «Beni kanser zannetmenizi düşündükçe!» diye bağırdım.

«Ne kanseri?» Profesör durdu. «Ama bu yalnız bir tahmindi! Mutlaka uykusuz bir kaç gece geçirmişsinizdir, değil mi?» Uykusuz geceler geçirişime hiç de üzülmüş görünmüyordu. Konuşmayı uzatmanın anlamı yoktu.

Ameliyat odasının önünde durup gene arkasına döndü. «Umarım bu yüzden beni mahkemeye vermezsiniz, ölüm sözü vermekten geri dönme yüzünden?» dedi gülerek ve kapının arkasında kayboldu.

«Rezil herif!» diye homurdandım. Gene yatağıma döndüm. Ne diye heyecanlanıyordum sanki. Şimdi yaşamam gerekiyordu.

Yaşama devam edişimin pratik yönünü düşünmeye başladığımda birden paniğe kapıldım. Profesörün çılgın teşhisi ile sarsılıp, şimdiye kadar ki yaşamımın çürük yapısı yıkılıp çökmüştü: Karıma dönemezdim, Eva'ya, Maya'ya dönemezdim; gelecekte ne Radnievski ile ne de Obukovski ile çalışabilirdim, ne de genel müdürden bir istekde bulunabilirdim. Yasna'ya Polyana'dan kaçmış değil, itilmiştim, oysa bu barınağı kendi plan ve projemle kurmuştum. Durumum son derece budalacaydı ve ben, bana durup dururken hediye edilmiş bir yaşamla ne yapacağımı bilemiyordum. Diğer bir düşüncem de Elzbieta idi.

İlişkimiz hiç de sevinç verici gözükmüyordu bana. Bizi birbirimize anlaşılır taşkınlıklarla dolu saatler bağlıyordu; son derece hassas, duygulu bir kadındı, sevdiği adama, asmanın duvara sarıldığı gibi yapışıyordu. İçim ürperiyordu. İyileşince benden en azından iki çocuk yapmak istiyecekti. İş saatlerinden sonra ikimizin birden nasıl ev işlerine koyulacağımızı gözümün önüne getiriyordum. Çocuk bezi yıkayıp dar, tek odalı evde boğulacaktık. Ama yeni bir yaşama gene kepazeiikle başlıyabilir miydim? Ona her şeyin yalnız bir teşhis sonucu doğduğunu, yoksa birkaç saatlik bir tanışıklıktan sonra duygusallığa kapılmanın, ağlamanın ve bir ömür boyu sürecek bir bağ kurmanın adetim olmadığını yazabilir miydim? Ölümüm uzun vadeli görünüşte Elzbieta için daha hayırlı olursa; yaşayan benle onun başına bir yığın tatsız şey gelebilirdi. Gerçekten evlenme dairesini boylıyacak mıydım? Sanmam. Profesörün teşhisinin Allah belâsını versin! Hastabakıcı gazeteyi getirdi, iş planlarını gözden geçirmeye başladım. Varşova'da yeni kurulmakta olan bir proje bürosu eleman arıyordu. Ben orada hem mevki hem de maaş açısından oldukça yüksek bir durumda olabilirdim, ama neler yapabileceğimi göstermem gerekiyordu. Orada yalnız kâğıtta çizili olan planlar geçerli. Artık dünyayı sarsacak olan projemin düşünü görmüyorum, çünkü bu işlerde ne kadar kötü olduğum ortaya çıkarsa hem kendimden utanırım hem de başkalarının önünde utanç duyarım. «Size gösterirdim, zamanım olsaydı!» demekten vazgeçmem gerekirdi. Peki sonra? Durmadan, akıllı meslektaşlarımın bana acıyarak önüme attıkları lokmadan mı yutacağım? Bü-

tün düşüncelerden sonra yarın gene de oraya gitmeyé karar verdim, çünkü bütün olup bitenlere rağmen, belirli sonuçlar almak zorundaydım. Tekrar yükselme çabalarına ciddi olarak girersem ne büyük bir işkenceyie karşı karşıya kalacağımı anlatmama gerek yok. Bunu düşündükçe saatleri saymaya başlıyorum, hasta yatağında geçirdiğim her an boşuna geçiyor, işe koyulmak için geberiyorum.

Yeni büro yeni evimden yirmi kilometre uzakta olduğu için üzülerek arabamı düşünüyorum, ne kadar da çabuk satmıştım onu. Yenisini alana kadar herhalde yıllar geçecek. Böylece banliyö treni ve tramvaylarda ezileceğim, üstelik tam iş saatlerinde! Ama gene de önemii olan, bana pahalıya mal olan bu deneylerden gelecek için ders almamdır- korku terleri ne de olsa kurudu artık anlımda.

Ama ilk olarak kendime çok iyi hak ettiğim sıfırı veriyorum, bütün derslerden.

S O N

SONSÖZ

Bir egoistin portresi olan bu kitabın yazarı Jerzy Stefan Stawinski'dir. 1921 doğumludur. Senorya yazarı ve rejisör olarak Polonya sınırlarını aşmıştır. 1957 de yaptığı «Eroica» ve «Raylardaki Adam», 1960 da yaptığı «Kör Şans» ve 1965 de yaptığı «Penguen» adlı filmlerle önemli ödüller almıştır: Stawinski 1953 de roman yazmaya başladı «Herkulesy» o zamandan beri birçok roman ve hikâye yayınlamıştır. 1956 da yazdığı «Kanal» adlı roman da filme alınmıştır. Bu kitapta 1944 Ağustos'unda Varşova'da meydana gelen ayaklanma anlatılmaktadır, yazarın kendi de bu ayaklanmaya katılmıştır. Stawinski o zamanlar bir bölük isyancıyı Alman işgal birliklerine karşı yönetmiştir. Savaş ve işgal döneminin yanı sıra yazar Stawinski'nin en çok ilgi duyduğu konu Polonya halkının savaş sonrası günlük yaşamıdır, örneğin «Eğlenceden önceki akşam» adlı 1965

de yazdığı kitapta bu konuyu işlemiştir. Dramatik kuruluşu, gergin ve heyecan verici olay anlatımı ile Stawinski'nin roman ve hikâyeleri film ve tiyatroya uygulanmaya elverişlidir. «Yanlış teşhiş»in tiyatroya uygulanmış biçimi Moskova ve Leningrad'da aylarca değişmeyen bir başarıyla oynanmıştır. 1968 de yayınlanan bu kitabında Stawinski, bile bile değer verilen örneklere el atar; ölüme gitmekte olan birinin yanlış yaşamı üzerine yaptığı özeleştirici bakış ve her şeyi düzeltmeyi denemesi çok sık kullanılan edebi bir örneğe uygundur. Stawinski kahramanına «karnımdaki ya da başka bir yerdeki sancı...» dedirtirken yaklaşmakta olan son için işaret verdirtmekte, bu da kahramanı ister istemez hesap vermeye zorlamaktadır. Bilanço olumsuz çıkar. Kahramanlar geri çekilirler ve korkunç ürpertilerle yanan bir savaş alanı görürler. «Sözüm ona ölmekte olan ve yaklaşan ölüm yüzünden kendi kendine dönmeye hazır olan Krzisztof Maksimoviç yazara model olmuştur, yazar onda olumsuz, sosyal davranış biçimleriyle belirlenmiş bir tipi çözümler. Edebi öncülerinden değişik olarak bu olumsuz kahraman hakkındaki hüküm ölümle değil - yaşamla verilir, romanın taşlama ağırlığı da buradadır Krzisztof Maksimoviç daha uzun yaşamaya ve eylemiyle özeleştirisinin ve pişmanlığının gerçek mi yoksa çevresinden iyi biçimde ayrılmak için yapılan ucuz bir davranış mı olduğunu ortaya çıkarmaya mecbur edilmiştir. Yaşamaya devam etme hükmünü giymiş olmak kahramana yeniden başlamak ve yüzünün akıyla bu işten çıkmak olanağını veriyor.

Kendi kendini anlatışından bir oportünist olduğu

ortaya çıkan Krzisztof Maksimoviç, oportünistlerin iyi bilinen bütün görünümlerini ortaya çıkarıyor. Aslında bu tip savaş sonrası Polonya edebiyatında çok sevilen eleştiri hedefi olmuştur. Calczynski'nin ufak oyunlarından başlıyarak Mrozek'in ve Oseka'nın taşlamalarına kadar - ayrıca birçok romancının, örneğin kahramanlarını egoist, küçük burjuva düşünce tarzına dikkatli olmalarını ihtar eden Putrament'in yapıtlarına kadar. Stawinski'nin anlatımında yeni olan bu tipin tarihi ayrıntılarının belirtilmesidir. Kahraman öyle bir kuşaktan geliyor ki, gelişimi yalnız burjuva-kapitalist savaş öncesi toplumunun düşüncesiyle değil, aynı zamanda karışıklık dolu geçiş dönemiyle etkilenmiştir, Polonya halkının doğduğu ilk savaş sonrası yıllarıyla.

Halk egemenliğinin ilk yılları Polonya için son derece ağır olmuştur. Alman faşistleri tarafından beş yıl boyunca bilinçlice uygulanan yok etme politikası yüzünden ülke, Sovyetler Birliği yanında en çok insan kaybeden, maddi-manevi en büyük zarara uğrayandır. Savaşın yok ettiği şeyler yanında yeniden kuruluşu, savaş öncesi durumunun onarılması düşüncesinden olan Londra'daki sürgün hükümetinin durmak bilmeyen halk savaşı benzeri kışkırtmaları da güçleştirmiştir. Bu güç yıllar en güçlü kişilerde, Stawinski'nin kahramanı gibi tutarsız olmayanlarda bile izler bırakmıştır. Bu kahramanın hayatındaki önemli dönemler - savaş, savaş sonrası bocalamaları, varolma kuşkuları ilk bakışta karakteriyle ilgili aksaklıkları affettiriyor. Sosyalist düzenin yerleşme aşamasına raslayan yükselme ve çabuk başarı kazanma hırsı da tarihsel geçmişi göz önünde tu-

tulduğunda anlaşılır gibi gözüküyor - büyük tarihsel sarsıntılar arasından sonra dinlenmeye ve iyi durumda olmaya duyulan doğal bir istek gibi. Ama ihaneti, ki bu ihanet giderek onu toplum için tehlikeli bir tip olma durumuna düşürüyor - yerleşme dönemine rastlamıyor. Çünkü dikkatli bakıldığında Krzysztof Maksimoviç her zaman en kolay yolu seçmiş, savaş sırasında faşist işgalcilere karşı bile en kolay yolu seçmiştir, yalnız Andrey'e ihanet ettiğinde değil.

Daha 1944 de Jerzy Putrament, o zaman Kurtuluş Ordusu subayı iken, faşistlere karşı savaşa katılanların günlük yaşama döndüklerinde karşılayacakları olağan zorluklara ve kendi sorumluluklarını taşıma zorluğuna değinmiş ve «basit bir insanın kahraman olabileceğini, ama her kahramanın bakalım gene basit bir insan olup olamıyacağını» söylemişti. Sorusunun ne kadar haklı olduğunu ilk savaş sonrası yılları gösterdi.

Eski askerlerin yeni yaşama uymaları hiç de kolay ve dehşete kapılmadan olmadı, bu konu durup dururken birçok Polonyalı yazarın yazın konusu olmadı. Örnek vermek gerekirse Putrament'ler, Konwicki'ler, Mach'lar hep bunu yazdılar. Kahramanlığı şüpheli olan Stawinski'nin kahramanı bile bu ilk savaş sonrası yıllarını yenemedi, o «günlük yaşamdan kopmuş, uzlaşmalarla yumuşamış» tı. Krzisztof Maksimoviç her şeyden çok zor ve gönül tokluğu isteyen yeniden kuruluşu sağlamlaştırma söz konusu olduğunda ucuz itiraflar bataklığına saplanmıştır. Bu arada yanlış ahlak tutumu için elinde hep lâf dolu özürler vardı.

Yazar kahramanını mahkum etmeyi sorun dışı bı-

rakıyor. Bu tipin yorumunu Stawinski, Krzisztof Maksimoviç'e öyküsünü kendi ağzından anlattırarak biraz güçleştiriyor, araya uzaklık koyacak her türlü anlatımdan kaçınıyor görülüyor. Tabiatıyla öyle görünüyor, bir egoist ve kariyeristin «günah çıkartması»na çok fazla değer verilemiyeceği bir yana, böyle bir kitabın yer yer anlatana karşı olarak okunması zorunluğu yüzünden, Stawinski haklı olarak kahramanı ortaya çıkaran işaretleri çok amaçlı veriyor: Sayısız ayrıntılarla Krzisztof Maksimoviç'in çevresine karşı olan sinik tutumunu ortaya çıkartıyor. Bu çevre, anlatıcının öznel ve biçimi bozulmuş bakışından yansıyorsa da, toplumsal gerçek olumsuz kahramanın dar perspektifinden çıkarak başına buyruk bir bölüm meydana getiriyor. Toplumsal gerçeğin Maksimoviç'in kafasında yarattığından daha başka oluşu, yetenekli Radnievski'nin ve daha çok da meslekdaşı Obukovski'nin kişiliklerinde belirtilir, Obukovski ile yükselme olanakları gösterilmiş ve bir zaman cahilliğe mahkum edilmiş Polonyalı köylüye sosyalist toplumun sağladığı olanaklar gösterilmiştir. Yazar sonunda Krzysztof'un yaklaşan ölüm korkusuyla dehşete kapılarak aklını başına alması ve her şeyi «yeniden düzeltmeyi» denemesi çevresindeki insanlarla olan ilişkisini tekrar gözden geçirmesi tablosunu genişletir. Ancak bu karardan sonra Krzisztof yaşamının sırf egoistçe arzulardan meydana geldiğini, çevresinde «gerçek duvarlara dayanır gibi dayanmayı denediğinde sallanmaya başlıyan» kulislerin meydana geldiğini anlar. Özellikle Andrey Bieliki'ye karşı davranışlarında egoizmi ve kendi kendini aldatması ortaya çıkar. Direniş savaşlarında dö-

ğüşen Andrey savaş sonunda tutuklanır. Milli Polonya Vatan Ordusuna (AK-Armia Krajova-) dahil olan birçok eski partizanın dramı, savaştan sonra Londra'daki sürgün hükümetinin oyuncağı olup, savaşı sürdürmeye çalışmaları ve genç sosyalis devlete karşı çıkmalarıydı. Yalnız Andrey Bieliki'nin gerçekten vatan için döğüşme gereğine inanıp aslında bir zamanlar iktidarda olan sınıfın çıkarlarını korumak için kandırılanlardan mı, yoksa o zamanki kargaşalık içinde sık sık görülen, trajik bir raslantı sonucu düşman olarak iftiraya uğrayanlardan mı olduğu açık kalıyor. Burada önemli olan Maksimoviç'in eski savaş arkadaşına karşı olan tutumudur: Olumsuz kahramanı, kendini bütün çatışmaların dışında tuttuğu için, Andrey'in haklı mı haksız mı hapsedildiği hiç ilgilendirmiyor. Yıllar sonra Andrey'e rastladığında onun başarılı bir mühendis olduğunu duyduğunda tek duyduğu şey kıskançlıktır. Andrey ve yıllarca aldattığı karısına karşı gösterdiği büyüklük ise şaşırtmamalıdır bizi. Bu büyüklük karısının değişmez, kesin kararından çıkmaktadır, kadın onu terk edecektir, gerçek bir aklını başına toparlama yerine iyi bir çöküşü kabul eder kahraman. Şimdiye kadar herkesi kendi egoistçe çıkarları için kullanan Krzisztof Maksimoviç sonunda uzun zamandır ciddiye alınmadığı, çoktan bir tarafa itildiği acı gerçeğini kabul etmek zorunda kalır - ne ailesi, ne sevgilisi, ne de arkadaşları onu saymaktadır. Bu, nerdeyse acıma yaratacak olan terk edilmişliği içinde en son şansı acaip bir davranışta bulur ve bunun sonucu olarak şimdiye kadar ki sinikliğini aldatan aldatıcının duygusallığında görür. Tabii ki Stawinski bu taşlamayı olayı so-

nunda duygusallık içine düşürmiyecek kadar akıllı bir yazardır.

Dramatik effektlere, grotesk ve aynı zamanda gerçekçi çözümlere olan yanılmaz duygusuyla Stawinski kahramanını gerçeğin ortasına bırakır ve böylece onun kesinlikle maskesini düşürür. Yanıldığını anlıyarak dehşete kapılan ve böylece kafasında, bir başkası için kaybettiği iyi işini ve yıkılan hamaratlığını düşündükçe bu ceza ile bütün trajik görünüşünü kaybeder: Belirttiği tüm düşünceleri eyleme koymak için yaşamak zorundadır.

JERZY STEFAN STAWINSKİ, Çağdaş Polonya Edebiyatının önde gelen adlarından biridir. İkinci Dünya Savaşı'nın özellikle Polonya'nın bu savaştaki durumunu, destansı bir kahramanlık örneği veren ulusun direnişini gerçeklere bağlı kalarak anlatan, savaş sonrası dönemin ortaya çıkardığı yazarlar kuşağının ünlü temsilcilerindendir.
1921 doğumlu Stawinski, Varşova Hukuk Fakültesini bitirmiş, aynı zamanda senaryo yazarı ve birçok tanınmış filmlerin yönetmenidir. (1939-1945) yılları arasında Polonya Ulusal Kurtuluş Savaşına subay olarak katılmış, 1944'deki Varşova hareketinde çarpışmıştır. **«BENCİL»** romanı, sosyalist bir toplumda bireysel davranışlarla sapmaları, bu soy sapmalara karşı toplum içinde alınan tavırların nedenlerini, çağdaş ve usta bir yazarın perspektivinden yansıtan olağanüstü anlatımlı güçlü bir eserdir.

SİNAN

Fiyatı: 10.- TL